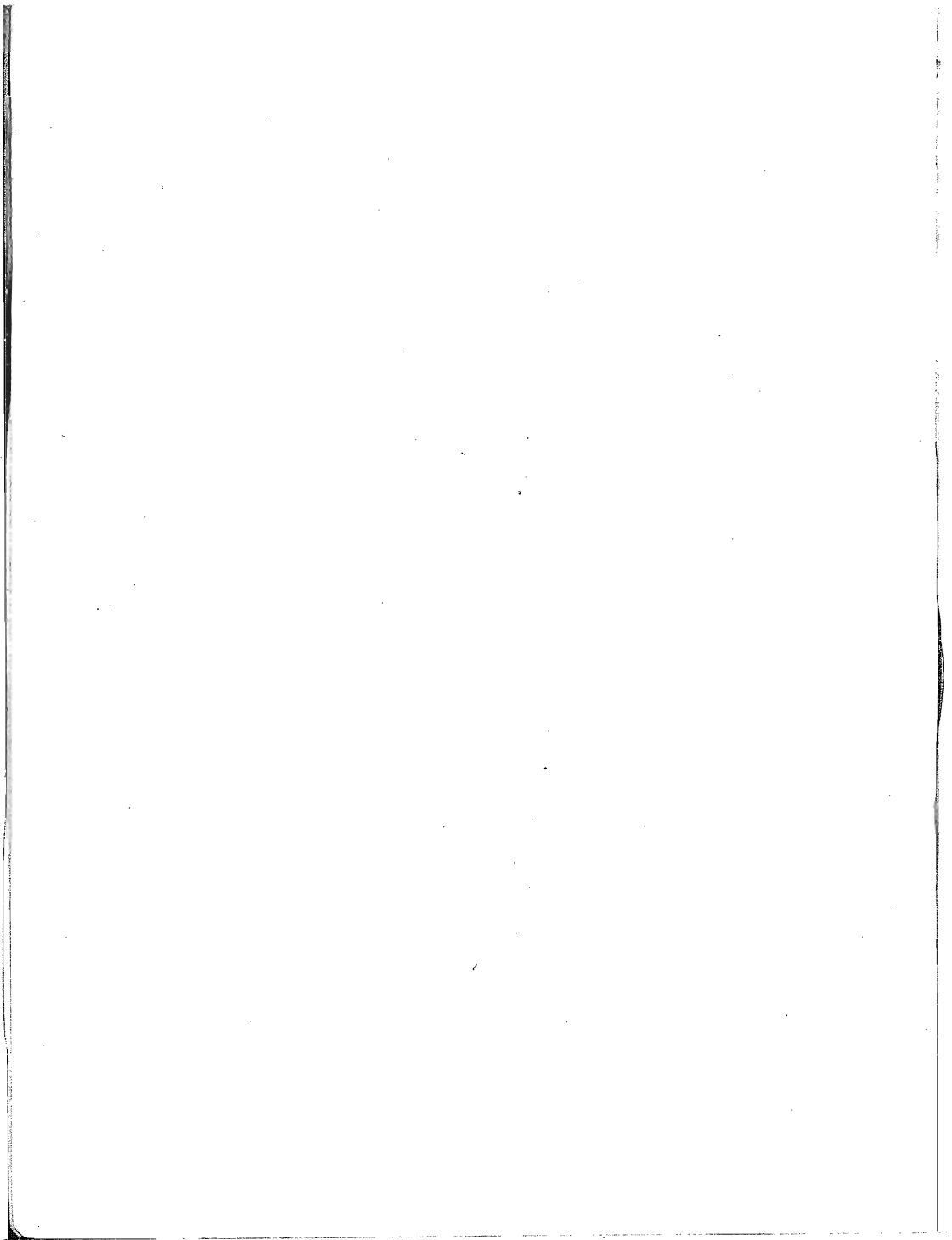

ΕΛΕΝΗΣ ΑΝΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΑΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1978

Προτάσεις

Βρισκόμαστε μέσα στην τάξη του σχολείου μας. Βλέπουμε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, πού υπάρχουν ἐκεῖ.
Ἄς μιλήσουμε γιά μερικά ἀπ' αὐτά.

Πρῶτα πρῶτα μποροῦμε νά ποῦμε:

Ἡ αἴθουσα εἶναι μεγάλη.

Αὐτό πού εἶπαμε εἶναι μιά φράση, πού μᾶς δίνει ἕνα νόημα. Αὕτῃ ἡ φράση λέγεται πρόταση.

Ἐπίσης μποροῦμε νά ποῦμε καί ἄλλες προτάσεις :

Τά θρανία εἶναι μικρά.

Τά παράθυρα εἶναι μεγάλα.

Ὁ δάσκαλος διδάσκει.

Τά παιδιά προσέχουν.

Κάθε φράση πού μᾶς δίνει ἕνα τέλειο νόημα εἶναι **πρόταση**.

ΑΣΚΗΣΗ 1.— Ἀπάντησε στίς ἀκόλουθες ἐρωτήσεις μέ ὁλόκληρες προτάσεις : Ὁ πίνακας εἶναι ἄσπρος ἢ μαῦρος ; Τά παιδιά μέσα στην τάξη εἶναι πολλά ἢ λίγα ; Ποῦ βρίσκεται ἡ ἔδρα ; Ποῦ κάθεται ὁ δάσκαλος ; Ποῦ κάθονται τὰ παιδιά ; Πόσα παράθυρα ἔχει ἡ τάξη ; (Γράψε τίς προτάσεις πού σχημάτισες).

Λέξεις

Ὁ
δάσκαλος
διδάσκει

Αὕτη ἡ πρόταση ἔχει τρεῖς λέξεις.

Ἡ
αἴθουσα
εἶναι
μεγάλη

Αὕτη ἡ πρόταση ἔχει τέσσερις λέξεις.

Κάθε πρόταση γίνεται μέ λέξεις. Μέ λέξεις μπορούμε νά σχηματίσουμε ὅποια πρόταση θέλουμε καί νά φανερώσουμε καθετί πού ἔχουμε στό νοῦ μας.

ΑΣΚΗΣΗ 2.— Γράψε 5 λέξεις πού νά φανερώνουν πρόσωπα ἢ πράγματα ἀπό ὅσα βλέπεις μέσα στήν τάξη τοῦ σχολείου ἢ μέσα στό σπίτι σου.

Φθόγγοι. Γράμματα

$$\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma = \varphi\tilde{\omega}\varsigma$$

$$\theta-\epsilon-\acute{o}-\varsigma = \theta\epsilon\acute{o}\varsigma$$

Οἱ λέξεις αὐτές γίνονται ἀπό διάφορες φωνές, πού τίς ὀνομάζουμε **φθόγγους**: π.χ. ἡ λέξη $\varphi\tilde{\omega}\varsigma$ ἔγινε ἀπό 3 φθόγγους: $\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma$.

Ὅταν γράφουμε τή λέξη $\varphi\tilde{\omega}\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τρία γραπτά σημάδια: $\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma$ · δηλαδή γράφουμε τρία **γράμματα**.

Ὅταν γράφουμε τή λέξη $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τέσσερα **γράμματα**.

Γιά νά γράψουμε κάθε λέξη μεταχειριζόμαστε **γράμματα**.

ΑΣΚΗΣΗ 3.— Πόσα γράμματα μεταχειρίζεσαι, όταν γράφεις τό βαφτιστικό σου όνομα ; Μέ πόσα γράμματα γράφεται τό οικογενειακό σου όνομα ; Μέ πόσα γράμματα γράφεται καθεμιά από τίς λέξεις : βιβλίό, τετράδιο, μολύβι, καλός, αγαπῶ, γελῶ ;

Τό ἀλφάβητο

1. Γράμματα μικρά (τυπογραφικά)

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ
ἄλφα	βῆτα	γάμα	δέλτα	ἔψιλον	ζῆτα	ῆτα	θῆτα
ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π
γιῶτα	κάππα	λάμδα	μί	νί	ξί	ὀμικρον	πί
ρ	σ(ς)	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
ρό	σίγμα	ταῦ	ῥσιλον	φί	χί	ψί	ὠμέγα

2. Γράμματα κεφαλαῖα (τυπογραφικά)

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ
Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω

Ἡ ἐλληνική γλώσσα ἔχει 24 **γράμματα**. Ὅλα μαζί λέγονται **ἐλληνικό ἀλφάβητο**. Τά γράμματα ἔχουν ὁρισμένη σειρά, ὁρισμένο σχῆμα καί ὁρισμένη ὀνομασία.

Ὅπως βλέπουμε στούς παραπάνω πίνακες τά γράμματα εἶναι δύο εἰδῶν : **μικρά** καί **κεφαλαῖα**.

ΑΣΚΗΣΗ 4.— Νά βρείς 5 λέξεις που νά φανερώνουν πράγματα που βλέπεις στο σπίτι. Γράψε τις λέξεις αυτές πρώτα με μικρά γράμματα τυπογραφικά, έπειτα με κεφαλαία τυπογραφικά.

Έρωτήσεις

1) Τι λέγεται πρόταση ;— 2) Από τί σχηματίζεται μία πρόταση ; — 3) Από τί σχηματίζεται μία λέξη ;— 4) Πόσα γράμματα έχει το ελληνικό αλφάβητο ; — 5) Πώς ονομάζονται τα γράμματα με κανονική σειρά (δηλαδή από την αρχή προς το τέλος : αλφα, βήτα, γάμα κτλ.) ;

ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

ΦΩΝΗΕΝΤΑ

Τά φωνήεντα είναι έφτά :

α, ε, η, ι, υ, ο, ω.

ό ά-έ-ρας, ή Ή-ρα, ή ώ-ρα.

ΣΥΜΦΩΝΑ

Τά σύμφωνα είναι δεκαεφτά :

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν,
ξ, π, ρ, σ, (ς), τ, φ, χ, ψ.

βα-ρέ-λι, γά-τα, δέ-μα, ζα-ρώ-νω.

ΑΣΚΗΣΗ 5.— Λέξεις για όρθογραφία :
βαρέλι, γάτα, δέμα, ζαλάδα, θρόνος, καλά, λάδι, μάθημα, ναός, ξύλο, παπί, ράβω, σανίδα, τρέχω, φανάρι, χαρά, ψάρι.

ΑΣΚΗΣΗ 6.— Βάλε μία γραμμούλα κάτω από κάθε φωνήεν που έχουν οι παραπάνω λέξεις.

**Φωνήεντα βραχύχρονα, μακρόχρονα
καί δίχρονα.**

Τά φωνήεντα είναι :

1) βραχύχρονα :	<table border="1"><tr><td>ε, ο,</td></tr></table>	ε, ο,
ε, ο,		
2) μακρόχρονα :	<table border="1"><tr><td>η, ω,</td></tr></table>	η, ω,
η, ω,		
3) δίχρονα :	<table border="1"><tr><td>α, ι, υ.</td></tr></table>	α, ι, υ.
α, ι, υ.		

ΑΣΚΗΣΗ 7.— Λέξεις για ὀρθογραφία :
τό νερό, ὁ ναός, ἡ χώρα, τό ξύλο, τό ξυλάκι, τό ποτάμι, τρέχω,
θέλω, δένω, τό πόδι, ἡ θήκη, τό μαθημα.

ΑΣΚΗΣΗ 8.— Στίς παραπάνω λέξεις βάλε κάτω ἀπό τά βρα-
χύχρονα φωνήεντα ἓνα σημάδι τέτοιο \sim , κάτω ἀπό τά μακρόχρονα
βάλε μιά γραμμούλα — καί κάτω ἀπό τά δίχρονα σημείωσε ἓνα
μικρό σταυρό.

Ἑρωτήσεις

- 1) Πόσα καί ποιά εἶναι τά φωνήεντα ;
- 2) Πόσα καί ποιά εἶναι τά σύμφωνα ;
- 3) Ποιά εἶναι τά βραχύχρονα φωνήεντα, ποιά εἶναι τά μακρόχρονα καί ποιά
εἶναι τά δίχρονα ;

ΔΙΨΗΦΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ - ΔΙΨΗΦΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ

Δίψηφα φωνήεντα

αἶμα ($αι = ε$)	νί - ός τοῦ Θεοῦ ($νι = ι$)
εἰκόνα ($ει = ι$)	οὐρανός ($ο + υ = ου$)
οἱ τοῖχοι ($οι = ι$)	

1. Τά δύο φωνήεντα $α$ καί $ι$ μαζί προφέρονται σάν $ε$: σημαία.

2. Τά δύο φωνήεντα $ε$ καί $ι$ μαζί προφέρονται σάν ἓνα $ι$: κλείνω, εἴκοσι.

3. Τά δύο φωνήεντα $ο$ καί $ι$ μαζί προφέρονται σάν ἓνα $ι$: οἱ κάτοικοι.

4. Τά δύο φωνήεντα $υ$ καί $ι$ μαζί προφέρονται σάν ἓνα $ι$: ὁ νιός τοῦ Θεοῦ.

5. Τά δύο φωνήεντα $ο$ καί $υ$ μαζί προφέρονται σάν ἓνα φωνῆεν : οὐρά, τοῦ οὐρανοῦ.

Ἔτσι ἔχουμε πέντε ζευγάρια ἀπό φωνήεντα :

$αι, ει, οι, υι, ου.$

Αὐτά τά ζευγάρια λέγονται **δίψηφα φωνήεντα**, γιατί τό καθένα ἔχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), ἀλλά προφέρεται σάν ἓνα φωνῆεν.

Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι *μακρόχρονα*. Τό $οι$ καί τό $αι$ ὅμως ὅταν εἶναι στό τέλος τῆς λέξεως εἶναι *βραχύχρονα*.

Τό **αυ** και τό **ευ**

$av = \alpha\beta$	$av = \alpha\varphi$	$ev = \epsilon\beta$	$ev = \epsilon\varphi$
αὐγό	αὐτί	εὐγενικός	εὐτυχία
αὔριο	ναύτης	Εὐρώπη	εὐχάριστος.

Τά δύο φωνήεντα *α* και *υ* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *αυ* πού έχει διπλή προφορά : *αβ* και *αφ* (αὔριο, αὔρηση).

Τά δύο φωνήεντα *ε* και *υ* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *ευ* πού έχει κι αυτό διπλή προφορά : *εβ* και *εφ* (εὐλογῶ, εὐκολος).

ΑΣΚΗΣΗ 9.— Παροιμίες : "Οποῖος γυρεύει τά πολλά χάνει και τά λίγα.— Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι.— "Έχει και ὁ τοῖχος αὐτιά.— "Όσα δέ φτάνει ἡ ἀλεπούς τά κάνει κρεμαστάρια.— Οὔτε ὁ Αὐγουστος χειμῶνας οὔτε ὁ Μάρτης καλοκαίρι.— Τό αἷμα νερό δέ γίνεται.— Τά λόγια εἶναι εὐκολα, μά δύσκολη εἶναι ἡ πράξη.
(Τί νόημα ἔχει καθεμιά ἀπό τίς παροιμίες αὐτές ;)

ΑΣΚΗΣΗ 10.— Βάλε μία γραμμούλα κάτω ἀπό κάθε *δίψηφο φωνήεν* στίς λέξεις πού ἔχουν οἱ παραπάνω παροιμίες.

Δίψηφα σύμφωνα

<i>μπ</i>	<i>ντ</i>	<i>γκ (γγ)</i>	<i>τσ</i>	<i>τζ</i>
μπαίνω	ντροπή	γκρεμός	τσατσάρα	τζάμι
μπαούλο	ντύνομαι	γκρεμίζω	κορίτσι	Τζαβέλας
μπαρμπούνι	Ντίνος	έγγόνι	έτσι	τζιτζίκας

Στίς παραπάνω λέξεις :

1. Τά δύο σύμφωνα *μ* και *π* μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : *μπ-ά-ρ-μπ-ας*.

2. Τά δύο σύμφωνα ν και τ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : ντ-ε-ν-ε-κ-ές.

3. Τά δύο σύμφωνα γ και κ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : γκ-ρ-ε-μ-ός. Τό ἴδιο προφέρεται τό γγ στίς λέξεις : ἐγγόνι, ἐγγίζω, φεγγάρι.

4. Τά δύο σύμφωνα τ και σ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : τσ-α-τσ-ά-ρ-α.

5. Τά δύο σύμφωνα τ και ζ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : τζ-ά-μ-ι.

Δηλαδή ἔχουμε πέντε ζευγάρια ἀπό τέτοια σύμφωνα :

μπ, ντ, γκ (γγ), τσ, τζ.

Αὐτά λέγονται **δίψηφα σύμφωνα**, γιατί τό καθένα ἔχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), ἀλλά προφέρεται σάν ένα σύμφωνο.

ΑΣΚΗΣΗ 11. — Τί ἔπαθε ὁ Μπάμπης. Ὁ Μπάμπης ντύθηκε φουστανελάς καί φόρεσε τσαρούχια. Ἔτσι ντυμένος τρέχει καβάλα ἐπάνω σ' ἕνα ξύλο μεγάλο. Αὐτό εἶναι τό ἄλογό του. Καμαρώνει ὁ Μπάμπης καί λέει στό φίλο του τόν Ντίνο : «Μή μ' ἐγγίζεις, γιατί εἶμαι ὁ Λάμπρος Τζαβέλας!». Ἀλλά, καθῶς τρέχει σάν τσακάλι, πέφτει. Τό ξύλινο ἄλογο γκρεμίζεται καί σπάζει στή μέση. Ὁ Μπάμπης κλαίει. «Ντροπή, Μπάμπη, ντροπή! Ἐσύ ἕνας ἥρωας σάν τό Σουλιώτη Λάμπρο Τζαβέλα, νά κλαῖς σάν μωρό!», τοῦ λέει ὁ Ντίνος καί τρέχει νά τόν σηκώσει.

(Διάβασε καλά τήν παραπάνω διήγηση. Βάλε μιά γραμμούλα κάτω ἀπό τά δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ, (γγ), τσ, τζ).

**Πώς διαιρούνται τὰ ἀπλά σύμφωνα
καί τὰ δίψηφα σύμφωνα.**

1) *παπί, βέβαια, Φωφώ, μπορῶ*. Τά σύμφωνα *π, β, φ, μπ* λέγονται **χειλικά**, γιατί προφέρονται μέ τὰ χεῖλη.

2) *κακός, γῆ, χάνω, γκρεμός*. Τά σύμφωνα, *κ, γ, χ, γκ* λέγονται **λαρυγγικά**, γιατί προφέρονται μέ τό λάρυγγα.

3) *τόπι, δαδί, θέλω, ντόνομαι*. Τά σύμφωνα *τ, δ, θ, ντ* λέγονται **ὀδοντικά**, γιατί προφέρονται μέ τὰ δόντια.

4) *λαλῶ, ράβω*. Τά σύμφωνα *λ, ρ* λέγονται **ὕγρά**, ἢ **γλωσσικά**, καί προφέρονται μέ τή γλῶσσα.

5) *μᾶνα, νομός*. Τά σύμφωνα *μ, ν* λέγονται **ρινικά**, γιατί προφέρονται μέ τή μύτη, πού οἱ ἀρχαῖοι τήν ἔλεγον ρίνα (λ.χ. *γιατρός ρινολόγος*).

6) *σωρός, ζιζάνιο, τσακίζω, τζάμι*. Τά σύμφωνα *σ, ζ, τσ, τζ* λέγονται **συριστικά** ἢ **διπλοδοντικά**, γιατί, ὅταν προφέρονται ἀκούγεται ἕνας ἥχος σάν σφύριγμα ἀνάμεσα ἀπό τὰ δόντια.

7) *ξέρω, ψάρι*. Τά σύμφωνα *ξ, ψ* λέγονται **διπλά**, γιατί τό καθένα παριστάνει δύο φθόγγους : *κσ = ξ, πσ = ψ*.

Λοιπόν ἀπό τὰ σύμφωνα ἔχουμε :

1. χειλικά

2. λαρυγγικά

3. ὀδοντικά

π, β, φ, μπ,

κ, γ, χ, γκ,

τ, δ, θ, ντ,

4. ὕγρά

5. ρινικά

6. συριστικά

7. διπλά

ἢ γλωσσικά

ἢ διπλοδοντικά

λ, ρ,

μ, ν,

σ, ζ, τσ, τζ,

ξ, ψ.

ΑΣΚΗΣΗ 12.— Βάλε τό κατάλληλο σύμφωνο άπλό ή δίψηφο, μπροστά άπό τά παρακάτω γράμματα, γιά νά σχηματίσεις λέξεις :

-ωμί	-οφός	-έφτω	-αρτί	-έλω	-ρέπομαι
-υρί	-ικρός	-ρέχω	-ορός	-ρύβω	-αούλο
-ερό	-αμηλός	-ωνάζω	-άτι	-ράφω	-ρεμίζω
-ήλο	-υχερός	-ορεύω	-ουμί	-ελώ	-εκούρι

ΑΣΚΗΣΗ 13.— Τί είδους σύμφωνο είναι τό καθένα άπ' αυτά πού έβαλες, γιά νά σχηματίσεις τίς παραπάνω λέξεις ; (δηλαδή : είναι χειλικό, λαρυγγικό ; κτλ.)

Δίφθογγοι

νεράιδα	χάιδι	κελαηδών
	κορόιδο	βόηθα

Στίς λέξεις αυτές δύο φωνήεντα α-ι, ο-ι, α-η, ο-η προφέρονται μέ μιά φωνή. Αυτά τά δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί λέγονται **δίφθογγοι**.

Οί δίφθογγοι αυτοί λέγονται **κύριοι δίφθογγοι**, γιά νά ξεχωρίζουν άπό τούς άλλους, πού θά δοῦμε άμέσως παρακάτω.

Καταχρηστικοί δίφθογγοι

πιάνω	τοῦ παιδιοῦ	ὅποιος	ὁ ἄδειος	τό γυαλί
ή γιαγιά	τῶν παιδιῶν	ὅποιοι	τοῦ ἄδειου	δυνό δυνό
ὁ ἴδιος	τούς ἴδιους	ὅποιους	τούς ἄδειους	ή δουλειά

Στή λέξη πιάνω τά δύο φωνήεντα ι-α προφέρονται μέ μιά φωνή : π-ιᾶ-νω. Τό ἴδιο καί στίς άλλες λέξεις τά φωνήεντα ιο, ιου, ιω, οιο, οιοι, οiou, ειο, ειου, να, νο (ὁ ἰ-δ-ιο-ς, τοῦ π-αι-δ-ιοῦ κτλ).

Αυτά λέγονται **καταχρηστικοί δίφθογγοι**.

“Όπως βλέπουμε οί καταχρηστικοί δίφθογγοι αρχίζουν από ι (ή από φωνήεντα πού προφέρονται όπως τό ι).

ΑΣΚΗΣΗ 14.— Παροιμίες. Δύο γάιδαροι μαλώνανε σέ ξένο ά-
χυρώνα.— Χωρίς κατάρτια καί πανιά, ‘Αι - Νικόλα, βόηθα μας.—
“Όποιος φυλάει τά ροῦχα του, ἔχει τά μισά.— “Αλλαξε ό Μανολιός
κι ἔβαλε τά ροῦχα του ἄλλιῶς.— Κολιός καί κολιός από τό ἴδιο βαρέλι.
(Νά βρεῖς ποιό νόημα ἔχει καθεμιά από τίς παροιμίες αὐτές.)

ΑΣΚΗΣΗ 15. — Βάλε μιὰ γραμμὴ κάτω από τούς κύριους δι-
φθόγγους καί δύο γραμμοῦλες κάτω από τούς καταχρηστικούς στίς
λέξεις πού ἔχουν οί παραπάνω παροιμίες.

Δύο ὅμοια σύμφωνα

Σάββατο	γράμμα	θάρος
ἐκκλησία	γεννῶ	θάλασσα
Ἑλλάδα	ἵππικό	Ἀττική
	φύλλο	γλώσσα

Σέ μερικές λέξεις γράφουμε δύο ὅμοια σύμφωνα, πού
προφέρονται σάν ἓνα.

ΑΣΚΗΣΗ 16. — Φράσεις γιά ὀρθογραφία : Πολλοί ἄνθρωποι
πολλή βροχή· πολλά παιδιά· πολύς κόσμος· πολύ κακό. Ἑλλάδα,
Ἑλληνας, Ἑλληνες, Ἑλληνισμός. Γαλλία, γαλλικός. Τό κόκκινο
τριαντάφυλλο. Τό μάθημα εἶναι γραμμένο. Τρία ἐπὶ τρία κάνουν
ἑνιά. Ὁ Λυκαβηττός, ὁ Ὑμηττός. Ὁλος ὁ κόσμος· ἄλλος ἄνθρωπος.

Ἑρωτήσεις

1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά δίψηφα φωνήεντα ; — 2) Πῶς προφέρεται τό κα-
θεμιά ; — 3) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά δίψηφα σύμφωνα ; 4) Ποιά σύμφωνα λέγονται
χειλικά, λαρυγγικά, ὀδοντικά, ὑγρά, ρινικά, συριστικά, διπλά ; — 5) Γιατί τό κάθε
εἶδος ἀπ’ αὐτά ὀνομάζεται ἔτσι ; — 6) Πότε δύο φωνήεντα λέγονται δίφθογγοι ; —
7) Ποιοί δίφθογγοι λέγονται καταχρηστικοί ; — 8) Πῶς προφέρονται δύο ὅμοια
σύμφωνα σέ μιὰ λέξη ;

ΣΥΛΛΑΒΕΣ - ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΣ

Ἡ συλλαβή

φῶς	ὄ - χι	ἄ - κού - ω	πο - δή - λα - το
νοῦς	ναύ - της	εὖ - χο - μαι	μα - θή - μα - τα
ὁ, ἡ, τό	εἶ - μαι	ναυ - τι - κός	ἡ - λιο - κα - μέ - νος

Ἡ λέξη φῶς ἀκούγεται μ' ἓνα μονο ἄνοιγμα τοῦ στόματος· δηλαδή ἔχει μιὰ **συλλαβή**.

Ἡ λέξη ὄχι ἔχει δύο κομμάτια : ὄ - χι· δηλαδή ἔχει δύο **συλλαβές**.

Ἡ λέξη ἀκούω ἔχει τρία κομμάτια : ἄ - κού - ω· δηλαδή ἔχει τρεῖς **συλλαβές**.

Ἡ λέξη ποδήλατο ἔχει τέσσερα κομμάτια : πο - δή - λα - το· δηλαδή ἔχει τέσσερις **συλλαβές**.

1) Ἡ λέξη πού ἔχει μιὰ συλλαβή λέγεται **μονοσύλλαβη** : νοῦς.

2) Ἡ λέξη πού ἔχει δύο συλλαβές λέγεται **δισύλλαβη** : ναύ - της.

3) Ἡ λέξη πού ἔχει τρεῖς συλλαβές λέγεται **τρισύλλαβη** : εὖ - χο - μαι.

4) Ἡ λέξη πού ἔχει περισσότερες ἀπὸ τρεῖς συλλαβές λέγεται **πολυσύλλαβη** : μα - θή - μα - τα.

ΑΣΚΗΣΗ 17.— Γράψε 5 λέξεις μονοσύλλαβες, 5 δισύλλαβες, 5 τρισύλλαβες καὶ 5 πολυσύλλαβες.

Λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα

μα - θη - τής

μα = προπαραλήγουσα

θη = παραλήγουσα

τής = λήγουσα

- 1) Ἡ τελευταία συλλαβή σέ μιά λέξη λέγεται **λήγουσα**.
- 2) Ἡ συλλαβή πού εἶναι πρίν ἀπό τή λήγουσα λέγεται **παραλήγουσα**.
- 3) Ἡ συλλαβή πού εἶναι πρίν ἀπό τήν παραλήγουσα λέγεται **προπαραλήγουσα**.

ΑΣΚΗΣΗ 18.— Γράψε 10 λέξεις τρισύλλαβες ἢ πολυσύλλαβες. Νά βρεῖς στίς λέξεις αὐτές ποιά εἶναι ἡ λήγουσα, ποιά εἶναι ἡ παραλήγουσα καί ποιά εἶναι ἡ προπαραλήγουσα.

Συλλαβισμός

ὅ-χι δί-και-ος πε-ρι-μέ-νω

Ἡ λέξη *ὅχι* χωρίζεται σέ δύο συλλαβές : ὅ-χι. Ἡ λέξη *δίκαιος* χωρίζεται σέ τρεῖς συλλαβές : δί-και-ος. Ἡ λέξη *περιμένω* χωρίζεται σέ τέσσερις : πε-ρι-μέ-νω.

Τό χώρισμα μιᾶς λέξης σέ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

εἶ - μαι,	ναύ - της,	πιά - νω,	ἀη - δό - νι
1 2	1 2	1 2	1 2 3
δου - λειά,	χάι - δε - μα,	γαῖ - τα - νά - κι.	
1 2	1 2 3	1 2 3 4	

1. Δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί, συλλαβίζονται μαζί.

Τά δύο φωνήεντα αὐτά εἶναι ἡ δίψηφα φωνήεντα ἢ δίφθογγοι κύριοι ἢ δίφθογγοι καταχρηστικοί.

Λοιπόν : τά δίψηφα φωνήεντα *αι, ει, οι, υι, ου, αυ, ευ* καί οἱ δίφθογγοι γενικά *αη, αῖ, εῖ, οη, οῖ - ιά, ειά, ιοῦ*, κτλ. δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό.

2. ξ - χω, εῖ - μαι, θέ - λω, μα - θη - τής.
Ένα σύμφωνο ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τό δεύτερο φωνήεν.

3. λά - σπη (σπαθί, σπέρνω, σπίθα)
ἄ - κρη (κρύβω, κράτος, κρίνω)
στά - χτη (χτύπος, χτένι, χταπόδι)
3. ὁρ - μή, ἔρ - χομαι, τόλ - μη, ἄν - θος)

Δύο σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μαζί μέ τό ακόλουθο φωνήεν, ἄν ἀρχίζει λέξη ἐλληνική ἀπ' αὐτά. Ἀλλιῶς χωρίζονται.

4. ἄ - στρο (στρώνω),
σφυ - ρί - χτρα (χτένι)
ἄν - θρωπος (θράκα)
4. Τρία σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό ακόλουθο φωνήεν, ὅταν ἀρχίζει ἐλληνική λέξη ἀπό αὐτά ἢ ἀπό τά δύο πρῶτα. Ἀλλιῶς χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνήεν, τά ἄλλα μέ τό ακόλουθο.

5. ἄλ - λος, θάρ - ρος, θά - λασ - σα.
5. Δύο ὅμοια σύμφωνα μέσα στή λέξη πάντα συλλαβίζονται χωριστά.

ΑΣΚΗΣΗ 19.— Χώρισε σέ συλλαβές τίς ακόλουθες λέξεις : τρέ-
χω, ὥρα, φέρνω, ναυτικός, εἴμαστε, ἐλπίδα, αὔριο, ἔμοιασε, φεύγω,
λίμνη, συννεφιάζω, σφυρίχτρα, ξύστρα, ἑλληνικός, γραμμένος, ἄ-
γραφος, Γιῶργος, γαῖδουράκι, ἀκρογιαλιά, πατριώτης, ἄσπρος,
κόκκινος.

Συλλαβές βραχύχρονες καί μακρόχρονες

φέ - ρε, νε - ρό
ὁ λό - γος, οἱ λό - γοι
λέ - γο - μαι, λέ - γε - ται

Στίς λέξεις αὐτές ὅλες οἱ συλ-
λαβές ἔχουν βραχύχρονο φω-
νῆεν· δηλαδή εἶναι **συλλαβές
βραχύχρονες**.

Τούς κή-πους, τῶν κή-πων
ναύ - της, ση - μεί - ω - ση
τούς τοί - χους, παί - ζω

Στίς λέξεις αὐτές ὅλες οἱ συλ-
λαβές ἔχουν μακρόχρονο φω-
νῆεν· δηλαδή εἶναι **συλλαβές
μακρόχρονες**.

1. Οἱ συλλαβές πού ἔχουν βραχύχρονο φωνῆεν λέγον-
ται **βραχύχρονες**.

2. Οἱ συλλαβές πού ἔχουν μακρόχρονο φωνῆεν λέγον-
ται **μακρόχρονες**.

ΑΣΚΗΣΗ 20.— Ἀντίγραψε τοὺς ακόλουθους στίχους μέ χωρι-
σμένες τίς συλλαβές τῶν λέξεων :

Ὅ,τι δουλειά κι ἂν κάνετε,
μέ προσοχή ἐργάζεστε.
Τὴν ὥρα σας μή χάνετε,
μά καί ποτέ μή βιάζεστε.

Νά σκέφτεστε, νά κρίνετε
καί τότε μή σᾶς μέλει :
ἀγάλια ἀγάλια γίνεται
ἡ ἀγουρίδα μέλι.

ΑΣΚΗΣΗ 21.— Στίς λέξεις τῶν στίχων αὐτῶν βάλε κάτω ἀπό
τίς μακρόχρονες συλλαβές μιά γραμμή τέτοια — καί κάτω ἀπό τίς
βραχύχρονες ἓνα σημάδι τέτοιο ˘. Κάτω ἀπό τίς συλλαβές πού
ἔχουν δίχρονο μή βάλεις κανένα σημάδι.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες, πολυσύλλαβες ; — 2) Ποιά συλλαβή σέ μιὰ λέξη λέγεται λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα ; — 3) Ποιές συλλαβές λέγονται βραχύχρονες καί ποιές μακρόχρονες ;

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Ὁ τόνος

γέρος
γερός

θόλος
θολός

μάθημα
μαθήματα

Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δύο ἢ περισσότερες συλλαβές μία συλλαβή προφέρεται πιό δυνατά ἀπό τίς ἄλλες.

Ἐπάνω στό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς αὐτῆς, πού προφέρεται πιό δυνατά, βάζουμε ἓνα σημαδάκι πού λέγεται **τόνος**.

Τόνο παίρνουν καί οἱ περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις : θά τοῦ τό πῶ.

Ὁ τόνος δέν πάει πιό πάνω ἀπό τήν προπαραλήγουσα.

Ὁξεία καί περισπωμένη

θέλω νά γελῶ

τρέχω νά ζεσταθῶ

Οἱ τόνοι εἶναι δύο : ἡ ὀξεία (´) καί ἡ περισπωμένη (~).

Ποῦ βάζουμε τόν τόνο

θέλω, στόλος, κῆπος, θήκη
σημαία, σημαῖες, ναύτης, ναῦτες.

1. Ὄταν ἡ συλλαβή πού τονίζεται ἔχει δίψηφο φωνῆεν (αι, ει, οι, ου, υι, αυ, ευ), ὁ τόνος σημειώνεται στό δεύτερο φωνῆεν.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

2. Σέ λέξη πού γράφεται ὅλη μέ κεφαλαῖα δέ βάζουμε τόνο.

Κανόνες τοῦ τονισμοῦ

1. δώδεκα θάλασσα ποδήλατο
Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντα ὀξεῖα.
2. τρέχω λόγος βοννό
Ἡ βραχύχρονη συλλαβή παίρνει πάντα ὀξεῖα.
3. κρυώνω θήκη χαίτη θερμαίνω
Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.
4. μήλο δῶρο ναῦτες σημαῖες
Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη. Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα τό ὥστε, οὔτε, μήτε, εἴτε, εἴθε.
5. τοῖχοι ὦμοι θυμοῦμαι θυμοῦνται
τό αι καί τό οι στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα.
6. χτυπῶ, ἀγαπῶ, προχωρῶ
Τά ρήματα πού τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη.

Ἄτονες λέξεις

ὁ μαθητής, ἡ μαθήτρια, οἱ ἄνθρωποι . .

οἱ γυναῖκες, ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητής.

Οἱ λέξεις *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς* δέν παίρνουν τόνο. Εἶναι λέξεις ἄτονες.

ΑΣΚΗΣΗ 22.— Βάλε τόν τόνο πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις :

Ὁ κηπος εἶναι ὠραίος. Τα ἀνθη του κηπου εὐωδιαζουν. Ἐπάνω στα δεντρα βλέπω πολλές φώλιες. Αὐτες τις ἔχουν χτισει τα πουλια. Μεσα ἐκεῖ τώρα κοιμουνται τα πουλακια. Το βουνο ἀπεναντι ἔχει ἀκομη λιγα χιονια. Ἡ θαλασσα εἶναι ἡσυχη. Δεν ἔχει κυματα. Και αὐτοι οἱ κηποι εἶναι ὠραιοι. Τα παιδια παιζουν.

Τό πνεῦμα

ἀνθίζω, ὁδηγός

Ἀθηνᾶ, Ἑρμῆς

Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνήεν παίρνει ἐπάνω σ' αὐτό ἓνα σημαδάκι, πού λέγεται **πνεῦμα**.

Τά πνεύματα εἶναι δύο : ἡ **ψιλή** (') καί ἡ **δασεία** (").

Ποῦ βάζουμε πνεῦμα

1.

*ἐγώ, ἐκεῖνος, ἀμάξι, ἐνώνω,
αὐτός, οὐρανός, εὐκαιρία*

Ὅταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπό δίψηφο φωνήεν, τό πνεῦμα σημειώνεται ἐπάνω στό δεύτερο φωνήεν .

2.

*ἔφερα, ἄμαξα, ἥλιος
ὤμος, εἶδα, αἶμα*

Ὅταν τό πνεῦμα καί ὁ τόνος βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα σημειώνεται ἔπειτα ἀπό τό πνεῦμα, καί ἡ περισπωμένη ἐπάνω ἀπό τό πνεῦμα.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ
ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

3. Σέ λέξη πού γράφεται μέ κεφαλαία δέ βάζουμε πνεῦμα (ὅπως δέ βάζουμε καί τόνο).

Ποιές λέξεις παίρνουν δασεία

1. ὕγρασία, ὕπνος, ὕστερα
Τό υ στήν ἀρχή τῶν λέξεων παίρνει δασεία.

2. ὁ ἄνθρωπος, ἡ γυναίκα, οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐπιθεωρητής
Οἱ ἄτονες λέξεις ὁ, ἡ, οἱ, ὡς παίρνουν δασεία.

3. ἕνας ἄνθρωπος, ἕξι παιδιά, ἑφτά κιλά
Οἱ ἀριθμοί ἕνας, ἕξι, ἑφτά, ἕντεκα, ἕχατό παίρνουν δασεία καί ὅσες γίνονται ἀπό αὐτές.

4. Δασεία παίρνουν καί μερικές ἄλλες λέξεις. Πιό συχνές εἶναι : ἅγιος, αἷμα, ἀλάτι, ἀλώνι, ἄλωση, ἄμα, ἁμάξι, ἁμαρτία, ἁπαλός, ἁπλός, ἁρπάζω, ἑβδομος, ἑβραῖος, ἑδρα, ἑλένη, ἑλικας, ἑλλη, ἑλληνας, ἐνώνω, ἑτοιμος, ἡλικία, ἡλιος, ἡμέρα, ἡμερος, ἡρα, ἡρακλῆς, ἡρώας, ἡσυχος, ἡφαιστος, ἰδρώτας, ἱερός, ἱκανός, ἱππικό, ἱστορία, ὀδηγός, ὀδός, ὀλόκληρος, ὅλος, ὀμάδα, ὀμαλός, ὀμηρος, ὀμοιος, ὀμως, ὀπλο, ὀποιος, ὀποτε, ὀπου, ὀπως, ὀρίζω, ὀρμή, ὅσος, ὅταν, ὅτι, ὦρα, ὠραῖος, ὠριμος.

ΑΣΚΗΣΗ 23.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις : Οποῖος γυρεῖ τα πολλὰ χάνει καί τα λίγα. Ὁ ἥλιος εἶναι πολὺ ευεργετικὸς στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει ἐνδοξη ἱστορία. Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι θαυμάζουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἡρακλῆς ἦταν ἀρχαῖος ἥρωας. Ἐνὰ καὶ ἐξὶ κάνουν ἑφτά. Τὸ ἀμαξὶ εἶναι εἰσιμό. Ὁμοῖος τὸν ὁμοῖο ἀγαπᾷ. Ὅποτε θέλεις ἐλὰ. Ὅπως στρώσεις θὰ κοιμηθεῖς. Τὸ αἷμα νερὸ δε γίνεται. Ὁ ὀρκὸς εἶναι ἱερὸς. Μὴ χάνεις τὶς ὥρες σου ἀδίκᾳ.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιά συλλαβὴ παίρνει τόνο ; — 2) Πόσοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ τόνοι ; — 3) Ὅταν ἡ συλλαβὴ ἔχει δίψηφο φωνῆεν, πού σημειώνεται ὁ τόνος ; — 4) Τί τόνο παίρνει ἡ προπαραλήγουσα ; — 5) Τί τόνο παίρνει ἡ βραχύχρονη συλλαβὴ ; — 6) Πότε παίρνει ὀξεῖα ἡ παραλήγουσα καὶ πότε παίρνει περισπωμένη ; — 7) Τό αὶ καὶ τό οἱ στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι μακρόχρονα ἢ βραχύχρονα ; — 8) Ποιές εἶναι οἱ ἄτονες λέξεις ; — 9) Τί λέγεται πνεῦμα ; — 10) Ὅταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπὸ δίψηφο φωνῆεν, πού βάζουμε τό πνεῦμα ; — 11) Πῶς σημειώνεται ὁ τόνος καὶ τό πνεῦμα, ὅταν βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβὴ ; — 12) Ποιές λέξεις παίρνουν δασεία ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

(ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΞΗΣ)

Τελεία καὶ κόμμα

Ἡ σημαία

Πάντα κι ὅπου σ' ἀντικρίζω,
μέ λαχτάρᾳ σταματῶ
καί περήφανα δακρύζω,
ταπεινά σέ χαιρετῶ.

Δόξα ἀθάνατη στολίζει
κάθε θεία σου πτυχή
καί μαζί σου φτερουγίζει
τῆς πατρίδας ἡ ψυχὴ.

Ὅταν τελειώνει μιά φράση μ' ἓνα ὁλόκληρο νόημα, βάζουμε ἓνα σημαδάκι πού λέγεται **τελεία (.)**. Ἐκεῖ σταματᾷ λίγο ἡ φωνὴ μας. Στὴν παρακάτω φράση ἔπειτα ἀπὸ

τήν τελεία ή πρώτη λέξη γράφεται μέ τό ἀρχικό γράμμα κεφαλαῖο. Ἐπίσης μέ κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα γράφεται καί ή πρώτη λέξη, ὅταν ἀρχίζουμε νά γράφουμε.

Ὅπου τελειώνει μιά μικρότερη φράση, βάζουμε ἕνα ση-
μαδάκι πού λέγεται **κόμμα (,)**.

Προσέξτε στό παραπάνω ποίημα γιά τή σημαία ποῦ σημειώνεται τελεία καί κόμμα.

ΑΣΚΗΣΗ 24.— Νά βρεῖς στό σημερινό μάθημα τοῦ ἀναγνωστι-
κοῦ σου ποῦ σημειώνονται τελεῖες καί κόμματα.

Ἑρωτηματικό

Γιατί βιάστηκες ν' ἀνθίσεις,
μυγδαλιά λευκοντυμένη ;

Ὅταν ρωτοῦμε κάτι, βάζουμε στό τέλος ἕνα σημαδάκι
πού λέγεται **ἐρωτηματικό (;)**.

Θαυμαστικό

Τί ζωή εὐτυχισμένη ! Τί ωραία μέρα !

Ὅταν μιά φράση φανερώνει θαυμασμό, βάζουμε στό τέ-
λος της ἕνα σημαδάκι πού λέγεται **θαυμαστικό (!)**.

ΑΣΚΗΣΗ 25.— Γράψε τρεῖς φράσεις δικές σου πού νά θέλουν
ἐρωτηματικό καί τρεῖς πού νά θέλουν θαυμαστικό.

Παρένθεση

Μεθαύριο (δηλαδή τήν Κυριακή) θά ἔρθω.

Μέσα σέ παρένθεση () κλείνουμε μιά λέξη ἢ μιά φράση
πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τά λεγόμενα.

Διαλυτικά

παιδάκια - παιδάκια

χαϊδεύω, θεϊκός, έμποροϋπάλληλος, ξεϋφαίνω

"Όταν ύστερα από τό α, ε, ο, υ ύπάρχει ι ή υ καί θέλουμε νά τά προφέρουμε χωριστά, σημειώνουμε πάνω από τό ι καί τό υ δύο τελείες (··), πού λέγονται **διαλυτικά**.

ΑΣΚΗΣΗ 26.—Βάλε διαλυτικά, όπου πρέπει : Δέν ξέρει νά μοιράσει δυό γαιδουριών άχυρα.— Μεγάλωσε τό γαιδουράκι καί μί-κρυνε τό σαμαράκι.— "Όταν διψά ή αύλή σου γιά νερό, παρέξω μήν τό χύσεις.— Μήν κοροιδεύεις, γιά νά μή σέ κοροιδεύουν. "Όταν ανάψει ή πυρκαϊά, δύσκολα τή σβήνεις.— Ύφαίνεις, ξευφαίνεις καί τελειωμό δέν έχεις.

Έκθλιψη. Απόστροφος

1) από έδω = άπ' έδω	τό ορφανό = τ' ορφανό
νά ακούς = ν' ακούς	θά αργήσεις = θ' αργήσεις
μέ εκείνον = μ' εκείνον	μέ αυτόν = μ' αυτόν

Πολλές φορές ένα τελικό φωνήεν σέ μιά λέξη φεύγει μπροστά από τό φωνήεν τής ακόλουθης. Τότε λέμε ότι γίνεται **έκθλιψη**.

Στή θέση του φωνήεντος πού φεύγει βάζουμε ένα ση-μαδάκι πού λέγεται **απόστροφος**.

2) καί έγώ = κι έγώ, καί αυτός = κι αυτός

Ή λέξη καί μπροστά από φωνήεν μερικές φορές γίνεται **κι** πού γράφεται χωρίς απόστροφο.

ΑΣΚΗΣΗ 27.— Κάμε τήν έκθλιψη καί βάλε τήν απόστροφο, όπου πρέπει στίς ακόλουθες λέξεις : Φύγε από έδω. Τί σέ έπιασε ; Από εκεί. "Υστερα από εκείνον. Σέ ένα δέντρο. Έγώ καί αυτός. Πήγαινε καί έλα.

Ἑρωτήσεις

- 1) Πότε βάζουμε *τελεία, κόμμα, ἐρωτηματικό, θαυμαστικό, παρένθεση*;— 2) Πότε βάζουμε *διαλυτικά*;— 3) Πότε γίνεται *ἐκθλιψη*;— 4) Τί λέγεται *ἀπόστροφος*;— 5) Ἡ λέξη *καί* μπροστά ἀπό φωνῆν πῶς γίνεται κάποτε;

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΚΛΙΤΕΣ ΘΕΜΑ - ΚΑΤΑΛΗΞΗ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Κλιτές καί ἄκλιτες λέξεις

Τό παιδί τρέχει ἐδῶ καί ἐκεῖ
Τά παιδιὰ τρέχουν ἐδῶ καί ἐκεῖ
Ἐσύ τρέχεις ἐδῶ καί ἐκεῖ
Ἐσεῖς τρέχετε ἐδῶ καί ἐκεῖ.

1. Πολλές λέξεις δέν ἔχουν πάντα τήν ἴδια μορφή, ἀλλά ἀλλάζουν στό τέλος τους, δηλαδή *κλίνονται*: τό παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τά παιδιὰ, τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχετε κτλ. Αὐτές οἱ λέξεις λέγονται **κλιτές**.

2. Μερικές λέξεις ὅμως μένουν πάντα μέ τήν ἴδια μορφή, δηλαδή δέν *κλίνονται*: *ἐδῶ καί ἐκεῖ* κτλ. Αὐτές λέγονται **ἄκλιτες**.

Θέμα καί κατάληξη

<i>τρέχ - ω</i>	<i>ἡ ἐλπίδ - α</i>	<i>ὁ ἄνθρωπ - ος</i>
<i>τρέχ - εις</i>	<i>τῆς ἐλπίδ - ας</i>	<i>τοῦ ἀνθρώπ - ου</i>
<i>τρέχ - ει</i>	<i>τήν ἐλπίδ - α</i>	<i>τόν ἄνθρωπ - ο</i>

Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, οἱ κλιτές λέξεις ἔχουν δύο κομμάτια: τό πρῶτο κομμάτι στήν ἀρχή, πού μένει πάντα τό ἴδιο, καί τό δεύτερο κομμάτι πρὸς τό τέλος, πού ἀλλάζει. Τό πρῶτο κομμάτι, πού δέν ἀλλάζει,

λέγεται **θέμα**. Τό δεύτερο κομμάτι, πού αλλάζει, λέγεται **κατάληξη**.

Έτσι ή λέξη *τρέχ* - ω έχει θέμα *τρεχ* - καί κατάληξη - ω. Ή λέξη *έλπίδ* - α έχει θέμα *έλπιδ* - καί κατάληξη - α.

Χαρακτήρας

Θέμα	Χαρακτήρας
<i>γράφ</i> - ω = <i>γραφ</i> -	φ
<i>πίνακ</i> - ας = <i>πινακ</i> -	κ
<i>ήρω</i> - ας = <i>ήρω</i> -	ω

Στίς κλιτές λέξεις ό τελευταίος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Έτσι ή λέξη *γράφω*, έχει θέμα *γραφ* - καί χαρακτήρα φ. Ή λέξη *πίνακας* έχει θέμα *πινακ* - καί χαρακτήρα κ. Καί ή λέξη *ήρωας* έχει θέμα *ήρω* - καί χαρακτήρα ω.

Χαρακτήρας μπορεί νά είναι καί δίψηφο φωνήεν : *παι*-*δεύω* (έχει θέμα *παιδευ* - καί χαρακτήρα *ευ*), *ακούω* (έχει θέμα *ακον* - καί χαρακτήρα *ου*).

ΑΣΚΗΣΗ 28.— Κάτω από τίς κλιτές λέξεις βάλε μιά γραμμούλα καί κάτω από τίς άκλιτες βάλε δύο γραμμούλες :

Χελώνα βρέθηκε σέ άμάξι
καί έτσι τής ήρθε νά φωνάξει :
Τί χάρη, αλήθεια, πού τήν έχω,
σάν έλαφάκι τώρα τρέχω.

ΑΣΚΗΣΗ 29.— Στίς παρακάτω λέξεις νά βρεΐς ποιοό είναι τό θέμα, ποιά είναι ή κατάληξη καί ποιός είναι ό χαρακτήρας :

Πατρίδα, σταφίδα, έχω, παίζω, ώραΐος, άνθρωπος, φεύγω, πλέκω, ακούω, παιδεύω, δροσίζω, κρύβω, γράφω, κλαίω, πατέρας, φύλακας, φταίω, δρόμος, μαγεύω.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται κλιτές καὶ ποιές ἀκλιτές;— 2) Στὶς κλιτές λέξεις ποιοῦ μέρος λέγεται θέμα καὶ ποιοῦ λέγεται κατάληξη;— 3) Τί λέγεται χαρακτηρῆς;

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται οὐσιαστικά

Πρόσωπα	Ζῶα	Πράγμα- τα	Ἑνέρ- γεια	Κατά- σταση	Ἰδιότητα
ἄνθρωπος	σκύλος	φράχτης	πήδημα	λύπη	ἀνδρεία
γυναίκα	γάτα	θάλασσα	τρέξιμο	χαρά	κακία
παιδί	πρόβατο	τραπέζι	ὄργωμα	πείνα	καλοσύνη

Οἱ λέξεις ποὺ φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα, ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ἰδιότητα λέγονται ὀνόματα οὐσιαστικά ἢ ἀπλῶς οὐσιαστικά.

ΑΣΚΗΣΗ 30.— Γράψε χωριστὰ τὰ ἀκόλουθα οὐσιαστικά ποὺ φανερώνουν πρόσωπο ἢ ζῶο ἢ πρᾶγμα : μητέρα, τραπέζι, ποταμός, λύκος, πατέρας, ποτήρι, Νίκος, γάτα, ἀνάκτορο, σύννεφο, ἀδερφός, μαθήτρια, ἄλεπού, σπίτι, μηλιά, ἀμπέλι, ἐλάφι.

Οὐσιαστικά κύρια καὶ κοινά

1. Κύρια οὐσιαστικά

Νίκος, Γιώργος, Μαρία
Βουκεφάλας, Κέρβερους
Πηνειός, Ὀλύμπους
Ἑλλάδα, Κέρκυρα

2. Κοινά οὐσιαστικά

ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί
ζῶο, ἄλογο, σκύλος, γάτα
ποταμός, λίμνη, βουνό, χώρα,
πόλη

Τὰ οὐσιαστικά ποὺ φανερώνουν ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο ζῶο ἢ πρᾶγμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Τὰ ἄλλα οὐσιαστικά λέγονται **κοινά**.

Ποιά είναι κύρια ονόματα

Τά κύρια ονόματα είναι :

1) *Νίκος, Γιώργος, Μαρία* κτλ., δηλαδή τά **βαπτιστικά**.

2) *Θεοδωρόπουλος, Πετρίδης, Κανάρης* κτλ., δηλ. τά **οικογενειακά**.

3) *Βουκεφάλας* (πού λεγόταν τό ἄλογο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου), *Πιστός* (πού εἶναι ὄνομα σκύλου) κτλ., δηλ. **ονόματα ὀρισμένων ζώων**.

4) *Ἑλλάδα, Ἀθήνα, Ὀλυμπος, Πηνειός, Σαρωνικός* κτλ. δηλ. τά **γεωγραφικά ονόματα** (πού ἔχουν οἱ χῶρες, οἱ πόλεις, τά βουνά, οἱ ποταμοί, οἱ λίμνες, οἱ κόλποι καί ἄλλες τοποθεσίες).

5) *Γενάρης, Φλεβάρης, Μάρτης* κτλ. — *Κυριακή, Δευτέρα, Τρίτη* κτλ. — *Χριστούγεννα, Θεοφάνεια, Πάσχα* κτλ., δηλ. **τά ονόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν καί τῶν γιορτῶν**.

Ὅλα αὐτά τά κύρια ονόματα γράφονται μέ **κεφαλαῖο** τό ἀρχικό γράμμα.

Μέ **κεφαλαῖο** γράφονται καί τά ονόματα *Ἕλληνας, Γάλλος, Ἀγγλος, Ἀθηναῖος, Κερκυραῖος* κτλ., δηλαδή τά ονόματα πού φανερώνουν τοὺς κατοίκους ἑνὸς τόπου (ἐθνικά).

ΑΣΚΗΣΗ 31.— Γράψε 15 κύρια ονόματα ἀπὸ διάφορα εἶδη.

ΑΣΚΗΣΗ 32.— Γράψε ἀπὸ 5 ονόματα κοινά (ὄχι κύρια) πού νά φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα καί πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 33.— Λέξεις γιὰ ὀρθογραφία : βιβλίο, βοσκός, τετράδιο, ἄχλαδιά, ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί, πουλί, κυνηγός, κυνήγι, ναύτης, ψάλτης, Εὐρώπη, Ἀσία, Ἀφρική, Αὐστραλία. (Νά βρεῖς τί εἶδους οὐσιαστικό εἶναι τό καθένα ἀπ' αὐτά).

Ουσιαστικά συγκεκριμένα καί άφηρημένα

1. Συγκεκριμένα

στρατιώτης, μαθήτρια, παιδί,
πετεινός, ὄρνιθα, χελιδόνι,
λάκκος, πέτρα, λουλούδι

Τά ουσιαστικά αὐτά φανερώ-
νουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρά-
γματα, πού μποροῦμε νά τά
καταλάβουμε μέ τίς αἰσθήσεις
μας (τά βλέπουμε, τά ἀκοῦμε,
τά γεύομαστε, τά ἐγγίζουμε,
τά ὁσφραινόμαστε).

Αὐτά τά ουσιαστικά λέγον-
ται **συγκεκριμένα**.

2. Ἀφηρημένα

ἐργασία, δουλειά, ὄργωμα,
γράψιμο, σκάψιμο, εὐγένεια,
ἐπιμέλεια, ἀμέλεια

Τά ουσιαστικά αὐτά φανε-
ρώνουν μιά πράξη ἢ μιά ἰ-
διότητα. Αὐτά μποροῦμε νά
τά καταλάβουμε μέ τό νοῦ
μας.

Αὐτά τά ουσιαστικά λέγον-
ται **άφηρημένα**.

ΑΣΚΗΣΗ 34.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 5 συγκε-
κριμένα καί 5 άφηρημένα ουσιαστικά.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται ουσιαστικά ;— 2) Ποιά λέγονται κύρια ὀνόματα καί
ποιά λέγονται κοινά ;— 3) Πόσων εἰδῶν κύρια ὀνόματα ἔχουμε ;— 4) Ποιά οὐ-
σιαστικά λέγονται συγκεκριμένα καί ποιά λέγονται άφηρημένα ;

ΓΕΝΗ, ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τά τρία γένη

1. Ἀρσενικά

ὁ ἄνθρωπος

ὁ πατέρας

ὁ οὐρανός

2. Θηλυκά

ἡ γυναίκα

ἡ μητέρα

ἡ θάλασσα

3. Οὐδέτερα

τό βουνό

τό λουλούδι

τό τετράδιο

1. Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τη λεξούλα **ὁ** εἶναι **ἄρσενικά**.

2. Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τη λεξούλα **ἡ** εἶναι **θηλυκά**.

3. Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τη λεξούλα **τό** εἶναι **οὐδέτερα**.

Λοιπόν λέμε ὅτι τὰ ουσιαστικά ἔχουν τρία **γένη** : **ἄρσενικό**, **θηλυκό** καί **οὐδέτερο**.

ΑΣΚΗΣΗ 35.— Γράψε σέ τρεῖς στήλες χωριστά τὰ ἄρσενικά, τὰ θηλυκά καί τὰ οὐδέτερα ἀπό τὰ ἀκόλουθα ουσιαστικά καί βάλε μπροστά τις λεξοῦλες **ὁ**, **ἡ**, **τό**, ὅπως ταιριάζει στό καθένα :

σπίτι, δέντρο, στρατιώτης, Μαρία, φίλος, δασκάλα, ἀδερφή μαθήτρια, ναύτης, βασίλισσα, πατέρας, σημαία, Παῦλος, δήμαρχος, ποταμός, ποτάμι, στρατός, μέτωπο, αὐτί, μύτη, κεφάλι, πόδι, ράχη, χέρι.

Οἱ δύο ἀριθμοί

1. Ἑνικός

ὁ ἄνθρωπος

ἡ γάτα

τό βουνό

2. Πληθυντικός

οἱ ἄνθρωποι

οἱ γάτες

τά βουνά

1. Όταν λέμε **ὁ ἄνθρωπος**, **ἡ γάτα**, **τό βουνό** μιλοῦμε γιά ἓναν ἄνθρωπο, γιά μιὰ γάτα, γιά ἓνα βουνό. δηλ. ἔχουμε **ἐνικό ἀριθμό**.

2. Όταν λέμε **οἱ ἄνθρωποι**, **οἱ γάτες**, **τά βουνά** μιλοῦμε γιά πολλούς ἀνθρώπους, γιά πολλές γάτες, γιά πολλά βουνά· δηλαδή ἔχουμε **πληθυντικό ἀριθμό**.

Ὡστε τὰ ουσιαστικά ἔχουν **δύο ἀριθμούς** :

1) **ἐνικό**, ὅταν μιλοῦμε γιά ἓνα πρόσωπο, ζῷο ἢ πράγμα.

2) **πληθυντικό**, όταν μιλούμε για πολλά πρόσωπα, ζώα ή πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 36.— Γράψε σέ δύο στήλες χωριστά τά ουσιαστικά πού εἶναι στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό ἀριθμό :

ὁ δρόμος, οἱ μαθήτριες, οἱ δρόμοι, τό μάρμαρο, ἡ νίκη, τό τραπέζι, ἡ κιμωλία, τά βιβλία, οἱ βελόνες, τά ρούχα, ὁ στρατηγός, οἱ ὑπουργοί, ἡ παραλία, τά πρόβατα, ὁ οὐρανός, οἱ δάσκαλοι, ὁ ψαράς, τό σχολεῖο, οἱ ψωμάδες, ἡ χώρα, οἱ θυγατέρες, τό στήθος.

Οἱ πτώσεις

Ἑνικός

- 1) *Ποιός* ἔχει τά ψάρια ; — *ὁ ψαράς* (πτώση ὀνομαστική).
- 2) *Ποιανοῦ* εἶναι τά ψάρια ; — *τοῦ ψαρά* (πτώση γενική).
- 3) *Ποιόν* φωνάζεις ; — *τόν ψαρά* (πτώση αἰτιατική).
- 4) *Πῶς* τόν φωνάζεις ; — *ἐ, ψαρά* (πτώση κλητική).

Πληθυντικός

- 1) *Ποιοί* ἔχουν τά ψάρια ; — *οἱ ψαράδες* (πτώση ὀνομαστική).
 - 2) *Ποιῶν* εἶναι τά ψάρια ; — *τῶν ψαράδων* (πτώση γενική).
 - 3) *Ποιούς* φωνάζουμε ; — *τούς ψαράδες* (πτώση αἰτιατική).
 - 4) *Πῶς* τούς φωνάζουμε ; — *ἐ, ψαράδες* (πτώση κλητική).
- Δηλαδή τά ουσιαστικά σέ κάθε ἀριθμό ἔχουν τέσσερις τύπους πού λέγονται **πτώσεις**.

Οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό εἶναι : 1) *ὀνομαστική*, 2) *γενική*, 3) *αἰτιατική*, καί 4) *κλητική*.

ΑΣΚΗΣΗ 37.— Στίς παρακάτω φράσεις ποιά ουσιαστικά εἶναι σέ πτώση ὀνομαστική καί ποιά σέ πτώση γενική ;

Τό βιβλίο τοῦ δασκάλου. Ὁ διευθυντής τοῦ σχολείου. Ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ χαρά τοῦ πατέρα.

ΑΣΚΗΣΗ 38.— 1) Πώς λέγεται αὐτός πού πουλᾷ γάλα ; — 2) Ἀκούω τή φωνή «γάλα, γάλα!». Ποιανοῦ εἶναι αὐτή ἡ φωνή ; 3) Βλέπω αὐτόν πού πουλᾷ γάλα. Ποιόν βλέπω ; — 4) Ὅταν θέλω νά τόν φωνάξω, πώς λέω ;

(Μέ ποιᾶ πτώση ἀπαντᾷς σέ καθεμίᾳ ἀπ' αὐτές τίς 4 ἐρωτήσεις ;)

Ἑρωτήσεις

1) Πόσα καί ποιᾶ εἶναι τὰ γένη τῶν οὐσιαστικῶν ; — 2) Πόσοι καί ποιοί εἶναι οἱ ἀριθμοί ; — 3) Πόσες καί ποιές εἶναι οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό ;

ΤΑ ΑΡΘΡΑ — Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἄρθρα

ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
ὁ πατέρας	ἡ μητέρα	τό παιδί

Εἶδαμε ὅτι οἱ μικρές λέξεις ὁ, ἡ, τό πηγαίνουν μπροστά ἀπό τὰ οὐσιαστικά καί δείχνουν τό γένος τους. Οἱ λεξοῦλες αὐτές λέγονται ἄρθρα.

Πώς κλίνονται τὰ ἄρθρα

Ἑνικός ἀριθμός

	ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
Ὄνομ.	ὁ ποταμός	ἡ ἀχλαδιά	τό βουνό
Γεν.	τοῦ ποταμοῦ	τῆς ἀχλαδιᾶς	τοῦ βουνοῦ
Αἰτ.	τόν ποταμό	τήν ἀχλαδιά	τό βουνό
Κλητ.	ποταμέ	ἀχλαδιά	βουνό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ποταμοί	οἱ ἀχλαδιές	τά βουνά
Γεν.	τῶν ποταμῶν	τῶν ἀχλαδιῶν	τῶν βουνῶν
Αἰτ.	τούς ποταμούς	τίς ἀχλαδιές	τά βουνά
Κλητ.	ποταμοί	ἀχλαδιές	βουνά

Τί παρατηρούμε στην κλίση τῶν ἄρθρων

Ἄν προσέξουμε στὴν κλίση τῶν ἄρθρων, παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς :

1) **Στὴν κλητική** λέμε : ποταμέ, ποταμοί, Γιώργο, Νίκο. Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική.

2) **Στὴν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ** λέμε :

ἀρσενικό	θηλυκό
οἱ ποταμοί,	οἱ ἀχλαδιές
οἱ πατέρες,	οἱ μητέρες

Δηλαδή τό ἄρθρο οἱ στὴν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο γιά τό ἀρσενικό καί γιά τό θηλυκό.

3) **Στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ** λέμε :

ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
τῶν ποταμῶν	τῶν ἀχλαδιῶν	τῶν βουνῶν
τῶν πατέρων	τῶν μητέρων	τῶν παιδιῶν

Δηλαδή τό ἄρθρο τῶν στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο καί γιά τὰ τρία γένη.

4) **Στὴν γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ** τὰ ἄρθρα γράφονται ἔτσι :

τοῦ ποταμοῦ	τῆς ἀχλαδιᾶς	τῶν ποταμῶν
τοῦ πατέρα	τῆς μητέρας	τῶν παιδιῶν

Δηλαδή τὰ ἄρθρα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν περισπωμένα : τοῦ, τῆς, τῶν.

Τό τελικό ν στα ἄρθρα : τόν καί τήν

1. Κρατοῦν τό τελικό ν

τόν ἄνθρωπο, τήν Ἑλλάδα, τόν Κώστα
τήν Κυριακή, τόν ποταμό, τήν προκοπή,
τόν ταμία, τήν Τρίτη, τόν ξένο,
τήν ξενιτιά, τόν ψαρά, τήν ψαρόβαρκα,
τόν μπακάλη, τήν μπουκάλα,
τόν Ντίνο, τήν ντροπή,
τόν γκρεμό, τήν γκλίτσα,
τήν τσάντα, τόν τζίτζικα

2. Χάνουν τό τελικό ν

τό Βασίλη, τή βάρκα
τό Γιάννη, τή γραμμή
τό δρόμο, τή δροσιά
τό Ζαχαρία, τή ζέστη
τό Θεό, τή θήκη
τό λάκκο, τή λίμνη κτλ.

Ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ἄρθρα τόν καί τήν κρατοῦν στό τέλος τό ν, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆεν ἢ κ, π, τ, ξ, ψ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ. Μπροστά ὅμως ἀπό τά ἄλλα σύμφωνα τό ν φεύγει.

ΑΣΚΗΣΗ 39.— Νά ξεχωρίσεις τά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στίς παρακάτω φράσεις καί νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τοῦ καθενός :

Ὁ μαθητής διαβάζει τή γραμματική. Ἀκούω τοὺς λόγους τοῦ δασκάλου. Σέβομαι τό δάσκαλο. Αὐτό εἶναι τό τετράδιο τοῦ Νίκου. Οἱ δρόμοι τῶν πόλεων εἶναι μεγάλοι. Τά φύλλα τῶν δέντρων πέφτουν τό φθινόπωρο.

Παράδειγμα

‘Ο: ἄρθρο, γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ ἐνικοῦ, σέ πτώση ὀνομαστική.

ΑΣΚΗΣΗ 40.— Βάλε τό κατάλληλο ἄρθρο μπροστά ἀπό τά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις :

Βλέπω — μαθητή. Βλέπω — ξένο. Ἦρθε ἀπό — ξενιτιά. Ἀκούω — ψάλτη. Ἀκούω — ψάλτες. Αὐτό εἶναι — βιβλίο — φίλου μου. Φωνάζω — Κώστα. Θά ἔρθω — Κυριακή. Ἀγαπῶ — πατέρα καί — μητέρα μου. Σέβομαι — δασκάλους μου. Ἀκούω — λόγους — δασκάλων μου. Ἀπ’ — κόκαλα βγαλμένη — Ἑλλήνων — ἱερά. Ὅταν λείπει — γάτα, χορεύουν — ποντίκια.

Ἄρθρα μέ τό σ μπροστά τους

στοῦ Νίκου τό σπίτι	στοῦν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη
στῆς ἐκκλησιᾶς τήν πόρτα	ράχη
στόν ἄνθρωπο, στό φίλο μου	στούς φίλους μου
στήν ἀγορά, στή μέση,	στίς θάλασσες
στό σχολεῖο	στά βουνά

Ἡ λέξη σέ μπροστά ἀπό τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ ἐνώνεται μαζί τους καί ἔτσι σχηματίζονται οἱ τύποι

στοῦ,	στῆς,	στόν,	στήν,	στό
στοῦν,	στούς,	στίς,	στά	

ΑΣΚΗΣΗ 41.— Στό παρακάτω ποίημα καί στίς φράσεις πού ἀκολουθοῦν νά ἀναγνωρίσεις τά σύνθετα ἄρθρα (δηλαδή νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τους) :

Στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τά λαμπρά παλικάρια
καί στήν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπό λίγα χορτάρια
πού εἶχαν μείνει στήν ἔρημη γῆ.

- Στοῦ κουφοῦ τήν πόρτα, ὅσο θέλεις, βρόντα.
- "Ὅσα ἔχει ἡ Μαριώ στό νοῦ της, τά βλέπει στ' ὄνειρό της (—στό ὄνειρό της).
- 'Ἡ ἀλεπού στόν ὕπνο της πετειναράκια βλέπει.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *ἄρθρα* ; — 2) Στήν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ ποιοῦ ἄρθρο εἶναι γιά τό ἄρσενικό καί ποιοῦ γιά τό θηλυκό ; — 3) Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ποιοῦ ἄρθρο εἶναι καί γιά τά τρία γένη ; — 4) Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τί τόνο παίρνουν τά ἄρθρα ; — 5) Τά ἄρθρα *τόν* (στό ἄρσενικό) καί *τήν* (στό θηλυκό) πότε κρατοῦν *ν* στό τέλος καί πότε τό χάνουν ;

Ἡ κλίση τῶν οὐσιαστικῶν

<i>Κλίση ἀρσενικῶν</i>	<i>Κλίση θηλυκῶν</i>	<i>Κλίση οὐδετέρων</i>
ὁ ἄνθρωπ-ος	ἡ χαρ-ά	τό βουν-ό
τοῦ ἀνθρώπ-ου	τῆς χαρ-ᾶς	τοῦ βουν-οῦ
τόν ἄνθρωπ-ο	τή χαρ-ά	τό βουν-ό
κτλ.	κτλ.	κτλ.

Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, τά οὐσιαστικά χωρίζονται σέ ἄρσενικά, θηλυκά καί οὐδέτερα. Τά ἄρσενικά κλίνονται μέ δικό τους τρόπο. Τό ἴδιο καί τά θηλυκά, τό ἴδιο καί τά οὐδέτερα.

Ἰσοσύλλαβα καί ἀνισοσύλλαβα

<i>Ἰσοσύλλαβα</i>		<i>Ἀνισοσύλλαβα</i>	
<i>Ἑνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>	<i>Ἑνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
ὁ στρατός	οἱ στρατοί	ὁ ψωμάς	οἱ ψωμάδες
ἡ θάλασσα	οἱ θάλασσες	ἡ ἀλεπού	οἱ ἀλεπούδες
τό πρόβατο	τά πρόβατα	τό κρέας	τά κρέατα

1) Τό ουσιαστικό ὁ στρατός ἔχει σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ δύο συλλαβές.

Τά ουσιαστικά πού ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμό συλλαβῶν λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

2) Τό ουσιαστικό ὁ ψωμός ἔχει πληθυντικό οἱ ψωμάδες, δηλαδή ἔχει στόν πληθυντικό τρεῖς συλλαβές.

Τά ουσιαστικά πού δέν ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμό συλλαβῶν λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

ΑΣΚΗΣΗ 42. — Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τά ἰσοσύλλαβα καί τά ἀνισοσύλλαβα :

ὁ ναύτης, ὁ στρατιώτης, ὁ φούρναρης, ὁ ἀσβέστης, τό βιβλίο, ὁ στρατηγός, ἡ ζάχαρη, τό πρόσωπο, τό τέρας, ἡ κόρη, τό σίδερο, τό βουνό, τό ὄνομα, ὁ παππούς, ὁ ψαράς, ὁ φύλακας, ἡ ἐλπίδα, ὁ καφές, ἡ ψυχή, τό χῶμα.

Ἑρωτήσεις

Ποιά ὀνόματα λέγονται ἰσοσύλλαβα καί ποιά ἀνισοσύλλαβα ;

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1) Παίρνουν ὀξεῖα στή λήγουσα

ὁ ψωμός,	τόν ψωμά,
ὁ τραγουδιστής,	τόν τραγουδιστή,
οἱ οὐρανοί,	τούς οὐρανοῦς,
ἡ νοικοκυρά,	τή νοικοκυρά,
ἡ ἄλεπού,	τήν ἄλεπού,
ἡ Ἀργυρώ,	τήν Ἀργυρώ

Ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ὀνόματα, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα στήν ὀνομαστική καί τήν αἰτιατική.

2) Παίρνουν περισπωμένη στή λήγουσα

τοῦ ψωμᾶ,	τοῦ γαλατᾶ
τοῦ τραγουδιστῆ,	τῶν τραγουδιστῶν
τοῦ οὐρανοῦ,	τῶν οὐρανῶν
τοῦ γιατροῦ,	τῶν γιατρῶν
τοῦ παιδιοῦ,	τῶν παιδιῶν
τοῦ βουνοῦ,	τῶν βουνῶν

Ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ὀνόματα πού στή γενική τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη, ἂν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.

Περισπωμένη παίρνουν καί τά ὀνόματα : γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.

Ἐπίσης περισπωμένη παίρνουν καί τά κύρια ὀνόματα πού τελειώνουν σέ *ᾶς* καί σέ *-λῆς*. Λουκᾶς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ. Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κτλ. καί μερικά ἄλλα κύρια : Ἰησοῦς, Ναυσικᾶ, Ἑρμῆς.

3) Παίρνουν περισπωμένη στή παραλήγουσα

οὐδέτερα

τό χρῶμα	τά δῶρα	τά σχολεῖα
τό χρῆμα	τά μῆλα	τά στοιχεῖα

Δηλαδή : τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

4) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

ἄρσενικά

ὁ χειμῶνας	ὁ κλητήρας
τοῦ χειμῶνα	τοῦ κλητήρα
τό χειμῶνα	τόν κλητήρα

ἡ χώρα	ἡ γυναίκα	ἡ σημαία
τῆς χώρας	τῆς γυναίκας	τῆς σημαίας
τὴ χώρα	τὴ γυναίκα	τὴ σημαία

Δηλαδή : τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί θη-
λυκῶν εἶναι μακρόχρονο.

5) Παίρνουν όξεία στην παραλήγουσα

Οὐδέτερα : τό ποτήρι τό μαχαίρι τό λουλούδι
 τό κλαδευτήρι τό καλοκαίρι τό παραμύθι

Δηλαδή : τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι μακρόχρονο.

6) Παίρνουν όξεία στην παραλήγουσα

διάκος παπάδες ψαράδες λάθος κινίνο
σκύλος χωριάτες ψωμάδες σύκο κλίμα

Δηλαδή : τά δίχρονα α, ι, υ στην παραλήγουσα τῶν
ὀνομάτων εἶναι *βραχύχρονα*.

ΑΣΚΗΣΗ 43.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα :

Οι εποχές του έτους είναι τέσσερις : η ανοιξη, το καλοκαιρι, το φθινόπωρο και ο χειμώνας. — Την ανοιξη ολη η γη ειναι ανθισμενη. Τότε ειναι χαρά Θεου. Γυριζουν τα πουλια κι αρχιζουν το χτισιμο της φωλιας τους. Επειτα το καλοκαιρι ερχεται με πλουσια δωρα για τους ανθρωπους. Ολων των ειδων τα οπωρικα φτανουν στην αγορα. Το σταφυλι, το καρπουζι, το πεπονι και τα αλλα ειναι αφθονα. Κατα το φθινόπωρο αλλαζει η μορφη της γης. Τα φυλλα των δεντρων πεφτουν. Τα πουλια φευγουν, αφηνουν τη φωλια τους και πηγαινουν σ' αλλη χωρα. Τελος ερχεται ο χειμώνας με τα κρυα. Ολοι μαζευονται στο τζακι κοντα στη φωτια.

ΑΣΚΗΣΗ 44.— Βάλε τόν κατάλληλο τόνο καί πνεῦμα :

Αγοράσα δυο κιλά πατατες και αρκετα συκα. — Οι γαλαταδες ξυπνουν ενωρις και πουλουν γαλα.— Οι σκυλοι και οι γατες ειναι εχθροι.—

Η πατρίδα μας έχει καλο κλίμα.— Οι μυγες είναι βλαβερά έντομα.—
Η Αργυρούλα εσπασε ένα πιατό. — Ο κρίνος είναι ωραίο λουλουδι.

Ἑρωτήσεις

1) Τά ὀνόματα πού τονίζονται στή λήγουσα τί τόνο παίρνουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική, καί κλητική ; — 2) Τί τόνο παίρνουν στή γενική, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη ; — 3) Ποιά ὀνόματα παίρνουν περισπωμένη ; — 4) Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν εἶναι μακρόχρονο ἢ βραχύχρονο ; — 5) Τί εἶναι τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων ; — 6) Τί εἶναι τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων ; — 7) Τί εἶναι τά α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

Α. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἀρσενικά σέ -ος

ὁ στρατός ὁ δρόμος ὁ ἔμπορος ὁ κήπος

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ. ὁ στρατ-ός ὁ δρόμ-ος ὁ ἔμπορ-ος ὁ κήπ-ος
Γεν. τοῦ στρατ-οῦ τοῦ δρόμ-ου τοῦ ἔμπόρ-ου τοῦ κήπ-ου
Αἰτ. τό στρατ-ό τό δρόμ-ο τόν ἔμπορ-ο τόν κήπ-ο
Κλητ. στρατ-έ δρόμ-ε ἔμπορ-ε κήπ-ε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ. οἱ στρατ-οί δρόμ-οι ἔμπορ-οι κήπ-οι
Γεν. τῶν στρατ-ῶν δρόμ-ων ἔμπόρ-ων κήπ-ων
Αἰτ. τούς στρατ-ούς δρόμ-ους ἔμπόρ-ους κήπ-ους
Κλητ. στρατ-οί δρόμ-οι ἔμπορ-οι κήπ-οι

Ὅπως ὁ στρατός κλίνονται : ἀγρός, ἀδερφός, γεωργός, λαός, ναός, ποταμός, σανός κτλ.

Ὅπως ὁ δρόμος κλίνονται : θόλος, θρόνος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος κτλ.

Ὅπως ὁ ἔμπορος κλίνονται : ἄγγελος, ἄνθρωπος, δήμαρχος, δάσκαλος, θόρυβος, κάτοικος, καί ἄλλα.

Ὅπως ὁ κῆπος κλίνονται : τοῖχος, ὤμος, οἶνος κτλ.

(Νά βρεῖς κι ἐσύ μερικά οὐσιαστικά ἀρσενικά σέ -ος πού νά τονίζονται στή λήγουσα, στήν παραλήγουσα, στήν προπαραλήγουσα ἢ νά παίρνουν περισπωμένη στήν παραλήγουσα).

Παρατηρήσεις στήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν σέ -ος καί κανόνες τονισμού

ὁ ἔμπορος — τοῦ ἐμπόρου

οἱ ἔμποροι — τῶν ἐμπόρων, τούς ἐμπόρους

Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ πολλές φορές κατεβαίνει ὁ τόνος ἀπό τήν προπαραλήγουσα στήν παραλήγουσα : ὁ ἔμπορος — τοῦ ἐμπόρου, ὁ ἄγγελος — τοῦ ἀγγέλου, ὁ ἄνθρωπος — τοῦ ἀνθρώπου κτλ.

Τό ἴδιο γίνεται καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ : οἱ ἔμποροι — τῶν ἐμπόρων — τούς ἐμπόρους, οἱ ἄγγελοι — τῶν ἀγγέλων — τούς ἀγγέλους, οἱ ἄνθρωποι — τῶν ἀνθρώπων — τούς ἀνθρώπους κτλ.

Σέ μερικά ὅμως ὀνόματα, ἰδίως σύνθετα, ὁ τόνος μένει παντοῦ στήν προπαραλήγουσα.

ὁ παῖδαρος — τοῦ παίδαρου — τῶν παίδарων — τούς παῖδαρους

ὁ ἀντίλαλος — τοῦ ἀντίλαλου — τῶν ἀντίλαλων — τούς ἀντίλαλους

ὁ καλόγερος — τοῦ καλόγερου — τῶν καλόγερων — τούς καλόγερους

ὁ αὐλόγυρος — τοῦ αὐλόγυρου — τῶν αὐλόγυρων — τούς αὐλόγυρους

ὁ Ἀχλαδόκαμπος — τοῦ Ἀχλαδόκαμπου κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 45.— Νά κλιθοῦν : ὁ ἀγρός, ὁ ποταμός.

ΑΣΚΗΣΗ 46.— Νά κλιθοῦν : ὁ θρόνος, ὁ ταχυδρόμος.

ΑΣΚΗΣΗ 47.— Νά κλιθοῦν : ὁ κῆπος, ὁ τοῖχος, ὁ ὤμος.

Ὁδηγία : Γιά νά κλίνεις τά ὀνόματα αὐτά πρέπει νά θυμηθεῖς τούς κανόνες :

1. «Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε : τοῦ κήπον (μέ ὀξεῖα).

2. «Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε : ὁ κῆπος, οἱ κῆποι (μέ περισπωμένη).

ΑΣΚΗΣΗ 48.— Νά κλιθοῦν : ὁ ἄγγελος, ὁ κάτοικος.

Ὁδηγία : Πρόσεξε νά κατεβάξεις τόν τόνο στή γενική τοῦ ἐνικοῦ ἀπό τήν προπαραλήγουσα στήν παραλήγουσα. Τό ἴδιο καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ.

2. Ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ας καί -ης

ὁ πατέρας ὁ φύλακας ὁ νικητής ὁ ἐργάτης

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ. ὁ πατέρ-ας ὁ φύλακ-ας ὁ νικητ-ής ὁ ἐργάτ-ης
Γεν. τοῦ πατέρ-α τοῦ φύλακ-α τοῦ νικητ-ῆ τοῦ ἐργάτ-η
Αἰτ. τόν πατέρ-α τό φύλακ-α τό νικητ-ή τόν ἐργάτ-η
Κλητ. πατέρ-α φύλακ-α νικητ-ή ἐργάτ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄν. οἱ πατέρ-ες οἱ φύλακ-ες οἱ νικητ-ές οἱ ἐργάτ-ες
Γεν. τῶν πατέρ-ων τῶν φυλάκ-ων τῶν νικητ-ῶν τῶν ἐργατ-ῶν
Αἰτ. τοὺς πατέρ-ες τοὺς φύλακ-ες τοὺς νικητ-ές τοὺς ἐργάτ-ες
Κλ. πατέρ-ες φύλακ-ες νικητ-ές ἐργάτ-ες

Ὅπως ὁ πατέρας κλίνονται : ἀγώνας, ἀέρας, κανόνας, κλητήρας, λιμένας, στρατώνας, χειμώνας κτλ.

Ὅπως ὁ φύλακας κλίνονται : ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, κήρυκας, κόρακας, πίνακας, ρήτορας κτλ.

Ὅπως ὁ νικητής κλίνονται : ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, θερμαστής, μαθητής, πολεμιστής κτλ.

Ὅπως ὁ ἐργάτης κλίνονται : ἀσβέστης, διαβάτης, διαβήτης, καθρέφτης, ναύτης, πολίτης, σύρτης, στρατιώτης.

ΑΣΚΗΣΗ 49.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ ἀγῶνας καί ὁ κλητήρας.

ΑΣΚΗΣΗ 50.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ ἥρωας καί ὁ γείτονας.

ΑΣΚΗΣΗ 51.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ θερμαστής καί ὁ ἐθελοντής.

ΑΣΚΗΣΗ 52.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ ναύτης καί ὁ στρατιώτης.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ἀρσενικά σέ -ος ;— 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ ἐνικοῦ τά ἀρσενικά ἰσοσύλλαβα σέ -ας καί ποιές τά ἰσοσύλλαβα σέ -ης ; Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις ;— 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τά ἰσοσύλλαβα σέ -ας καί ποιές τά ἰσοσύλλαβα σέ -ης ; Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις ;

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἀνισοσύλλαβα σέ -ας καί -ης

ὁ ψωμάς ὁ πεταλωτής ὁ νοικοκύρης

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	ψωμ-άς	πεταλωτ-ής	νοικοκύρ-ης
Γεν.	τοῦ	ψωμ-ᾶ	πεταλωτ-ῆ	νοικοκύρ-η
Αἰτ.	τόν	ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	τό νοικοκύρ-η
Κλητ.		ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	νοικοκύρ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Γεν.	τῶν	ψωμ-άδων	πεταλωτ-ήδων	νοικοκύρ-ηδων
Αἰτ.	τούς	ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Κλητ.		ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες

1. Όπως **ὁ ψωμάς** κλίνονται : άμαξάς, γαλατάς, γιαουρτάς, παπάς, χαλβάς, ψαράς καί άλλα· επίσης τά κύρια ὀνόματα : *Θωμάς, Λουκάς, Βηλαράς, Παλαμάς* κτλ., πού παίρνουν περισπωμένη.

2. Όπως **ὁ πεταλωτής** κλίνονται : γανωματής, καφετζής, κουλουρτζής, μπαλωματής, παπουτσής καί άλλα· επίσης τά κύρια ὀνόματα: *Έρμής, Ηρακλής, Θεμιστοκλής, Περικλής* κτλ., πού παίρνουν περισπωμένη.

3. Όπως **ὁ νοικοκύρης** κλίνονται : *μανάβης, βαρκάρης, καμαριέρης, περιβολάρης, τιμονιέρης* κτλ.

2. Άνισοσύλλαβα σέ -ες καί -ους

ὁ καφές

Ένικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός	
Όνομ.	ὁ	καφ-ές	οἱ	καφ-έδες
Γεν.	τοῦ	καφ-έ	τῶν	καφ-έδων
Αἰτ.	τόν	καφ-έ	τούς	καφ-έδες
Κλητ.		καφ-έ		καφ-έδες

ὁ παππούς

Ένικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός	
Όνομ.	ὁ	παππ-ούς	οἱ	παππ-οῦδες
Γεν.	τοῦ	παππ-οῦ	τῶν	παππ-οῦδων
Αἰτ.	τόν	παππ-ού	τούς	παππ-οῦδες
Κλητ.		παππ-ού		παππ-οῦδες

Όπως **ὁ καφές** κλίνονται : *καναπές, μενεξές, πανσές, φιδές* κτλ.

Ὅπως ὁ παππὺς κλίνονται : ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ νοῦς, πού ἔχουν μόνο ἐνικό ἀριθμό καὶ παίρνουν περισπωμένη σέ ὅλες τὶς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 53.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : *μενεξές* καὶ *φιδές*.

ΑΣΚΗΣΗ 54.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : Ἰησοῦς καὶ νοῦς (στόν ἐνικό).

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ας (ὅπως ὁ *ψωμάς*) καὶ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ης (ὅπως ὁ *πεταλωτής*) ;— 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ές (ὅπως ὁ *καφές*) καὶ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -οὺς (ὅπως ὁ *παππὺς*) ;— 3) Ὅλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ ποιές πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν ὁμοιες καταλήξεις καὶ σέ ποιές πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ ;

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -ης

ἐργάτης, διαβάτης, ναύτης — ἀγοραστής, μαθητής,
μανάβης, περιβολάρης

Τό -ης στό τέλος τῶν ἀρσενικῶν γράφεται μέ **η**

2. Ἡ κατάληξη -ηδες

μανάβηδες, περιβολάρηδες, γανωματῆδες

Τὰ ἀρσενικά σέ -ηδες γράφονται μέ **η** στήν παραλήγουσα καὶ **ε** στή λήγουσα.

3. Ἡ κατάληξη -ώτης

στρατιώτης, νησιώτης, πατριώτης, ιδιώτης, ταξιδιώτης,
— Σουλιώτης, Ρουμελιώτης, Ἡπειρώτης

Ὅσα ἀρσενικά τελειώνουν σέ -ώτης γράφονται μέ **ω**

στήν παραλήγουσα. Τό ι πού είναι πρίν από τό -ώτης γράφεται μέ ι (γιῶτα).

Πολύ λίγα ἀρσενικά σέ -ότης γράφονται μέ ο : ἀγρότης, δημότης, τοξότης κτλ. Ἐπίσης τό ὄνομα δεσπότης, πού ἔχει κλητική δέσποτα.

ΑΣΚΗΣΗ 55.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία : Οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι διαβάτες. Τώρα περνᾷ ἓνας στρατιώτης καί ἓνας ναύτης. Νά καί ἓνας μαθητής. Ἐπειτα βλέπω δύο μανάβηδες καί μερικούς γαλατάδες. Νά ἀκόμη καί ἓνας περαστικός ταξιδιώτης. Αὐτός θά εἶναι νησιώτης. Πλησιάζει καί ἓνας ἀγρότης. Αὐτός δέν εἶναι δημότης δικός μας. Εἶναι ἀπό ἓνα δῆμο τῆς Ἡπείρου. Εἶναι Ἡπειρώτης.

Ἑρωτήσεις

1) Πῶς γράφεται τό -ης στό τέλος τῶν ἀρσενικῶν ; — 2) Πῶς γράφεται τό -ηδες στόν πληθυντικό τῶν ὀνομάτων ; — 3) Πῶς γράφεται τό -ώτης στό τέλος τῶν ἀρσενικῶν. Τό ι πού εἶναι μπροστά ἀπό τό -ώτης πῶς γράφεται ; — 4) Ποιά ἀρσενικά γράφονται μέ -ότης (δηλ. μέ ὀμικρον) ; — 5) Τό ὄνομα δεσπότης ποιά κλητική ἔχει ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

Α. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἴσοςύλλαβα θηλυκά σέ -α

ἡ χαρά ἡ ὥρα ἡ θάλασσα ἡ ἐλπίδα

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	χαρ-ά	ἡ	ῶρ-α	ἡ	θάλασσ-α	ἡ	ἐλπιδ-α
Γεν.	τῆς	χαρ-ᾶς	τῆς	ῶρ-ας	τῆς	θάλασσ-ας	τῆς	ἐλπιδ-ας
Αἰτ.	τή	χαρ-ά	τήν	ῶρ-α	τή	θάλασσ-α	τήν	ἐλπιδ-α
Κλητ.		χαρ-ά		ῶρ-α		θάλασσ-α		ἐλπιδ-α

(Ἐχουν στόν ἐνικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες : ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική).

Ὄνομ.	οἱ	χαρ-ές	ῶρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Γεν.	τῶν	χαρ-ῶν	ῶρ-ῶν	θαλασσ-ῶν	ἐλπίδ-ων
Αἰτ.	τίς	χαρ-ές	ῶρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Κλητ.		χαρ-ές	ῶρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες

(Ἐχουν καί στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες : ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική).

1. Ὅπως **ἡ χαρά** κλίνονται : ἀχλαδιά, δροσιά, καρδιά, καρυνδιά, φωλιά κτλ. Αὐτά σέ ὅλες τίς πτώσεις τονίζονται στή λήγουσα.

2. Ὅπως **ἡ ὥρα** κλίνονται : δίψα, δόξα, ρίζα, χώρα, ἐργασία, ὑγρασία, τραπεζαρία κτλ. — Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

3. Ὅπως **ἡ θάλασσα** κλίνονται : αἴθουσα, μαγεύρισσα, μέλισσα, ἄγκυρα, μαθήτρια κτλ. Καί αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

4. Ὅπως **ἡ ἐλπίδα** κλίνονται : Ἑλληνίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, λαμπάδα, πρασινάδα, θυγατέρα, μητέρα κτλ. Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κρατοῦν τόν τόνο στήν παραλήγουσα, ὅπως σέ ὅλες τίς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 56.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ ἀχλαδιά καί ἡ καρδιά.

ΑΣΚΗΣΗ 57.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ χώρα καί ἡ ἐργασία.

ΑΣΚΗΣΗ 58.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ αἴθουσα καί ἡ μαθήτρια.

ΑΣΚΗΣΗ 59.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ πατρίδα, ἡ μητέρα καί ἡ ἀκρίδα.

2. Ἰσοσύλλαβα θηλυκά σέ -η

ἡ ψυχ-ή - ἡ νίκ-η

Ἑνικός

Ὄνομ. ἡ ψυχ-ή	νίκ-η
Γεν. τῆς ψυχ-ῆς	νίκ-ης
Αἰτ. τήν ψυχ-ή	τή νίκ-η
Κλητ. ψυχ-ή	νίκ-η

Ὅπως ἡ **ψυχ-ή** κλίνονται :

ἡ ἀρχή, βροντή, γραμμή,
διακοπή, ζωή, κλωστή,
πηγή, τιμή κτλ.

Αὐτά κρατοῦν σέ ὅλες
τίς πτώσεις τόν τόνο στή
λήγουσα.

Πληθυντικός

οἱ ψυχ-ές	νίκ-ες
τῶν ψυχ-ῶν	νικ-ῶν
τίς ψυχ-ές	νίκ-ες
ψυχ-ές	νίκ-ες

Ὅπως ἡ **νίκ-η** κλίνονται :

ἡ ἀνάγκη, βλάβη, λύπη,
μάχη, τέχνη, τόλμη,
τύχη, φήμη κτλ.

Αὐτά στή γενική τοῦ
πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν
τόνο στή λήγουσα (καί παίρ-
νουν περισπωμένη).

3. Θηλυκά σέ -η ἀρχαιοκλίτα

ἡ πόλ-η — ἡ δύναμ-η

Ἑνικός

Ὄνομ. ἡ πόλ-η	ἡ δύναμ-η
Γεν. τῆς πόλ-ης (ἡ πόλε-ως)	τῆς δύναμ-ης (ἡ δυνάμε-ως)
Αἰτ. τήν πόλ-η	τή δύναμ-η
Κλητ. πόλ-η	δύναμ-η

Πληθυντικός

Ὄνομ. οἱ πόλ-εις	οἱ δυνάμ-εις
Γεν. τῶν πόλε-ων	τῶν δυνάμε-ων
Αἰτ. τίς πόλ-εις	τίς δυνάμ-εις
Κλητ. πόλ-εις	δυνάμ-εις

Ὅπως ἡ πόλ-η κλίνονται : τά-ξη, θέση, λέξη, λύση, δύση κτλ. | Ὅπως ἡ δύναμ-η κλίνονται :
κίνηση, εἶδηση, ἐπίσκεψη
κτλ.

Αὐτά κρατοῦν σέ ὅλες τίς | Αὐτά στόν πληθυντικό
πτώσεις τόν τόνο στήν παρα- | κατεβάζουν τόν τόνο στήν
λήγουσα. | παραλήγουσα.

4. Ἰσοσύλλαβα θηλυκά σέ -ω

ἡ Ἀργυρώ

ἡ Φρόσω

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ Ἀργυρ-ώ	ἡ Φρόσ-ω
Γεν.	τῆς Ἀργυρ-ῶς	τῆς Φρόσ-ως
Αἰτ.	τήν Ἀργυρ-ώ	τή Φρόσ-ω
Κλητ.	Ἀργυρ-ώ	Φρόσ-ω

(Αὐτά δέν ἔχουν πληθυντικό)

Ὅπως ἡ Ἀργυρώ κλίνονται : *Καλυψώ, Κλειώ, Δητώ, Μαριγώ, Χρυσώ* κτλ.

Ὅπως ἡ Φρόσω κλίνονται : *Βασίλω, Δέσπω, Μέλπω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 60.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ βροχή καί ἡ τιμή.

ΑΣΚΗΣΗ 61.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ τάξη καί ἡ λέξη.

ΑΣΚΗΣΗ 62.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ Κλειώ καί ἡ Δέσπω.

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἀνισοσύλλαβα σέ -α

ἡ γιὰ γιὰ

Ἑνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	ἡ γιὰγ-ιά	οἱ γιὰγ-ιάδες
Γεν.	τῆς γιὰγ-ιάς	τῶν γιὰγ-ιάδων
Αἰτ.	τή γιὰγ-ιά	τίς γιὰγ-ιάδες
Κλητ.	γιὰγ-ιά	γιὰγ-ιάδες

2. Ἄνισοσύλλαβα σέ -οῦ

ἡ ἄ λ ε π ο ῦ

Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ. ἡ ἄλεπ-οῦ	οἱ ἄλεπ-οὔδες
Γεν. τῆς ἄλεπ-οῦς	τῶν ἄλεπ-οὔδων
Αἰτ. τήν ἄλεπ-οῦ	τίς ἄλεπ-οὔδες
Κλητ. ἄλεπ-οῦ	ἄλεπ-οὔδες
Ὅπως ἡ γιαγιά κλίνονται :	Ὅπως ἡ ἄλεπού κλίνονται :
μαμά, κυρά κτλ.	καπελού, μυλωνού, μαϊμού κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 63.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ κυρά καί ἡ μαϊμού.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τά θηλυκά ἰσοσύλλαβα σέ -α (ὅπως ἡ *χαρά*) καί ποιές τά ἰσοσύλλαβα σέ -η (ὅπως ἡ *ψυχή*); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά θηλυκά σέ -ω (ὅπως ἡ *Ἀργυρώ*); — 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά θηλυκά ἄνισοσύλλαβα σέ -α (ὅπως ἡ *κύρα*) καί ποιές τά ἄνισοσύλλαβα σέ -οῦ (ὅπως ἡ *ἄλεπού*);

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΗΛΥΚΑ

1) Ὀνομαστική: ἡ μητέρα, ἡ ψυχή, ἡ Ἀργυρώ, ἡ γιαγιά, ἡ ἄλεπού.

Γενική: τῆς μητέρας, τῆς ψυχῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς γιαγιάς, τῆς ἄλεπούς.

Δηλαδή: ὅλα τά θηλυκά σχηματίζουν τή γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅταν προστεθεῖ ἓνα *ς* στήν ὀνομαστική.

2) Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ μητέρα	ἡ ψυχή	ἡ γιαγιά
Αἰτ.	τή μητέρα	τήν ψυχή	τή γιαγιά
Κλητ.	μητέρα	ψυχή	γιαγιά

Ὄνομ.	οἱ	μητέρες	οἱ	ψυχές	οἱ	γιαγιάδες
Αἰτ.	τίς	μητέρες	τίς	ψυχές	τίς	γιαγιάδες
Κλητ.		μητέρες		ψυχές		γιαγιάδες

Δηλαδή: ὅλα τὰ θηλυκά ἔχουν στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική.

ΑΣΚΗΣΗ 64.— Νά κλίνεις μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τὰ ὀνόματα: ἡ μητέρα, ἡ φωλιά καί ἡ πηγὴ.

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -η

ἡ νίκη, ἡ μάχη, ἡ ἀρετή, ἡ τιμή

Τά -η στό τέλος τῶν θηλυκῶν γράφεται μέ *η* (ἦτα).

2. Ἡ κατάληξη -ισσα

ἡ μέλισσα ἡ γειτόνισσα ἡ μαγείρισσα

ἡ βασίλισσα ἡ γερόντισσα ἡ ἀρχόντισσα

Τά θηλυκά σέ -ισσα γράφονται μέ *ι* (γιῶτα) καί μέ δύο *σ*.

3. Ἡ κατάληξη -ιά

ἀγκαλιά, βραδιά, ἀχλαδιά, καρυδιά, συννεφιά

Τά θηλυκά σέ -ιά γράφονται μέ *ι* (γιῶτα).

Τό ὄνομα ὅμως ἡ δουλειά καί γιатρεία, παντρεία, σοδειά γράφονται μέ *ει*.

Ἡ κατάληξη -ία καί -εία

ἐργασία, ὀνομασία, ὑγρασία, εὐκαιρία, σοφία,

φιλία, μανία, τυραννία, ἀηδία.

Πολλά θηλυκά σέ -ία γράφονται μέ ι (γιῶτα).

Γράφονται ὅμως μέ ει ὅσα γίνονται ἀπό ρήματα, πού τελειώνουν σέ -εύω :

(βασιλεύω) βασιλεία, (δουλεύω) δουλεία, (κολακεύω) κολακεία, (μαγεύω) μαγεία, (παιδεύω) παιδεία, (προφητεύω) προφητεία.

ΑΣΚΗΣΗ 65. — **Φράσεις γιά ὀρθογραφία :** Ἡ ἐργασία φέρνει τιμή καί εὐτυχία. Ἡ ὀκνηρία καί ἡ ἀργία φέρνουν τή δυστυχία. — Ἡ ἀχλαδιά, ἡ καρυδιά, ἡ μηλιά καί ἡ ἐλιά εἶναι δέντρα καρποφόρα. — Οἱ ἐργάτες πηγαίνουν κάθε μέρα στή δουλειά τους. — Ἡ γειτόνισσα εἶναι καλή μαγείρισσα. — Οἱ Ἕλληνες μισοῦν τή δουλεία καί ἀγαποῦν τήν ἐλευθερία. — Ἡ παιδεία μορφώνει τοὺς ἀνθρώπους. — Ἡ κολακεία ταπεινώνει.

Ἑρωτήσεις

1) Τά θηλυκά *νίκη, μάχη, ἀρετή, τιμή* κτλ. μέ τί φωνῆεν γράφονται στό τέλος ; — 2) Τά θηλυκά πού τελειώνουν σέ -ισσα πῶς γράφονται ; — 3) Τά θηλυκά πού τελειώνουν σέ -ιά πῶς γράφονται ; — 4) Πῶς γράφονται τά θηλυκά σέ -ία καί ποιά γράφονται μέ -εία ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Οὐδέτερα σέ -ι καί σέ -ο

τό παιδί τό λουλούδι τό βουνό τό πεῦκο

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τό παιδ-ί	λουλούδ-ι	βουν-ό	πεῦκ-ο
Γεν.	τοῦ παιδ-ιοῦ	λουλουδ-ιοῦ	βουν-οῦ	πεύκ-ου
Αἰτ.	τό παιδ-ί	λουλούδ-ι	βουν-ό	πεῦκ-ο
Κλητ.	παιδ-ί	λουλούδ-ι	βουν-ό	πεῦκ-ο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τά παιδ-ιά	λουλούδ-ια	βουν-ά	πεῦκ-α
Γεν.	τῶν παιδ-ιῶν	λουλουδ-ιῶν	βουν-ῶν	πεύκ-ων
Αἰτ.	τά παιδ-ιά	λουλούδ-ια	βουν-ά	πεῦκ-α
Κλητ.	παιδ-ιά	λουλούδ-ια	βουν-ά	πεῦκ-α

Γενική παρατήρηση

“Όλα τὰ οὐδέτερα ἔχουν στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες : τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική.

“Όπως **τό παιδί** κλίνονται : ἀρνί, βιολί, κερί, κλειδί, τυρί, ψωμί κτλ.

“Όπως **τό λουλούδι** κλίνονται : ἀλεύρι, γεφύρι, δόντι, παιγνίδι, ποτάμι, χέρι, — βράδυ, δίχτυ, στάχυ (πού γράφονται μέ υ).

“Όπως **τό βουνό** κλίνονται : αὐγό, λουτρό, νερό, παγωτό, φυτό κτλ.

“Όπως **τό πεῦκο** κλίνονται : ζῶο, κέντρο, μῆλο, ξύλο, ροῦχο, σύκο, φύλλο, χόρτο — βιβλίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχειό, σχολεῖο, ὑπουργεῖο, βιβλιοπωλεῖο, κρεοπωλεῖο κτλ.

τό πρόσωπο

Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ. τό πρόσωπ-ο	τά πρόσωπ-α
Γεν. τοῦ προσώπ-ου	τῶν προσώπ-ων
Αἰτ. τό πρόσωπ-ο	τά πρόσωπ-α
Κλητ. πρόσωπ-ο	πρόσωπ-α

“Όπως **τό πρόσωπο** κλίνονται : ἄλογο, ἄτομο, ἔξοδο, ἐπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ. Αὐτά στή γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 66.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : τό ἀρνί καί τό παιγνίδι.

ΑΣΚΗΣΗ 67.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : τό νερό, τό μῆλο καί τό ζῶο.

ΑΣΚΗΣΗ 68.— Νά κλιθοῦν μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τά ὀνόματα : τό νερό καί τό πλοῖο.

2. Οὐδέτερα σέ -ος

τό δάσος		τό ἔδαφος	
Ἑνικός	Πληθυντικός	Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ. τό δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Γεν. τοῦ δάσ-ους	τῶν δασ-ῶν	τοῦ ἔδαφ-ους	τῶν ἔδαφ-ῶν
Αἰτ. τό δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Κλητ. δάσ-ος	δάσ-η	ἔδαφ-ος	ἔδαφ-η

Γενική παρατήρηση

Τά οὐδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη) : τῶν δασῶν, τῶν ἔδαφῶν.

Ὅπως τό δάσος κλίνονται : ἄλσος, βάθος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, ἔθνος, εἶδος, μέρος, ὕψος κτλ.

Ὅπως τό ἔδαφος κλίνονται : μέγεθος, στέλεχος κτλ. Αὐτά στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 69.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : τό εἶδος καί τό μέγεθος.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἑνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά οὐδέτερα σέ -ι (ὅπως τό παιδί) καί τά οὐδέτερα σέ -ο (ὅπως τό βουνό) ; — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά οὐδέτερα σέ -ος (ὅπως τό δάσος) ; — 3) Ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες τά οὐδέτερα στόν ἑνικό καί στόν πληθυντικό ;

Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Οὐδέτερα σέ -μα καί σέ -σιμο, -ξιμο, -ψιμο

τό δέμα

	<i>Ἑνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>
Ὄνομ.	τό δέμ-α		τά δέμ-ατα
Γεν.	τοῦ δέμ-ατος		τῶν δεμ-άτων
Αἰτ.	τό δέμ-α		τά δέμ-ατα
Κλητ.	δέμ-α		δέμ-ατα

τό δέσιμο

	<i>Ἑνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>
Ὄνομ.	τό δέ-σιμο		τά δε-σίματα
Γεν.	τοῦ δε-σίματος		τῶν δε-σιμάτων
Αἰτ.	τό δέ-σιμο		τά δε-σίματα
Κλητ.	δέ-σιμο		δε-σίματα

1. Ὅπως **τό δέμα** κλίνονται : αἷμα, βῆμα, γράμμα, δέρμα, νῆμα, στόμα, χρῆμα, χρῶμα — ἄγαλμα (γενική : ἀγάλματος), ἄθροισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, μάθημα, ὄνομα, πῆδημα, ὕφασμα κτλ.

2. Ὅπως **τό δέσιμο** κλίνονται : βράσιμο, κλείσιμο, πλύσιμο, βάψιμο, γράψιμο, πλέξιμο, τάξιμο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 70.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : τό αἷμα, τό πῆδημα, τό γράψιμο.

2. Οὐδέτερα σέ -ας καί σέ -ως

τό κρέας		τό φῶς	
Ἑνικός	Πληθυντικός	Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ. τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Γεν. τοῦ κρέ-ατος	τῶν κρε-άτων	τοῦ φωτ-ός	τῶν φῶτ-ων
Αἰτ. τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Κλητ. κρέ-ας	κρέ-ατα	φῶς	φῶτ-α

Ὅπως τό κρέας κλίνονται : τό τέρας καί τό πέρας
(= τό τέλος).

ΑΣΚΗΣΗ 71.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : τό τέρας καί τό πέρας.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά οὐδέτερα σέ -μα (ὅπως δέμα) ; — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά οὐδέτερα σέ -σιμο (ὅπως τό δέσιμο) ; — 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά οὐδέτερα σέ -ας (ὅπως τό κρέας) ; — 4) Πῶς κλίνεται τό ὄνομα φῶς ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -ι τοῦ ἑνικοῦ

τό ἀρνί, τό παιδί, τό λουλούδι, τό καλοκαίρι

Τό ι στό τέλος τοῦ ἑνικοῦ τῶν οὐδετέρων γράφεται μέ ι (γιῶτα) καί εἶναι μακρόχρονο.

Γράφονται ὅμως μέ υ τά ὀνόματα: βράδυ, δίχτυ, στάχυ.

Τό βράδυ στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ γράφεται μέ ι : βραδιοῦ — βράδια κτλ.

2. Ἡ κατάληξη -η τοῦ πληθυντικοῦ

τά μέρη, τά δάση, τά στήθη, τά ἐδάφη

Τό η στό τέλος τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων γράφεται μέ η (ῆτα).

3. Ἡ κατάληξη -α τῶν οὐδετέρων

τό βῆμα, τό χρῶμα, τά μῆλα, τά δῶρα

Νά μή λησμονοῦμε ὅτι τό α στο τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 72. — **Φράσεις γιά ὀρθογραφία :** Ἔχω ἕνα ὠραῖο λουλούδι μέ ἀπαλό χνούδι καί μέ κόκκινο χρῶμα. — Τά ὀπωρικά εἶναι τά δῶρα, πού προσφέρει τό καλοκαίρι στούς ἀνθρώπους, — Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι. — Δέ θέλει ρύζι μέ νερό, θέλει νερό μέ ρύζι. — Γιά νά μή φάει ὁ γάτος τό ψωμί, τρώει ὁ ποντικός τά ροῦχα. — Ὅλα τά ἐδάφη τῆς χώρας μας λευτερώθηκαν μέ αἷμα.

Ἑρωτήσεις

1) Πῶς γράφεται τό ι στο τέλος τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων ; — 2) Πῶς γράφεται τό η στο τέλος τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων ; — 3) Ἡ κατάληξη -α στο τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονη ἢ μακρόχρονη ;

ΕΠΙΘΕΤΑ — ΓΕΝΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα

Ὁ καλός μαθητής, ὁ ὠραῖος κῆπος, ὁ βαθύς ποταμός

Ἡ λέξη καλός δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ μαθητής.

Ἡ λέξη ὠραῖος δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ κῆπος.

Ἡ λέξη βαθύς δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ ποταμός.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τά οὐσιαστικά λέγονται ἐπίθετα.

Τὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων

Ἀρσενικά	Θηλυκά	Οὐδέτερα
ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος	ἡ φρόνιμη γυναίκα	τό φρόνιμο παιδί
ὁ γενναῖος στρατιώτης	ἡ γενναία χώρα	τό γενναῖο ἔθνος
ὁ πλατύς δρόμος	ἡ πλατιά θύρα	τό πλατύ πηγάδι

Ὅπως βλέπουμε σ' αὐτά τὰ παραδείγματα, κάθε ἐπίθετο ἔχει **τρία γένη**, ἀρσενικό, θηλυκό καί οὐδέτερο : ὁ φρόνιμος, ἡ φρόνιμη, τό φρόνιμο — ὁ γενναῖος, ἡ γενναία, τό γενναῖο — ὁ πλατύς, ἡ πλατιά, τό πλατύ.

Καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
1.	ὁ καλ-ός	ἡ καλ-ή	τό καλ-ό
2.	ὁ νέ-ος	ἡ νέ-α	τό νέ-ο
3.	ὁ γλυκ-ός	ἡ γλυκ-ιά	τό γλυκ-ό
4.	ὁ βαθ-ύς	ἡ βαθ-ιά	τό βαθ-ύ
5.	ὁ ζηλιάρ-ης	ἡ ζηλιάρ-α	τό ζηλιάρ-ικο

Ὅπως βλέπουμε σ' αὐτά τὰ παραδείγματα, τὰ ἐπίθετα ἔχουν στά τρία γένη τίς ἀκόλουθες καταλήξεις :

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
1. καλός :	-ος	-η	-ο
2. νέος :	-ος	-α	-ο
3. γλυκός :	-ός	-ιά	-ό
4. βαθύς :	-ύς	-ιά	-ύ
5. ζηλιάρης :	-ης	-α	-ικο

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Ἐπίθετα σέ -ος, -η, -ο

	δυνατός	δυνατή	δυνατό
	<i>Ἑνικός</i>		
Ὄνομ.	ὁ δυνατός	ἡ δυνατή	τό δυνατό
Γεν.	τοῦ δυνατοῦ	τῆς δυνατῆς	τοῦ δυνατοῦ
Αἰτιατ.	τό δυνατό	τή δυνατή	τό δυνατό
Κλητ.	δυνατέ	δυνατή	δυνατέ
	<i>Πληθυντικός</i>		
Ὄνομ.	οἱ δυνατοί	οἱ δυνατές	τά δυνατά
Γεν.	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν
Αἰτιατ.	τούς δυνατούς	τίς δυνατές	τά δυνατά
Κλητ.	δυνατοί	δυνατές	δυνατά

Κατά τό **δυνατός, δυνατή, δυνατό** κλίνονται καί τά ἐπίθετα **ἀκριβός, μικρός, λαμπρός, καθαρός.**

ΑΣΚΗΣΗ 73. — Σχημάτισε τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων : σωστός, βραδινός, χτεσινός, τυχερός, γεμάτος, χορτάτος, ξύλινος, μέταλλινος, πράσινος.

ΑΣΚΗΣΗ 74. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ καθαρὸς δρόμος, ἡ καθαρὴ πηγή, τό καθαρὸ νερό.

ΑΣΚΗΣΗ 75. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ καλὸς μαθητής, ἡ καλὴ μαθήτρια, τό καλὸ ὄνομα.

2. Ἐπίθετα σέ -ος, -α, -ο

	ώραῖος,	ώραία	ώραῖο
	<i>Ἑνικός</i>		
Ὄνομ.	ὁ ώραῖος	ἡ ώραία	τό ώραῖο
Γεν.	τοῦ ώραίου	τῆς ώραίας	τοῦ ώραίου
Αἰτ.	τόν ώραῖο	τήν ώραία	τό ώραῖο
Κλητ.	ώραῖε	ώραία	ώραῖο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τά ὠραῖα
Γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
Αἰτιατ.	τούς ὠραίους	τίς ὠραῖες	τά ὠραῖα
Κλητ.	ὠραῖοι	ὠραῖες	ὠραῖα

Κατά τό **ὠραῖος, ὠραία, ὠραῖο** κλίνονται τά ἐπίθετα :
ἄθῳος, γενναῖος, κρύος, ξανθός κτλ.

Τά θηλυκά ἐπίθετα σέ -α ἔχουν τό α μακρόχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 76. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ ὠραῖος κῆπος, ἡ ὠραία χώρα, τό ὠραῖο πεῦκο.

3. Ἐπίθετα -ός, -ιά, -ό

γλυκός γλυκιά γλυκό

Ἑνικός

Όνομ.	ὁ γλυκός	ἡ γλυκιά	τό γλυκό
Γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιάς	τοῦ γλυκοῦ
Αἰτιατ.	τό γλυκό	τή γλυκιά	τό γλυκό
Κλητ.	γλυκέ	γλυκιά	γλυκό

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ γλυκοί	οἱ γλυκές	τά γλυκά
Γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
Αἰτιατ.	τούς γλυκοὺς	τίς γλυκές	τά γλυκά
Κλητ.	γλυκοί	γλυκές	γλυκά

Κατά τό **γλυκός, γλυκιά, γλυκό** κλίνονται καί τά ἐπίθετα: **νηστικός, θηλυκός, φτωχός, ξανθός.**

ΑΣΚΗΣΗ 77. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ γλυκός λόγος, ἡ γλυκιά ζωή, τό γλυκό μῆλο.

4. Ἐπίθετα σέ -ύς, -ιά, -ύ

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τό	βαθύ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτιατ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

Ὅμοια κλίνονται τά ἐπίθετα : ὁ βαρύς - ἡ βαριά - τό βαρύ, ὁ πλατύς - ἡ πλατιά - τό πλατύ, ὁ τραχύς - ἡ τραχιά - τό τραχύ, ὁ μακρύς - ἡ μακριά - τό μακρύ, ὁ παχύς - ἡ παχιά - τό παχύ κτλ.

Ὅμοια κλίνονται καί τά : ὁ σταχτής - ιά - ί, ὁ τριανταφυλλής - ιά - ί.

ΑΣΚΗΣΗ 78. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ πλατύς θόλος, ἡ πλατιά πύλη, τό πλατύ ροῦχο.

5. Ἐπίθετα σέ -ης, -α, -ικο

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	ζηλιάρ-ης	ἡ	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρ-η	τῆς	ζηλιάρ-ας	τοῦ	ζηλιάρ-ικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρ-η	τή	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Κλητ.		ζηλιάρ-η		ζηλιάρ-α		ζηλιάρ-ικο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	ζηλιάρ-ηδες	οἱ	ζηλιάρ-ες	τά	ζηλιάρ-ικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρ-ηδων	—	τῶν	ζηλιάρ-ικων	
Αἰτ.	τούς	ζηλιάρ-ηδες	τίς	ζηλιάρ-ες	τά	ζηλιάρ-ικα
Κλητ.		ζηλιάρ-ηδες		ζηλιάρ-ες		ζηλιάρ-ικα

Ὅμοια κλίνονται τά ἐπίθετα : ὁ *κιτρινιάρης* - ἡ *κιτρινιάρη* - τό *κιτρινιάρικο*, ὁ *πεισματάρης* - ἡ *πεισματάρη* - τό *πεισματάρικο*, ὁ *τεμπέλης* - ἡ *τεμπέλα* - τό *τεμπέλικο*, ὁ *σγουρομάλλης* - ἡ *σγουρομάλλα* - τό *σγουρομάλλικο*, ὁ *ανοιχτομάτης* - ἡ *ανοιχτομάτα* - τό *ανοιχτομάτικο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 79. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : *ανοιχτομάτης κυνηγός*, *ἡ ανοιχτομάτα κόρη*, τό *ανοιχτομάτικο πουλί*.

Τό ἐπίθετο : πολὺς

Τό ἐπίθετο πολὺς κλίνεται ἔτσι :

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	πολὺς	ἡ	πολλή	τό	πολύ
Γεν.	—	—	τῆς	πολλῆς	—	—
Αἰτ.	τόν	πολύ	τήν	πολλή	τό	πολύ
Κλητ.	—	—	—	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	πολλοί	οἱ	πολλές	τά	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλούς	τίς	πολλές	τά	πολλά
Κλητ.		(πολλοί)		(πολλές)		(πολλά)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ. Τό *πολὺς* γράφεται μέ ἓνα λ, ὅπου ἀκολουθεῖ *υ*, δηλαδή στήν ὀνομαστική καί αἰτιατική ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου.

ΑΣΚΗΣΗ 80. — Φράσεις για ὀρθογραφία. Ἔχω πολλά βιβλία.
— Στὴν ἀγορὰ εἶναι πολὺς κόσμος.— Πολλὰ παιδιὰ παίζουν στὴν
αὐλὴ τοῦ σχολείου.— Ἔχω πολλοὺς φίλους.— Διαβάζω τὸ μάθημα
πολλές φορές.— Γράφω χωρὶς πολλή δυσκολία καὶ χωρὶς πολὺ κόπο.
— Ἔχω σήμερα πολὺ μάθημα.— Ἐδῶ εἶναι πολλοὶ ἄνθρωποι.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα ; — 2) Πόσα γένη ἔχουν τὰ ἐπίθετα ;—
3) Πῶς σχηματίζονται τὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων : καλός, νέος, γλυκός, βαθύς
καὶ ζηλιάρης ; — 4) Πῶς κλίνονται τὰ ἐπίθετα ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Κατάληξη -ιος

ἅγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, ἀνάξιος, ἐνάντιος, κούφιος,
οὐράνιος, πλούσιος, σάπιος, τίμιος, τρύπιος.

Τὰ περισσότερα ἐπίθετα σέ -ιος γράφονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **ει** τὰ ἐπίθετα :

ἄδειος, πρόβειος, τέλειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος.

Γράφεται μέ **οι** τὸ ἐπίθετο : ὅμοιος.

2. Κατάληξη -ικος

βασιλικός, βολικός, γνωστικός, ἠθικός, μαθητικός, μητρικός,
πατρικός - ἀθηναϊκός, ἐλληνικός, εὐρωπαϊκός - ἀνήθικος,
θεονήστικος, κλέφτικος, ψεύτικος - βλάχικος, ἀμερικάνικος.

Τὰ ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ικος γράφονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τὰ ἐπίθετα : θηλυκός καὶ δανεικός κτλ.

3. Κατάληξη -ιμος

ἄλκιμος, γνώριμος, νόστιμος, ὄψιμος, πρῶιμος,
φρόνιμος, χρήσιμος, ὠφέλιμος.

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ -ιμος, γράφονται μέ ι.
Έξαιροῦνται τὰ επίθετα : ἔτοιμος, πρόθυμος, εὐθυμος,
ἐρημος, ἐπίσημος, ἄσχημος κτλ.

4. Κατάληξη -ινος

μάλλινος, μετάλλινος, ξύλινος, χάρτινος - κίτρινος, κόκκινος,
πράσινος - ἀληθινός, βοδινός, βραδινός, ἑσπερινός,
νυχτερινός, πασχαλινός.

Τά περισσότερα επίθετα πού τελειώνουν σέ -ινος, γρά-
φονται μέ ι.

Γράφονται ὁμως μέ ει τὰ επίθετα : ἑλεεινός, ὀρεινός,
σκοτεινός, φωτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός.

5. Κατάληξη σέ -ίσιος

ἀρνίσιος, βουνίσιος, καμπίσιος, παιδιακίσιος,
παλικάρισιος, τουλουμίσιος.

Τά περισσότερα επίθετα πού τελειώνουν σέ -ίσιος
γράφονται μέ ι.

Γράφονται ὁμως μέ η στήν προπαραλήγουσα τὰ ἐπί-
θετα : γνήσιος, ἐτήσιος, ἡμερήσιος κτλ.

6. Κατάληξη -ωπός καί -ωτός

κιτρινωπός, κοκκινωπός, χαρωπός,
θολωτός, καμαρωτός, μεταξωτός, φτερωτός, σηκωτός.

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ -ωπός καί σέ -ωτός
γράφονται μέ ω στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 81. — Φράσεις γιά ὀρθογραφία : Ὅμοιος τόν ὁμοιο
ἀγαπᾶ.— Τό σάπιο μῆλο εἶναι τρύπιο.— Αὐτό τό γάλα εἶναι πρό-
βειο.— Ἔχω ἓνα κούφιο δόντι.— Αὐτό τό ὑπόγειο εἶναι ἄδειο.— Πολ-

λά δημοτικά τραγούδια είναι κλέφτικα. — 'Ο φρόνιμος και ήθικός άνθρωπος είναι χρήσιμος στην πατρίδα του. — Οι όψιμοι καρποί είναι νόστιμοι. — Τά γένη είναι τρία : άρσενικό, θηλυκό και ούδέτερο. — 'Οχι δανεικά και άγύριστα. — Νά ένας χάρτινος άετός και νά ένας άληθινός. — Τό μοσχαρίσιο κρέας είναι ύγιεινό. — Είμαι έτοιμος. — Πάντα είσαι πρόθυμος.

Έρωτήσεις

1) Πώς γράφονται τά επίθετα πού τελειώνουν σέ -ιος ; Ποιά γράφονται μέ ει και ποιά μέ οι ; — 2) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ικος και ποιά εξαιρούνται ; — 3) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ιμος ; — 4) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ινος και ποιά άπ' αυτά γράφονται μέ ει ; — 5) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ωπός και -ωτός ; — 6) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ίσιος και ποιά άπ' αυτά γράφονται μέ η ;

ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Θετικός βαθμός

‘Ο κήπος μου είναι *ώραϊος*.

Έδω τό επίθετο *ώραϊος* φανερώνει τί λογής είναι ό κήπος μου, χωρίς νά κάνω σύγκριση μέ άλλο κήπο.

Αυτά τά επίθετα, πού φανερώνουν τί λογής είναι τά ουσιαστικά, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μέ άλλα, λέγονται *επίθετα θετικοῦ βαθμοῦ*.

Έτσι λέμε : ό δρόμος είναι *πλατύς* — ή Μαρία είναι *έξυπνη* — τό παιδί είναι *μικρό* κτλ.

2. Συγκριτικός βαθμός

‘Ο κήπος σου είναι *ώραϊότερος* άπό τό δικό μου.

Έδω τό επίθετο *ώραϊότερος* φανερώνει σύγκριση. Δείχνει δηλαδή ότι ό κήπος σου είναι *άνώτερος στην ώραϊότητα* άπό τό δικό μου κήπο.

Αυτά τά επίθετα, πού φανερώνουν *σύγκριση* και δεί-

χνουν ότι ένα ουσιαστικό έχει μία ποιότητα ή ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό από ένα άλλο ουσιαστικό, λέγονται **ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε : ὁ δρόμος αὐτός εἶναι *πλατύτερος* ἀπὸ τὸν ἄλλο — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότερη* ἀπὸ τὴν Ἑλένη — τὸ παιδί αὐτό εἶναι *μικρότερο* ἀπὸ ἐκεῖνο κτλ.

3. Ὑπερθετικός βαθμός

Ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας εἶναι *ὠραιότατος* (ἢ ὠραιότερος ἀπὸ ὅλους).

Ἐδῶ τὸ ἐπίθετο *ὠραιότατος* δείχνει ὅτι ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας ἔχει τὴν ιδιότητα αὐτὴ στὸν πιὸ μεγάλο βαθμό ἢ σὲ μεγαλύτερο βαθμό ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους κήπους.

Αὐτὰ τὰ ἐπίθετα, πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μία ποιότητα ἢ ιδιότητα στὸν πιὸ μεγάλο βαθμό ἢ σὲ βαθμό μεγαλύτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὅμοια του, λέγονται **ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε : Ὁ Σωκράτης εἶναι *σοφώτατος* — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότατη* — τὸ ἀεροπλάνο εἶναι *ταχύτατο*.

Οἱ τρεῖς βαθμοί

Ἀπὸ τὰ προηγούμενα παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τὰ ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς βαθμούς : *θετικό, συγκριτικό καὶ ὑπερθετικό*· λ.χ.

Θετικός : ὁ ὠραῖος, ἡ ὠραία, τὸ ὠραῖο.

Συγκριτικός : ὠραιό-τερος, ὠραιό-τερη, ὠραιό-τερο

Ὑπερθετικός : ὠραιό-τατος, ὠραιό-τατη, ὠραιό-τατο.

Δηλαδή ὁ συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται μέ τὴν

κατάληξη -τερος, -τερη, -τερο καί ὁ ὑπερθετικός μέ τήν κατάληξη : -τατος, -τατη, -τατο.

Ὁ συγκριτικός καί ὁ ὑπερθετικός βαθμός μαζί λέγονται **παραθετικά τοῦ ἐπιθέτου.**

Ὁρθογραφία παραθετικῶν

1) Θετικός	Συγκριτικός	Ὑπερθετικός
ψηλός	ψηλότερος	ψηλότετος
φτωχός	φτωχότερος	φτωχότετος
ώραῖος	ωραιότερος	ωραιότετος
θερμός	θερμότερος	θερμότετος
ἐνδοξός	ἐνδοξότερος	ἐνδοξότετος
σοφός	σοφότερος	σοφότετος

Δηλαδή : οἱ καταλήξεις τῶν παραθετικῶν -ότερος -ότετος γράφονται μέ **ο**.

2)	νέος	νεώτερος	νεώτετος
----	------	----------	----------

Τά ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -εος σχηματίζουν τά παραθετικά τους σέ -ώτερος -ώτετος.

3)	ἄνω	ἀνώτερος	ἀνώτετος
	κάτω	κατώτερος	κατώτετος

Παραθετικά σχηματίζονται καί ἀπό ἐπιρρήματα. Ὅσα ἐπιρρήματα τελειώνουν σέ **ω** σχηματίζουν τά παραθετικά τους σέ -ώτερος, -ώτετος.

Μερικά ανώμαλα παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
γέρος	γεροντότερος	γεροντότατος
κακός	χειρότερος	χείριστος
καλός	καλύτερος	ἄριστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	λιγότερος	ἐλάχιστος
πολύς	περισσότερος	πάρα πολύς
ἁπλός	ἁπλούστερος	ἁπλούστατος

Ὅπως βλέπουμε σ' αὐτά τὰ παραδείγματα, τὰ ἐπίθετα *γέρος, κακός, καλός, μεγάλος, λίγος, πολύς* καί *ἁπλός* σχηματίζουν τὰ παραθετικά τους διαφορετικά ἀπό τὰ ἄλλα. Δηλαδή ἔχουν **ανώμαλα παραθετικά**.

Περιφραστικά παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
ώραῖος	πιό ώραῖος	πολύ ώραῖος
πλατύς	πιό πλατύς	πολύ πλατύς
ζηλιάρης	πιό ζηλιάρης	πολύ ζηλιάρης

Τὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ παραθετικά τους καί μέ δύο λέξεις, δηλαδή **περιφραστικά**.

Ἔτσι ὁ συγκριτικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πιό* καί μέ τό ἐπίθετο τοῦ θετικοῦ : *πιό ώραῖος, πιό σοφός, πιό καλός*.

Ὁ ὑπερθετικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πολύ* καί μέ τό ἐπίθετο τοῦ θετικοῦ βαθμοῦ : *πολύ ώραῖος, πολύ σοφός, πολύ καλός*.

Τὰ ἐπίθετα πού ἔχουν ἀρσενικό σέ -ης (*ζηλιάρης, τεμ-*

πέλης, κιτρινώδης κτλ.) σχηματίζουν μόνο περιφραστικά παραθετικά : *τεμπέλης - πιο τεμπέλης - πολύ τεμπέλης*.

ΑΣΚΗΣΗ 83. — Γράψε τὰ περιφραστικά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων :

ἄξιος, στεγνός, τίμιος, γενναῖος, πλατύς, κακός, βαθύς, ἀσπρομάλλης, πεισματάρης, ἀνοιχτομάτης, γνωστικός, ἄγριος, ξανθός.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις παίρνει ὁ συγκριτικός καὶ ποιές ὁ ὑπερθετικός ; — 2) Πῶς σχηματίζουν τὸ συγκριτικό καὶ τὸν ὑπερθετικό βαθμὸ τὰ ἐπίθετα *γέρος, κακός, καλός, μέγας, λίγος, πολύς, ἀπλός* ; — 3) Πῶς σχηματίζεται ὁ συγκριτικός καὶ ὁ ὑπερθετικός βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων *περιφραστικά* ;

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀριθμητικά ἐπίθετα

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύο χέρια. Κάθε χέρι ἔχει πέντε δάχτυλα. Καὶ τὰ δύο χέρια μαζί ἔχουν δέκα δάχτυλα. Οἱ *πρῶτοι* ἄνθρωποι ἦταν ἄγριοι.

Στὰ παραδείγματα αὐτὰ οἱ λέξεις *δύο, πέντε, δέκα* φανερώνουν ἀριθμούς. Τό *πρῶτοι* φανερώνει τή σειρά.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν ἕναν ἀριθμό, τή σειρά κτλ. λέγονται **ἀριθμητικά ἐπίθετα**.

1. Ἀπόλυτα

Ὅταν μετροῦμε, λέμε : *ένα, δύο, τρία, τέσσερα, πέντε* κτλ. Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ λέγονται **ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἐπίθετα** καὶ φανερώνουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπὸ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.

Τό ἀριθμητικό ἀπόλυτο *ένas* κλίνεται ἔτσι :

Ἑνικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	ἕνας	μία (ἡ μία)	ἕνα
Γεν.	ένός	μιᾶς	ένός
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μία (ἡ μία)	ἕνα

(Δέν ἔχει κλητική οὔτε πληθυντικό ἀριθμό).

Τά ἀπόλυτα *τρεῖς* καί *τέσσερις* κλίνονται μόνο στόν πληθυντικό :

	Ἀρσενικό καί θηλυκό		Οὐδέτερο	
Ὄνομ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά *δύο* - *δυό* καί *ἀπό τό πέντε* ὡς *τό ἑκατό* εἶναι ἄκλιτα.

διακόσιοι	διακόσιες	διακόσια
τριακόσιοι	τριακόσιες	τριακόσια
τετρακόσιοι	τετρακόσιες	τετρακόσια κτλ.

Τά ἀριθμητικά αὐτά κλίνονται μόνο στόν πληθυντικό, ὅπως τά ἐπίθετα : *οἱ πλούσιοι, οἱ πλούσιες, τά πλούσια.*

2. Τακτικά

Ὁ Γιώργος εἶναι *πρῶτος* στήν τάξη.

Ὁ Νίκος εἶναι *δεύτερος*

Ὁ Πέτρος ἔρχεται *τρίτος*.

Ἀπό τά ἀπόλυτα *ένα, δύο, τρία* κτλ. γίνονται τά

ἀριθμητικά *πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἑβδομος, ὄγδοος, ἕνατος, δέκατος* κτλ. Τά ἀριθμητικά αὐτά φανερώνουν τή σειρά καί λέγονται **τακτικά**.

3. Ἀναλογικά

Ὁ ἀριθμός 10 εἶναι διπλάσιος ἀπό τόν 5.

Ὁ 12 εἶναι τριπλάσιος ἀπό τόν 4.

Τά ἐπίθετα *διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑπταπλάσιος, ὀχταπλάσιος, ἑννιαπλάσιος, δεκαπλάσιος* κτλ. δείχνουν πόσες φορές ἕνα ποσόν εἶναι μεγαλύτερο ἀπό ἕνα ἄλλο. Αὐτά λέγονται **ἀναλογικά**.

Ὁρθογραφία ἀριθμητικῶν

1) Παίρνουν ψιλὴ	Παίρνουν δασεῖα
<i>ὀχτώ</i> ἄνθρωποι	<i>ἕνας</i> ἄνθρωπος
<i>ἐννιά</i> κιλά	<i>ἕξι</i> κιλά
<i>εἴκοσι</i> παιδιά	<i>ἑπτὰ</i> παιδιά
	<i>ἑντεκα</i> τετράδια
	<i>ἐκατό</i> βιβλία

Τά ἀριθμητικά *ὀχτώ, ἐννιά* καί *εἴκοσι* παίρνουν ψιλὴ (καί ὅσα γίνονται ἀπ' αὐτά : *ὄγδοος, ἑννιακόσια, εἰκοστός* κτλ.). Ὅλα τά ἄλλα παίρνουν δασεῖα.

2) Γράφονται μέ vv	Γράφονται μέ ἕνα v
<i>ἐννέα</i> ἢ <i>ἐννιά</i>	<i>ἐνενήντα</i>
<i>ἐννιακόσια - ἐννιακοσιοστός</i>	<i>ἕνατος</i>
<i>ἐννεαπλός - ἐννεαπλάσιος</i>	<i>ἐννεηκοστός</i>

Δηλαδή : ὁ ἀριθμός *ἐννέα* ἢ *ἐννιά* καί ὅσα γίνονται ἀπό

αὐτόν γράφονται μέ νν, ἔκτος ἀπό τό ἐνενήντα, τό ἑνατος
καί ἐνενηκοστός πού γράφονται μέ ἕνα ν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

Ἀριθμοί	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1	ἕνας, μία (ἢ μιά), ἕνα	πρῶτος, πρώτη, πρῶτο
2	δύο (ἢ δυό)	δεύτερος, -η, -ο
3	τρεῖς, τρία	τρίτος, -η, -ο
4	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος, -η, -ο
5	πέντε	πέμπτος, -η, -ο
6	ἕξι	ἕκτος, -η, -ο
7	ἑπτά (ἢ ἑπτά)	ἑβδομος, -η, -ο
8	ὀχτώ (ἢ ὀκτώ)	ὀγδοος, -η, -ο
9	ἐννέα (ἢ ἐννιά)	ἑνατος, -η, -ο
10	δέκα	δέκατος, -η, -ο
11	ἑντεκα	ἐνδέκατος, -η, -ο
12	δώδεκα	δωδέκατος, -η, -ο
13	δεκατρεῖς, δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	δεκατέσσερις, δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
20	εἴκοσι	εἰκοστός, -ή, -ό
21	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	τριάντα	τριακοστός, -ή, -ό
40	σαράντα	τεσσαρακοστός, -ή, -ό
50	πενήντα	πεντηκοστός, -ή, -ό
60	ἑξήντα	ἑξηκοστός, -ή, -ό
70	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός, -ή, -ό
80	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός, -ή, -ό
90	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός, -ή, -ό
100	ἑκατό	ἑκατοστός, -ή, -ό
200	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός, -ή, -ό
300	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός, -ή, -ό
900	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός, -ή, -ό
1000	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός, -ή, -ό

ΑΣΚΗΣΗ 84. — Γράψε τὰ ἀπόλυτα, τακτικά καί ἀναλογικά ἐπίθετα ἀπὸ τὸ 1 - 20.

ΑΣΚΗΣΗ 85. — Σέ ποιά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀντιστοιχοῦν τὰ ἀναλογικά: ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος, ἐξηνταπλάσιος, διακοσιπλάσιος, ὀγδονταπλάσιος, δωδεκαπλάσιος, πενηνταπλάσιος.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται ἀριθμητικά ἐπίθετα ; — 2) Ποιά ἀριθμητικά λέγονται ἀπόλυτα, τακτικά, ἀναλογικά ; — 3) Ποιά ἀριθμητικά παίρνουν ψιλή ; — 4) Ποιά ἀριθμητικά γίνονται ἀπὸ τὸ 9 καί πῶς γράφονται ;

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀντωνυμίες

Ἐγώ (ὁ Πέτρος) παίζω. Ἐσύ (ὁ Νίκος) παίζεις.
Αὐτός (ὁ Κώστας) παίζει. Ἐκεῖνη (ἡ Μαρία) ἔρχεται.
Ἐσύ ἔχεις τὸ βιβλίο σου καὶ ἐγώ τὸ δικό μου.
Ὅποιος κάνει τὸ κακό, βλάφτει τὸν ἑαυτό του.

Πολλές φορές ἀντὶ νὰ ποῦμε ἓνα ὄνομα λέμε μιά ἄλλη λέξη στὴ θέση του : ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, ἐκεῖνος, ὅποιος, ὁ δικός μου κτλ.

Οἱ λέξεις πού μεταχειριζόμαστε ἀντὶ γιὰ τὰ ὀνόματα λέγονται ἀντωνυμίες.

1. Προσωπικές ἀντωνυμίες

Ἐγώ μιῶ. Ἐσύ ἀκοῦς. Αὐτός προσέχει.

Οἱ λέξεις ἐγώ, ἐσύ, αὐτός εἶναι ἀντωνυμίες, πού φανερώνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτές λέγονται **προσωπικές**. Αὐτές εἶναι :

γιὰ τὸ πρῶτο πρόσωπο : ἐγώ

γιὰ τὸ δεύτερο πρόσωπο : ἐσύ

γιὰ τὸ τρίτο πρόσωπο : αὐτός

Οί προσωπικές αντωνυμίες κλίνονται έτσι :

Α' πρόσωπο		Β' πρόσωπο		
	Ἑνικός	Πληθυντικός	Ἑνικός	Πληθυντικός
Όνομ.	ἐγώ	ἐμεῖς	ἐσύ	ἐσεῖς
Γεν.	ἐμένα(μοῦ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σοῦ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Αἰτ.	ἐμένα(μέ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σέ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Κλητ.	—	—	ἐσύ	ἐσεῖς

Γ' πρόσωπο

Ἑνικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτός(τος)	αὐτή(τη)	αὐτό(το)
Γεν.	αὐτοῦ(τοῦ)	αὐτῆς(τῆς)	αὐτοῦ(τοῦ)
Αἰτ.	αὐτόν(τόν)	αὐτήν(τήν)	αὐτό(τό)

Πληθυντικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτοί(τοι)	αὐτές(τες)	αὐτά(τα)
Γεν.	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τους)
Αἰτ.	αὐτούς(τούς)	αὐτές(τίς ἢ τές)	αὐτά(τά)

Παρατηρήσεις

1) Οί προσωπικές αντωνυμίες ἐκτός ἀπό τοὺς ὁλόκληρους τύπους ἔχουν καὶ *μονοσύλλαβους* λ. χ. ἀντί νά ποῦμε : *ἐμένα φωνάζουν*, λέμε : *μέ φωνάζουν* ἀντί : *ἐμᾶς ζητοῦν*, λέμε : *μᾶς ζητοῦν*. Καμιά φορά λέμε καὶ τόν ὁλόκληρο καὶ τό μονοσύλλαβο τύπο : *ἐμένα μέ φωνάζουν*, *ἐμᾶς μᾶς ζητοῦν*.

2) Τό α' καὶ τό β' πρόσωπο δέν ἔχει μονοσύλλαβους

τύπους στην ονομαστική. Τό γ' πρόσωπο όμως έχει και στην ονομαστική μονοσύλλαβους τύπους : *νά τος, νά τη νά το*.

ΑΣΚΗΣΗ 86.— Γράψε σέ ποιό πρόσωπο, γένος, ἀριθμό καί πτώση εἶναι οἱ ἀντωνυμίες πού βρίσκονται στίς παρακάτω φράσεις :

Χτές σοῦ ἔστειλα ἓνα δέμα. Σέ παρακαλῶ νά μοῦ γράφεις ἂν τό ἔλαβες.— Νά τος ὁ Γιώργος μέ τόν ἀδερφό του. Δέν τοὺς βλέπεις ;— Νά τες οἱ ἀσκήσεις πού ἔγραφα. Θέλεις νά τίς δεῖς κι ἐσύ ;

2. Κτητικές ἀντωνυμίες

Αὐτός ὁ βόλος εἶναι *δικός μου*. Αὐτή ἡ πένα εἶναι *δική μου*. Αὐτό τό βιβλίο εἶναι *δικό μου*.

Οἱ λέξεις *δικός μου, δική μου, δικό μου* εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι.

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι λέγονται **κτητικές**.

Οἱ κτητικές ἀντωνυμίες σχηματίζονται μέ τό ἐπίθετο *δικός, δική, δικό* καί μέ τίς μονοσύλλαβες γενικές τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν : *μου, σου, του, της, μας, σας, τους*. Δηλαδή ἔχουμε τίς ἀκόλουθες κτητικές ἀντωνυμίες :

α' *πρόσ.* *δικός μου, δική μου, δικό μου* —
δικός μας, δική μας, δικό μας.

β' *πρόσ.* *δικός σου, δική σου, δικό σου* —
δικός σας, δική σας, δικό σας.

γ' *πρόσ.* *δικός του, δική του, δικό του* —
δικός τους, δική τους, δικό τους.

ΑΣΚΗΣΗ 87.— Γράψε 5 προτάσεις, πού νά ἔχουν κτητικές ἀντωνυμίες.

Παράδειγμα : Αὐτός ὁ κήπος εἶναι *δικός μου*. — Δώσε μου τό βιβλίο σου νά σοῦ δώσω τό *δικό μου*.

3. Δεικτικές ἀντωνυμίες

Αὐτός φώναξε. Ἐκεῖνος ἔφυγε. Τοῦτος ἦρθε.

Θέλω τόσο χαρτί. — Ἀγόρασα τέτοιο ὕφασμα.

Οἱ λέξεις : αὐτός, ἐκεῖνος, τοῦτος, τόσο, τέτοιο εἶναι ἀντωνυμίες, πού τίς μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι.

Οἱ ἀντωνυμίες πού μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι λέγονται **δεικτικές**.

Οἱ δεικτικές ἀντωνυμίες εἶναι :

- 1) αὐτός, αὐτή, αὐτό — 2) ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο —
3) (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη (ἐ)τούτο — 4) τόσο, τόσο, τόσο —
5) τέτοιος, τέτοια, τέτοιο.

ΑΣΚΗΣΗ 88. — Μέ καθεμιά ἀπό τίς πέντε δεικτικές ἀντωνυμίες νά σχηματίσεις πρόταση :

Παράδειγμα : 1) Αὐτός μοῦ ἔδωσε τό μολύβι. — 2) Ἐκεῖνο τό παιδί φωνάζει. — 3) ... 4) ... 5) ...

4. Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

Ἕνας εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τόν κόσμον.

Θά σοῦ δώσω βιβλία, ὅσα θέλεις.

Αὐτός εἶναι ὁ μαθητής, πού ἔλειπε.

Σ' αὐτά τά παραδείγματα οἱ λέξεις ὁ ὁποῖος, ὅσα, πού εἶναι ἀντωνυμίες, πού ἀναφέρονται σέ κάποια ἄλλη προηγούμενη λέξη.

Ἔτσι ἡ ἀντωνυμία ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στή λέξη ὁ Θεός· ἡ ἀντωνυμία ὅσα ἀναφέρεται στή λέξη βιβλία καί ἡ ἀντωνυμία πού ἀναφέρεται στή λέξη μαθητής.

Οἱ ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὁλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιά ἄλλη λέξη λέγονται **ἀναφορικές**.

Οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι :

- 1) *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* (μέ ἄρθρο πάντοτε).
- 2) *ὅποιος, ὅποια, ὅποιο* (χωρίς ἄρθρο): *ὅποιος* δέ θέλει νά ζυμώσει δέκα μέρες κοσκινίζει.
- 3) *ὅ,τι* (ἄκλιτο) : *κάμε ὅ,τι θέλεις*. Αὐτή γράφεται μέ κόμμα ὕστερα ἀπό τό *ο*.
- 4) *ὅσος, ὅση, ὅσο* : *ὅσα ξέρει ὁ νοικοκύρης δέν τά ξέρει ὁ κόσμος ὅλος*.
- 5) *πού* (ἄκλιτο) : *ὁ μαθητής πού ἔφυγε, ἡ μαθήτρια πού ἔφυγε, τό παιδί πού ἔφυγε, τό βιβλίο τοῦ παιδιοῦ πού ἔφυγε* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 89.—Νά κλίνεις στά τρία γένη τήν ἀντωνυμία : *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* (ὅπως τά ἐπίθετα, ἀλλά χωρίς κλητική).

ΑΣΚΗΣΗ 90.—Νά κλίνεις τίς ἀντωνυμίες : *ὅποιος, ὅποια, ὅποιο* — *ὅσος, ὅση, ὅσο* (ὅπως τά ἐπίθετα, ἀλλά χωρίς κλητική).

5. Ἑρωτηματικές ἀντωνυμίες

Πές μου *ποιός* εἶναι ὁ τόπος σου καί *ποιά* πατρίδα ἔχεις ; *Πόσα* θέλεις ; *Τί* γυρεύεις ;

Οἱ ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε λέγονται **ἐρωτηματικές**.

Οἱ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι :

- 1) *ποιός* ; *ποιά* ; *ποιό* ;
- 2) *πόσος* ; *πόση* ; *πόσο* ;
- 3) *τί* ; (ἄκλιτο).

ΑΣΚΗΣΗ 91.— Γράψε 5 προτάσεις μέ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες.

Παράδειγμα : *Ποιός* εἶναι ὁ ἀδερφός σου ; *Πόσα* γραμμάρια ἔχει ἓνα *κιλό* ;

6. Ἀόριστες ἀντωνυμίες

Τό κατσικάκι

Ξέρω <i>κάποιο</i> κατσικάκι	Ξέρω <i>κάποιο</i> κατσικάκι
πού 'ναι μιά χαρά	πού 'ναι τόσο δά
κι ὅταν βλέπει τή μαμά του	καί στό πράσινο χορτάρι
παίζει τήν οὐρά.	θέλει νά πηδᾷ.

Παροιμία : Καθένας μέ τόν πήχη του μετράει τό πανί του.

Στά παραπάνω παραδείγματα, οἱ λέξεις *κάποιο*, *καθένας* εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν ἓνα οὐσιαστικό μέ ἀόριστο τρόπο.

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν ἓνα οὐσιαστικό μέ ἀόριστο τρόπο λέγονται **ἀόριστες**.

Οἱ ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι :

ἓνας - *μιά* - *ἓνα*, πού κλίνεται ὅπως τό ἀριθμητικό (βλέπε στή σελίδα 71), *καθένας* - *καθεμιά* - *καθένα*, *κανένας* - *καμιά* - *κανένα*, *ἄλλος* - *ἄλλη* - *ἄλλο*, *κάποιος* - *κάποια* - *κάποιο*, *κάμποσος* - *κάμποση* - *κάμποσο*, *μερικοί* - *μερικές* - *μερικά* (πού κλίνεται μόνο στόν πληθυντικό).

Ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι καί τά ἀκλιτά : *τίποτε* (*τίποτα*) *κάθε*, *καθετί*, *κάτι*, *κατιτί*· ὁ *δεῖνα* - ἡ *δεῖνα* - τό *δεῖνα*, ὁ *τάδε* - ἡ *τάδε* - τό *τάδε*.

ΑΣΚΗΣΗ 92.— 1) Νά βρεῖς στό Ἀναγνωστικό σου 5 φράσεις, πού νά ἔχουν ἀόριστες ἀντωνυμίες. — 2) Νά κλίνεις τό *καθένας* - *καθεμιά* - *καθένα* (ὅπως τό *ἓνας*, *μιά*, *ἓνα*).

ΑΣΚΗΣΗ 93. — Νά κλίνεις τίς ἀντωνυμίες : *μερικοί* - *μερικές* - *μερικά* (ὅπως οἱ *δυνατοί*, οἱ *δυνατές*, τά *δυνατά*).

ΦΩΝΕΣ - ΑΡΙΘΜΟΙ - ΠΡΟΣΩΠΑ - ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ρήματα

1) 'Ο μαθητής γράφει. 'Ο δάσκαλος διδάσκει. Τό παιδί τρέχει.

Στίς προτάσεις αυτές οί λέξεις γράφει, διδάσκει, τρέχει φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μιά ενέργεια. Οί λέξεις αυτές είναι **ρήματα**.

2) Τό δέντρο ξεριζώνεται από τόν άνεμο. 'Η γῆ θερμαίνεται από τόν ἥλιο. Τό παιδί κοιμάται.

Στίς προτάσεις αυτές οί λέξεις ξεριζώνεται, θερμαίνεται, κοιμάται φανερώνουν ότι κάποιος παθαίνει κάτι από έναν άλλον ἢ βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Καί οί λέξεις αυτές είναι **ρήματα**.

Έπομένως : **ρήματα** λέγονται οί λέξεις πού φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μιά ενέργεια ἢ κάτι παθαίνει από έναν άλλο ἢ βρίσκεται σέ μιά κατάσταση.

Καταλαβαίνουμε εύκολα ότι μιά λέξη είναι ρῆμα, όταν μπορούμε νά βάλουμε μπροστά της τίς προσωπικές αντωνυμίες : ἐγώ γράφω, ἐσύ γράφεις, αὐτός γράφει, ἐμεῖς γράφουμε, ἐσεῖς γράφετε, αὐτοί γράφουν.

Φωνές

Ένεργητική φωνή

βρέχω - ποτίζω

ἀγαπῶ - χτυπῶ

(τελειώνουν σέ -ω)

Παθητική φωνή

βρέχομαι - ποτίζομαι

ἀγαπιέμαι - χτυπιέμαι

(τελειώνουν σέ -μαι).

1. Όσα ρήματα τελειώνουν σέ -ω λέμε ὅτι εἶναι ρήματα **ἐνεργητικῆς φωνῆς**.

2. Όσα ρήματα τελειώνουν σέ -μαι λέμε ὅτι εἶναι ρήματα **παθητικῆς φωνῆς**.

Δηλαδή : τά ρήματα ἔχουν δύο φωνές : 1) τήν **ἐνεργητικὴ φωνή** καί 2) τήν **παθητικὴ φωνή**.

ΑΣΚΗΣΗ 94.— Νά γράψεις σέ δύο χωριστές στήλες τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς καί τῆς παθητικῆς φωνῆς ἀπό τά παρακάτω: τρέχω, θυμοῦμαι, πηδῶ, παίζω, κρατιέμαι, δροσίζω, πλέκω, μαζεύομαι, σβήνω, φωτίζομαι, χτενίζω, κοιμοῦμαι, βουτῶ, κρύβω, δείχνω, χάνομαι, δένω, φαίνομαι, παιδεύομαι.

Ἀριθμοὶ τοῦ ρήματος

ὁ δάσκαλος διδάσκει —οἱ δάσκαλοι διδάσκουν
τό παιδί τρέχει —τά παιδιά τρέχουν

Όπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα ἔχουν δύο ἀριθμούς : **ἐνικό** καί **πληθυντικό**.

Πρόσωπα τοῦ ρήματος

Ἑνικός

Πληθυντικός

1 ^ο	ἐγὼ παίζω	ἐμεῖς παίζουμε
2 ^ο	ἐσύ παίζεις	ἐσεῖς παίζετε
3 ^ο	αὐτός παίζει	αὐτοὶ παίζουν

Τό ρῆμα σέ κάθε ἀριθμό ἔχει **τρία πρόσωπα**.

Τό **α'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐγώ : ἐγὼ παίζω.

Τό **β'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐσύ : ἐσύ παίζεις.

Τό **γ'** πρὸς. ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία αὐτός : αὐτός παίζει.

Τό α' πρόσ. πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐμεῖς :
ἐμεῖς παίζουμε.

Τό β' πρόσ. πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐσεῖς :
ἐσεῖς παίζετε.

Τό γ'. πρόσ. πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία αὐ-
τοί : αὐτοί παίζουν.

ΑΣΚΗΣΗ 95.— Νά βρεῖς σέ ποιό πρόσωπο καί σέ ποιόν ἀριθμό
εἶναι τά παρακάτω ρήματα : τρέχω, γράφεις, δένουμε, κρύβει, πλέκε-
τε, ἀνοίγουν, ἀρπάζεις, δείχνετε, κουρεύω, πᾶν, σκύβουν, μαζεύετε.

ΑΣΚΗΣΗ 96.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν πλη-
θυντικό :

Τό παιδί τρέχει. Ἡ μητέρα ράβει. Ἐσύ χορεύεις. Ἐγώ δια-
βάζω. Αὐτός μαγειρεύει. Ὁ σκύλος γαυγίζει. Ὁ ψαράς ψαρεύει.
Ἐκεῖνος καρφώνει. Ἡ μαθήτρια γράφει.

ΑΣΚΗΣΗ 97.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν ἐνικό :
Ἐμεῖς γράφουμε. Ἐκεῖνες παίζουν. Τά παιδιά φωνάζουν. Ἐσεῖς
φεύγετε. Οἱ ἐργάτες δουλεύουν. Ἐμεῖς δίνουμε. Ἐσεῖς παίρνετε. Οἱ
μαθητρίες διαβάζουν. Οἱ γεωργοί ὀργώνουν.

Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος

1) Ἐγώ γράφω. Ἐσύ παίζεις. Αὐτός τρέχει.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα φανερώνουν κάτι ὀρι-
σμένο καί βέβαιο. Γι' αὐτό λέμε ὅτι εἶναι στήν **ὀριστική**
ἐγκλίση.

2) Ἐγώ θέλω νά γράφω. Ἄς παίζεις ὅσο θέλεις.

Ἄν παίζεις φρόνιμα, δέν κουράζεσαι.

Ὅταν τρέχεις, ἰδρώνεις.

Στίς φράσεις αὐτές τά ρήματα νά γράφω, ἄς παίζεις,
ἂν παίζεις, ὅταν τρέχεις, ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις

νά, ἄς, ἄν, ὅταν. Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τέτοιες λέξεις δέ φανερώνουν κάτι βέβαιο, παρὰ κάτι πού θέλουμε νά γίνει ἢ περιμένουμε νά γίνει. Ἔτσι λ.χ., ὅταν λέμε ἄς παίζεις, δείχνουμε ὅτι θέλουμε νά παίζεις (δέν εἶναι ὁμως βέβαιο ὅτι παίζεις).

Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις νά, ἄς, ἄν, ὅταν κτλ. λέμε ὅτι εἶναι στήν **ὑποτακτική ἔγκλιση**.

3) *Γράφε* προσεχτικά. *Φέρε* τό βιβλίο. *Κλεῖσε* τό παράθυρο.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα *γράφε*, *φέρε*, *κλεῖσε* δείχνουν κάποια προσταγή.

Ὅταν τά ρήματα φανερώνουν κάποια προσταγή, λέμε ὅτι εἶναι στήν **προστακτική ἔγκλιση**.

Λοιπόν τά ρήματα ἔχουν **τρεῖς ἐγκλίσεις**: 1) τήν **ὀριστική**, 2) τήν **ὑποτακτική** καί 3) τήν **προστακτική**.

ΑΣΚΗΣΗ 98.— Νά βρεῖς σέ ποιά ἔγκλιση εἶναι κάθε ρῆμα στίς παρακάτω φράσεις.

Ἀνοῖξε τό παράθυρο. — *Γράφω* τό μάθημα. — *Ὅταν γράφω* τό μάθημα, δέ *μιλῶ*. — *Ἐσύ διαβάζεις*. — *Ἄν διαβάζεις* προσεχτικά, *μαθαίνεις* εὐκολα τό μάθημα. — *Ἐμεῖς τρέχουμε*. — *Κλεῖσε* τό βιβλίο καί *γράφε* τήν ἄσκηση.

Μετοχή

Ἑνεργητική φωνή	Παθητική φωνή
τρέχω - τρέχοντας	δένομαι - δεμένος
παίζω - παίζοντας	λύνομαι - λυμένος
πηδῶ - πηδώντας	φορτώνομαι - φορτωμένος

Τά ρήματα ἐκτός ἀπό τίς τρεῖς ἐγκλίσεις ἔχουν καί

έναν τύπο πού μοιάζει μέ επίθετο : *τρέχοντας, παίζοντας, πηδώντας, δεμένος, λυμένος, φορτωμένος*.

‘Ο τύπος αὐτός τοῦ ρήματος λέγεται **μετοχή**.

‘Οπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ *-οντας* ἢ *-ώντας*, ἐνῶ τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ *-μένος*.

‘Η μετοχή τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς

γράφω - γράφοντας, τρέχω - τρέχοντας
γελῶ - γελώντας, πηδῶ - πηδώντας

‘Η ἐνεργητική μετοχή ὅταν τονίζεται στήν προπαραλήγουσα γράφεται μέ ο : γράφοντας, ἐνῶ ὅταν τονίζεται στήν παραλήγουσα γράφεται μέ ω : γελώντας.

Οἱ μετοχές αὐτές πού τελειώνουν σέ *-οντας* καί *-ώντας*, δηλαδή οἱ μετοχές τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, εἶναι **ἄκλιτες**.

‘Η μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς

δένομαι - δεμένος *λύνομαι - λυμένος*
πλέκομαι - πλεγμένος *φορτώνομαι - φορτωμένος*

‘Η μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς τελειώνει σέ *-μένος* καί κλίνεται σάν επίθετο : ὁ *δεμένος* - ἡ *δεμένη* - τό *δεμένο*, ὁ *λυμένος* - ἡ *λυμένη* - τό *λυμένο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 99.— Νά βρεῖς στίς παρακάτω φράσεις ποιές μετοχές εἶναι καί νά ξεχωρίσεις τίς ἐνεργητικές ἀπό τίς παθητικές.

Τό παιδί ἔφυγε τρέχοντας.— Τό ἀμάξι εἶναι φορτωμένο.— Εἶσαι πολύ γελασμένος.— Ρωτώντας πᾶς στήν Πόλη.— Αὐτοί χορεύουν τραγουδώντας.— Προχωροῦμε βλέποντας καί κάνοντας.— Ν’ ἀφή-

σεις τήν πόρτα κλεισμένη καί τά παράθυρα ἀνοιγμένα.— Τοῦ πι-
κραμένου τά χεῖλη δέ γελοῦν.— Ὁ πνιγμένος ἀπό τά μαλλιά του
πιάνεται.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *ρήματα* ;— 2) Πόσες καί ποιές *φωνές* ἔχουν τά ρή-
ματα ;— 3) Πόσους *ἀριθμούς* ἔχουν ;— 4) Πόσα *πρόσωπα* ἔχει κάθε ἀριθμός ;—
5) Πόσες καί ποιές *ἐγκλίσεις* ἔχουν τά ρήματα ;— 6) Τί σημασία ἔχει ἡ κάθε ἐγ-
κλιση ; 7) Τί λέγεται *μετοχή* ;— 8) Πῶς τελειώνει ἡ ἐνεργητική καί πῶς ἡ πα-
θητική μετοχή ;— 9) Πῶς κλίνεται ἡ παθητική μετοχή σέ -μένος ;

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι

<i>Τώρα</i> (τό παρόν)	<i>Πρίν</i> (τό παρελθόν)	<i>Ἐπειτα</i> (τό μέλλον)
δένω	ἔδενα, ἔδεσα	θά δένω, θά δέσω
	ἔχω δέσει, εἶχα δέσει	θά ἔχω δέσει

1) Ἐγώ δένω. Ἐδῶ τό ρῆμα φανερώνει ὅτι κάτι γί-
νεται *τώρα*, δηλαδή στό *παρόν*.

2) Ἐγώ ἔδενα, ἔδεσα, ἔχω δέσει, εἶχα δέσει. Ἐδῶ τά
ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι ἔγινε *πρίν*, δηλαδή στό *πα-*
ρελθόν.

3) Ἐγώ θά δένω, θά δέσω, θά ἔχω δέσει. Ἐδῶ τά
ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι θά γίνηι *ἔπειτα*, δηλαδή στό
μέλλον.

Ἐπομένως κάθε ρῆμα ἔχει ξεχωριστούς τύπους, πού δεί-
χνουν *πότε* γίνεται μιᾶ ἐνέργεια, δηλαδή ἂν γίνεται στό
παρόν (τώρα) ἢ ἂν ἔγινε στό παρελθόν (πρίν) ἢ ἂν θά
γίνηι στό μέλλον (ἔπειτα).

Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται
μιᾶ ἐνέργεια λέγονται *χρόνοι*.

α) Οί χρόνοι για τό παρόν

(Ένεστώτας, παρακείμενος)

1) Έγώ δένω. Έγώ γράφω. Έγώ λύνω τό πρόβλημα.

Ό χρόνος αυτός πού φανερώνει ότι κάτι γίνεται τώρα λέγεται **ένεστώτας**.

2) Έγώ έχω δέσει. Έχω γράψει. Έχω λύσει.

Έδω τά ρήματα έχω δέσει, έχω γράψει, έχω λύσει δείχνουν ότι ή ενέργεια έχει γίνει στό παρελθόν και τώρα είναι πιά τελειωμένη.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έχει γίνει στό παρελθόν και βρίσκεται τώρα τελειωμένο λέγεται **παρακείμενος**.

β) Οί χρόνοι για τό παρελθόν

(παρατατικός, άόριστος, ύπερσυντέλικος)

1) Έγώ έδενα. Έγώ έγραφα. Έγώ έλυνα τό πρόβλημα.

Έδω τά ρήματα σημαίνουν ότι κάτι γινόταν στά περασμένα (στό παρελθόν) διαρκώς.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι γινόταν στό παρελθόν διαρκώς λέγεται **παρατατικός**.

2) Έγώ έδεσα. Έγώ έγραψα. Έγώ έλυσα τό πρόβλημα.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια έγινε στό παρελθόν όχι διαρκώς, παρά σέ μιά στιγμή.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έγινε στό παρελθόν μιά φορά λέγεται **άόριστος**.

3) Όταν έφτανες, έγώ είχα φύγει.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια είχε γίνει και είχε τελειώσει στό παρελθόν (τότε).

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι ἦταν τελειωμένο στό παρελθόν πρὶν γίνεи κάτι ἄλλο λέγεται **ὑπερσυντέλικος**.

γ) Οἱ χρόνοι γιά τό μέλλον

(Μέλλοντας ἐξακολουθητικός, στιγμιαίος, συντελεσμένος)

1) Ἐγώ θά δένω. Ἐγώ θά γράφω. Ἐγώ θά λύνω.

Ἐδῶ τά ρήματα δείχνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια θά γίνεи στοῦ μέλλον διαρκῶς.

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι θά γίνεи στοῦ μέλλον διαρκῶς (ἐξακολουθητικά) λέγεται **μέλλοντας ἐξακολουθητικός**.

2) Ἐγώ θά δέσω, θά γράψω, θά λύσω.

Ἐδῶ τά ρήματα δείχνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια θά γίνεи στοῦ μέλλον ὅχι διαρκῶς, παρὰ σέ μιά στιγμή.

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι θά γίνεи στοῦ μέλλον μιά φορά (στιγμιαῖα) λέγεται **μέλλοντας στιγμιαίος**.

3) Ἐγώ θά ἔχω δέσει, θά ἔχω γράψει, θά ἔχω λύσει.

Ἐδῶ τά ρήματα δείχνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια θά ἔχει γίνεи καί θά ἔχει τελειώσει στοῦ μέλλον.

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι θά ἔχει γίνεи καί θά εἶναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στοῦ μέλλον σέ μιά ὁρισμένη στιγμή λέγεται **μέλλοντας συντελεσμένος**.

Οἱ ὀχτώ χρόνοι

Ἀπό τά παραπάνω βλέπουμε ὅτι ὅλοι οἱ χρόνοι εἶναι ὀχτώ. Ἡ συνηθισμένη σειρά τους στήν κλίση τῶν ρημάτων εἶναι :

- 1) ἐνεστώτας : ἐγὼ δένω.
- 2) παρατατικός : ἐγὼ ἔδενα,
- 3) μέλλοντας ἐξακολουθητικός : ἐγὼ θά δένω,
- 4) μέλλοντας στιγμιαίος : ἐγὼ θά δέσω,
- 5) ἀόριστος : ἐγὼ ἔδεσα,
- 6) παρακείμενος : ἐγὼ ἔχω δέσει,
- 7) ὑπερσυντέλικος : ἐγὼ εἶχα δέσει,
- 8) μέλλοντας συντελεσμένος : ἐγὼ θά ἔχω δέσει.

Χρόνοι μονολεκτικοί καί περιφραστικοί

Μονολεκτικοί	Περιφραστικοί
Ἐνεστώτας : δένω	Ἐξακολουθ. μέλλοντας : θά δένω
Παρατατικός : ἔδενα	Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δέσω
Ἀόριστος : ἔδεσα	Παρακείμενος : ἔχω δέσει
	Ὑπερσυντέλικος : εἶχα δέσει
	Συντελεσμένος μέλλ. : θά ἔχω δέσει

1) Ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καί ὁ ἀόριστος στήν ὀριστική σχηματίζονται μέ μιᾶ λέξη. Οἱ χρόνοι αὐτοί λέγονται **μονολεκτικοί**.

2) Οἱ ἄλλοι χρόνοι, δηλαδή ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαίος μέλλοντας, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζονται μέ δύο ἢ τρεῖς λέξεις. Οἱ χρόνοι αὐτοί λέγονται **περιφραστικοί**.

ΑΣΚΗΣΗ 100.— Νά ξεχωρίσεις τοὺς μονολεκτικούς καί τοὺς περιφραστικούς χρόνους τῶν ρημάτων στίς παρακάτω φράσεις :

Ὁ μαθητής ἔγραψε τό μάθημα.— Αὔριο θά γράψω ἕνα γράμμα στό φίλο μου.— Χτές ἀγόρασα δύο βιβλία.— Προχτές εἶχα ἀγοράσει ἄλλα τρία βιβλία.— Τό ἀπόγευμα θά ἔρθει ὁ Νίκος.— Ὡς τότε θά ἔχω διαβάσει ὅλα τά μαθήματα.— Ἐγὼ ἔγραφα κι ἐσύ ἔπαιζες.— Ἐχω λύσει τά προβλήματα.

Ἑρωτήσεις

1) Τί λέγονται χρόνοι τοῦ ρήματος ;— 2) Ποιός χρόνος φανερώνει τό παρόν ;
3) Ποιοί χρόνοι φανερώνουν τό παρελθόν καί ποιοί φανερώνουν τό μέλλον ;— 4)
Πόσοι καί ποιοί εἶναι οἱ χρόνοι καί ποιά σημασία ἔχει ὁ καθένας ;— 5) Ποιοί
χρόνοι λέγονται μονολεκτικοί καί ποιοί λέγονται περιφραστικοί ;

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας

δέν-ω, ἰδρύ-εις, παιδεύ-ει, ἀκού-τε

Ὅπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα ἔχουν **θέμα**
καί **κατάληξη**.

Θέμα εἶναι τό μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι στήν ἀρχή τοῦ
τύπου καί μένει πάντα τό ἴδιο : δέν-, ἰδρυ-, παιδευ-, ἀκου-.

Κατάληξη εἶναι τό μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι πρὸς
τό τέλος καί ἀλλάζει μορφή : -ω, -εις, -ει κτλ.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Στό ρῆμα δέν-ω, θέμα εἶναι τό δέν-, χαρακτήρας εἶναι
τό ν. Στό ρῆμα ἰδρύ-ω θέμα εἶναι τό ἰδρυ- καί χαρακτήρας
τό υ. Στό παιδεύ-ω θέμα εἶναι τό παιδευ- καί χαρακτήρας
τό ευ καί στό ἀκού-ω θέμα εἶναι τό ἀκου- καί χαρακτή-
ρας τό ου.

ΑΣΚΗΣΗ 101.— Νά βρεῖς τό θέμα, τήν κατάληξη καί τό χαρα-
κτήρα στά παρακάτω ρήματα : μαγεύω, πλέκω, κερδίζω, λείπω,
χάνω, ἀπλώνω, ἀρχίζω, τρέχω, λύνω, ῥάβω, ἀνοίγω, κλαίω, δανείζω,
κουρεύω, ἀλέθω.

Συλλαβική αὔξηση

	Ἑνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
1)	δένω	ἔ-δενα	ἔ-δεσα
	γράφω	ἔ-γραφα	ἔ-γραψα

“Όσα ρήματα αρχίζουν από σύμφωνο παίρνουν στόν παρατατικό καί στόν άόριστο τής όριστικῆς πρίν από τό θέμα τους ένα ε : δένω, έ-δενα, έ-δεσα. Τό ε αυτό λέγεται **συλλαβική αύξηση**.

2) θέλω - ήθελα ξέρω - ήξερα

Τά ρήματα θέλω καί ξέρω παίρνουν στόν παρατατικό συλλαβική αύξηση η αντί ε.

3) έδενα - έδενες - έδενε - δέναμε - δένατε - έδεναν

“Όπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, ή αύξηση μένει όταν τονίζεται καί χάνεται όταν δέν τονίζεται.

4) αγοράζω, αγοράζα, αγοράσα - αγοράζομαι, αγοραζόμουν, αγοράστηκα, αγορασμένος

έτοιμάζω, ετοίμαζα, ετοιμάστηκα.

ιδρύω, ίδρυα, ιδρύθηκα.

ορίζω, όριζα, όρίστηκα.

οπλίζω, όπλιζα, όπλίστηκα.

αιχμαλωτίζω, αιχμαλώτισα - αιχμαλωτίστηκα.

“Όσα ρήματα αρχίζουν από φωνῆεν ή δίψηφο δέν παίρνουν αύξηση, αλλά κρατοῦν τό φωνῆεν ή τό δίψηφο σέ όλους τούς χρόνους. Έξαιροῦνται τά ρήματα : έχω - είχα, έρχομαι - ήρθα, είμαι - ήμουν.

Βοηθητικά ρήματα - Ἀπαρέμφοτα

Ἑνεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Παρακείμενος	: ἔχω δέσει	ἔχω δεθεῖ ἢ εἶμαι δεμένος	
Ὑπερσυντέλικος	: εἶχα δέσει	εἶχα δεθεῖ ἢ ἦμουν δεμένος	
Συντελ. μέλλοντ.	: θά ἔχω δέσει	θά ἔχω δεθεῖ ἢ θά εἶμαι δεμένος	

Ὅπως βλέπουμε, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζονται μέ τή βοήθεια τῶν ρημάτων ἔχω καί εἶμαι. Τά δύο αὐτά ρήματα, πού βοηθοῦν στήν κλίση τῶν ρημάτων, λέγονται **βοηθητικά**.

Μαζί μέ τό ρῆμα ἔχω στούς χρόνους αὐτούς πηγαίνει ὁ ἄκλιτος τύπος δέσει γιά τήν ἐνεργητική φωνή καί δεθεῖ γιά τήν παθητική. Οἱ τύποι αὐτοί πού συνοδεύουν τό ἔχω εἶναι ἄκλιτοι καί λέγονται **ἀπαρέμφοτα**.

Τό ἐνεργητικό ἀπαρέμφοτο : ἔχω δέσει, γράφει, πλέξει κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος.

Τό παθητικό ἀπαρέμφοτο : ἔχω δεθεῖ, γραφτεῖ, πλεχτεῖ κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος καί μέ περισπωμένη.

Οἱ δύο συζυγίες τῶν ρημάτων

Πρώτη συζυγία		Δεύτερη συζυγία	
Ἑνεργ. φωνή :	δένω, παιδεύω	ἀγαπῶ, ἀργῶ	
Παθητ. φωνή :	δένομαι, παιδεύομαι	ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι	

Οἱ κλίσεις τῶν ρημάτων λέγονται **συζυγίες**. Τά ρήματα χωρίζονται σέ **δύο συζυγίες**.

1) Ἡ πρώτη συζυγία ἔχει ὅλα τὰ ρήματα ποῦ τελειώνουν στήν ἐνεργητική φωνή σέ -ω ἄτονο καί στήν παθητική φωνή σέ -ομαι : δένω - δένομαι, παιδεύω - παιδεύομαι.

2) Ἡ δεύτερη συζυγία ἔχει ὅλα τὰ ρήματα ποῦ τελειώνουν στήν ἐνεργητική φωνή σέ -ῶ μέ περισπωμένη : ἀγαπῶ, ἀργῶ καί στήν παθητική σέ -ιέμαι ἢ -οῦμαι : ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι.

ΑΣΚΗΣΗ 102.— Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τὰ ρήματα τῆς πρώτης καί τῆς δεύτερης συζυγίας : παίζω, κλαίω, ἐργάζομαι, πετῶ, τρυπῶ, ἔρχομαι, λυποῦμαι, κρατιέμαι, νικῶ, δροσίζω, γυρεύω, μάχομαι, τιμῶ, χάνω, τρυπιέμαι.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιό μέρος τοῦ ρήματος λέγεται θέμα καί ποιό κατάληξη ;— 2) Τί λέγεται χαρακτήρας ;— 3) Τί λέγεται συλλαβική αὔξηση ;— 4) Ποιά εἶναι τὰ βοηθητικά ρήματα καί γιατί λέγονται ἔτσι ;— 5) Ποιές λέξεις λέγονται ἀπαρέμφατα ;— 6) Πῶς γράφονται στό τέλος τό ἐνεργητικό καί τό παθητικό ἀπαρέμφατο ;— 7) Πόσες εἶναι οἱ συζυγίες τῶν ρημάτων καί ποιὰ ρήματα ἔχει ἡ κάθε συζυγία ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Τό ρήμα ἔχω

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ἑνεστώτας				Παρατατικός
Ὁριστική	ὑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Προστα- κτική	Μετοχή	
ἔχω ἔχεις ἔχει ἔχουμε (ἔχομε) ἔχετε ἔχουν	ἔχω ἔχεις ἔχει ἔχουμε (ἔχομε) ἔχετε ἔχουν	ἔχε ἔχετε	 ἔχοντας	εἶχα εἶχες εἶχε εἶχαμε εἶχατε εἶχαν

Περιφραστικός χρόνος : Μέλλοντας : θά ἔχω

2. Τό ρήμα εἶμαι

Μονολεκτικοί χρόνοι		
Ἑνεστώτας		Παρατατικός
Ὁριστική καί ὑποτακτική	Μετοχή	
εἶμαι εἶσαι εἶναι εἴμαστε εἴστε εἶναι	 ὄντας	ἦμουν ἦσουν ἦταν ἦμαστε ἦσαστε ἦταν

Περιφραστικός χρόνος : Μέλλοντας : θά εἶμαι

Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι δέν ἔχουν ἄλλους χρόνους.

ΑΣΚΗΣΗ 103.— Γράψε πέντε προτάσεις μέ τό ρήμα ἔχω σέ διαφόρους χρόνους. (Παράδειγμα : ἔχω ἓνα δέμα μέ βιβλία. Ὁ Πέτρος εἶχε μεγάλη δύναμη κτλ.).

ΑΣΚΗΣΗ 104.— Γράψε 5 προτάσεις μέ τό ρήμα εἶμαι σέ διαφόρους χρόνους.

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

1. Ένεργητική φωνή δένω

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστα- κτική	Απαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική		
Ένεστώτας	δένω δένεις δένει δένουμε, δένομε δένετε δένουν	δένω δένεις δένει δένουμε, δένομε δένετε δένουν	δένε δένετε		δένοντας	Παρεστώμενος	έδενα έδενες έδενε δέναμε δένατε έδεναν		
	Αόριστος	έδεσα έδεσες έδεσε δέσαμε δέσατε έδεσαν	δέσω δέσεις δέσει δέσουμε, δέσομε δέσετε δέσουν	δέσε δέστε	δέσει				
		Περίφραστικοί χρόνοι	Όριστική				Υποτακτική		
			Έξακολουθητικός μέλλοντας : θα δένω, θα δένεις, θα δένει κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θα δέσω, θα δέσεις, θα δέσει κτλ. Παρακείμενος : έχω δέσει, έχεις δέσει (ή έχω δεμένο κτλ.). Υπερσυντέλικος : είχα δέσει, είχες δέσει (ή είχα δεμένο κτλ.). Συντελεσμένος μέλλ. : θα έχω δέσει (ή θα έχω δεμένο κτλ.).				Παρακείμενος νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει, νά έχει δέσει, νά έχουμε δέσει κτλ. (ή νά έχω δεμένο, νά έχεις δεμένο κτλ.).		

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Ἡ ὀριστική στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν ἐξακολουθητικό μέλλοντα ἔχει καταλήξεις :

-ω, εις, -ει, -ουμε, (-ομε), -ετε, -ουν.

2) Στὸν στιγμιαῖο μέλλοντα οἱ καταλήξεις εἶναι οἱ ἴδιες, μέ τῇ διαφορᾷ ὅτι παίρνουν ἓνα σ.

3) Ὁ παρατατικός ἔχει καταλήξεις :

-α, -ες, -ε, -αμε, -ατε, -αν.

4) Ὁ ἀόριστος ἔχει καταλήξεις ὅμοιες μέ τὸν παρατατικό, μέ τῇ διαφορᾷ ὅτι παίρνουν ἓνα σ.

5) Ὁ παρακείμενος σχηματίζεται μέ τό ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει : ἔχω δέσει κτλ.

6) Ὁ ὑπερσυντέλικος σχηματίζεται μέ τό εἶχα καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει : εἶχα δέσει κτλ.

7) Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζεται μέ τό θά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει : θά ἔχω δέσει κτλ.

2. Ἡ ὑποτακτική

Ἡ ὑποτακτική ἔχει μόνο τρεῖς χρόνους : ἐνεστώτα, ἀόριστο, καί παρακείμενο. Πρὶν ἀπό τό ρῆμα στήν ὑποτακτική βάζουμε τίς λέξεις : νά, γιά νά, ἂν, ἄς, ὅταν κτλ.

1) Ὁ ἐνεστώτας στήν ὑποτακτική ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς.

2) Ὁ ἀόριστος στήν ὑποτακτική ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, μόνο πού παίρνουν μπροστά ἓνα σ.

3) Ὁ παρακείμενος στήν ὑποτακτική σχηματίζεται μέ τό νά ἔχω καί τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει : νά ἔχω δέσει, νά ἔχεις δέσει κτλ.

3. Ἡ προστακτική

Ἡ προστακτική ἔχει μόνο δύο χρόνους : ἐνεστώτα καί ἀόριστο. Κάθε χρόνος ἀπ' αὐτούς ἔχει μόνο ἓνα πρόσωπο : δεύτερο ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ.

Δηλαδή ἡ προστακτική δέν ἔχει πρῶτο πρόσωπο, οὔτε τρίτο.

1) Στόν ἐνεστώτα ἡ προστακτική σχηματίζει τό β' ἐνικό καί τό β' πληθυντικό μέ μία λέξη, δηλαδή μονολεκτικά : δέν-ε, δέν-ετε.

Καταλήξεις : -ε, -ετε.

Στόν ἀόριστο ἡ προστακτική ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις, ὅπως στόν ἐνεστώτα, μόνο πού παίρνουν μπροστά τό σ : δέσε, δέσετε.

Τό β' πληθυντικό δέσετε λέγεται καί δέστε.

4. Ἡ μετοχή

δέν-οντας. Ἡ μετοχή ἔχει μόνο ἐνεστώτα καί εἶναι ἄκλιτη.

Ἡ κατάληξή της εἶναι -οντας (μέ ὄμικρον).

Οί καταλήξεις πού ἔχουν σ

- (σ) θά δέσω - ἔδεσα - νά δέσω - ἔχω δέσει - δέσε
(ψ) { θά γράψω - ἔγραψα - νά γράψω - ἔχω γράψει - γράψε
 { θά κρύψω - ἔκρυψα - νά κρύψω - ἔχω κρύψει - κρύψε
(ξ) { θά πλέξω - ἔπλεξα - νά πλέξω - ἔχω πλέξει - πλέξε
 { θά τρέξω - ἔτρεξα - νά τρέξω - ἔχω τρέξει - τρέξε

Τό σ στήν ἀρχή τῶν καταλήξεων γίνεται σέ μερικά ρήματα ψ καί σέ ἄλλα ξ.

ΑΣΚΗΣΗ 105.— Νά βρεῖς σέ ποῖό πρόσωπο, ἀριθμό, ἐγκλιση καί χρόνο εἶναι τά παρακάτω ρήματα :

ἔλυσα, ἔχω γράψει, εἶχες χάσει, θά ἔχετε κρύψει, ἔπανες, θά ψήσεις, γράφε, ἄς διορθώσει, πληρώνουν, νά διπλώσω, νά ἔχει φορτώσει, κλείδωσε, ὅταν ζυμώσεις, ἄν λύσει, διάβαζε.

Παράδειγμα : ἔλυσα = α' ἐνικό ὀριστικῆς ἀορίστου τοῦ ρήματος *λύνω*.

ΑΣΚΗΣΗ 106.— Γράψε 5 προτάσεις : — 1) μέ τό ρῆμα *διαβάζω* στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα, — 2) μέ τό ρῆμα *κλείνω* στήν προστακτική τοῦ ἀορίστου, — 3) μέ τό ρῆμα *χάνω* στόν παρατατικό, — 4) μέ τό ρῆμα *διορθώνω* στήν ὀριστική τοῦ ἀορίστου καί 5) μέ τό ρῆμα *ράβω* στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα.

Παράδειγμα : ὁ Πέτρος *διαβάζει* τό μάθημά του.

ΑΣΚΗΣΗ 107.— Γράψε τήν ὀριστική τοῦ ρήματος *κρύβω* σ' ὅλους τούς χρόνους.

ΑΣΚΗΣΗ 108.— Γράψε τήν προστακτική καί τή μετοχή τοῦ ρήματος *πλέκω*.

2. Παθητική φωνή δέ ν ο μ α ι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστα- κτική	Απαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Πατατικός	δενόμουν δενόσουν δενόταν δενόμαστε δενόσατε δένονταν
	δέθηκα δέθηκες δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δεθώ δεθείς δεθεί δεθούμε δεθείτε δεθούν	δέσου δεθείτε	δεθεί			
Παρακείμενος					δεμένος		
Περσαστικοί χρόνοι		Οριστική			Υποτακτική		
		Εξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δεθώ, θά δεθείς, θά δεθεί κτλ. Παρακείμενος : έχω δεθεί, έχεις δεθεί, (ή είμαι δεμένος κτλ.). Υπερσυντέλικος : είχα δεθεί, είχες δεθεί (ή ήμουν δεμένος κτλ.). Συντελεσμένος μέλλοντας : θά έχω δεθεί (ή θά είμαι δεμένος κτλ.).			Παρακείμενος νά έχω δεθεί, νά έχεις δεθεί, νά έχει δεθεί (ή νά είμαι δε- μένος, νά είσαι δεμένος κτλ.).		

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Ὁ ἐνεστώτας στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς καί ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις :

-ομαι, -εσαι, -εται, —όμαστε, -εστε, *ονται*.

Ὅλα τά πρόσωπα γράφονται μέ *αι* στό τέλος, ἐκτός ἀπό τό *α'* καί *β'* πληθυντικό : *δενόμαστε* - *δένεστε*, πού ἔχουν *ε*.

2) Ὁ παρατατικός τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις :

-όμουν, -όσουν, -όταν, -όμαστε, -όσαστε *-ονταν*.

Ὅλες οἱ καταλήξεις ἀρχίζουν ἀπό *ὀμικρον*.

Καί ἐδῶ τό *α'* καί τό *β'* πληθυντικό ἔχουν *ε* στό τέλος.

Τό *γ'* ἐνικό τονίζεται στήν παραλήγουσα : *δενόταν*, ἐνῶ τό *γ'* πληθυντικό τονίζεται στήν προπαραλήγουσα : *δένονταν*.

3) Ὁ στιγμιαίος μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἀόριστο τῆς ὑποτακτικῆς, ἀλλά μέ τό *θά* μπροστά ἀπό τό ρῆμα *θά* δεθῶ, *θά* δεθεῖς κτλ.

4) Ὁ ἀόριστος στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις :

-θηκα, -θηκες, -θηκε, -θήκαμε, -θήκατε, *-θηκαν*.

Ὅλα τά πρόσωπα ἀρχίζουν μέ τή συλλαβή *θη* (μέ *ῆτα*).

5) Ὁ παρακείμενος στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δεθεῖ : ἔχω δεθεῖ, ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Ὁ παρακείμενος αὐτός μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ρῆμα εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή δεμένος :

εἶμαι δεμένος, εἶσαι δεμένος, εἶναι δεμένος,
εἵμαστε δεμένοι, εἴστε δεμένοι, εἶναι δεμένοι.

6) Ὁ ὑπερσυντέλικος τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό εἶχα καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δεθεῖ : εἶχα δεθεῖ, εἶχες δεθεῖ κτλ.

Ὁ ὑπερσυντέλικος μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ἦμουν μαζί μέ τήν παθητική μετοχή :

ἦμουν δεμένος, ἦσουν δεμένος, ἦταν δεμένος,
ἦμαστε δεμένοι, ἦσατε δεμένοι, ἦταν δεμένοι.

7) Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό θά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δεθεῖ : θά ἔχω δεθεῖ, θά ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Μπορεῖ ὁμως νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό θά εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή :

θά εἶμαι δεμένος, θά εἶσαι δεμένος, θά εἶναι δεμένος,
θά εἵμαστε δεμένοι, θά εἴστε δεμένοι, θά εἶναι δεμένοι.

2. Ἡ ὑποτακτική

Καί στήν παθητική φωνή ἡ ὑποτακτική ἔχει μόνο ἐνεστώτα, ἀόριστο καί παρακείμενο.

1) Ὁ ἐνεστώτας στήν ὑποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς.

-ομαι, -εσαι, -εται, -όμαστε, -εστε, -ονται.

2) Ὁ ἀόριστος στήν ὑποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν στιγμιαίῳ μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς, μόνο πού ὁ στιγμιαίος μέλλοντας παίρνει τό θά μπροστά ἀπό τό ρῆμα.

3) Ὁ παρακείμενος στήν ὑποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό νά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δεθεῖ : νά ἔχω δεθεῖ, νά ἔχεις δεθεῖ κτλ. Μπορεῖ ὅμως νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ρῆμα νά εἶμαι καί μέ τήν παθητική μετοχή δεμένος.

νά εἶμαι δεμένος, νά εἶσαι δεμένος, νά εἶναι δεμένος,
νά εἴμαστε δεμένοι, νά εἴστε δεμένοι, νά εἶναι δεμένοι.

3. Ἡ προστακτική

Καί στήν παθητική φωνή ἡ προστακτική ἔχει μόνο ἐνεστώτα καί ἀόριστο καί μόνο β' πρόσωπο ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ.

Ὁ ἀόριστος στήν προστακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει ἐπίσης τό β' ἐνικό καί τό β' πληθυντικό μονολεκτικά : δέσου, δεθεῖτε. Καταλήξεις : -σου, θεῖτε.

4. Ἡ μετοχή

Ἡ μετοχή στήν παθητική φωνή ἔχει μόνο παρακείμενο μέ κατάληξη -μένος, -μένη, -μένο :

δεμένος, δεμένη, δεμένο.

Αύτη κλίνεται σάν επίθετο.

Οί καταλήξεις πού έχουν θ

- (θ) θά δεθῶ - δέθηκα - νά δεθῶ - ἔχω δεθεῖ - δεθεῖτε
(τ) θά κρυφτῶ - κρύφτηκα - νά κρυφτῶ - ἔχω κρυφτεῖ - κρυφτεῖτε
θά πλεχτῶ - πλέχτηκα - νά πλεχτῶ - ἔχω πλεχτεῖ - πλεχτεῖτε

Τό θ στήν ἀρχή τῶν καταλήξεων σέ πολλά ρήματα γίνεται τ (φτ, χτ, στ) :

- (φτ) θά τριφτῶ, τρίφτηκα, νά τριφτῶ, ἔχω τριφτεῖ - τριφτεῖτε
θά κουρευτῶ, κουρεύτηκα, νά κουρευτῶ, ἔχω κουρευτεῖ - κουρευτεῖτε,
(χτ) θά δειχτῶ, δείχτηκα, νά δειχτῶ, ἔχω δειχτεῖ - δειχτεῖτε,
θά ἀνοιχτῶ, ἀνοίχτηκα, νά ἀνοιχτῶ, ἔχω ἀνοιχτεῖ - ἀνοιχτεῖτε,
(στ) θά πειστῶ, πείστηκα, νά πειστῶ, ἔχω πειστεῖ, πειστεῖτε,
θά δροσιστῶ, δροσίστηκα, νά δροσιστῶ, ἔχω δροσιστεῖ, δροσιστεῖτε.

ΑΣΚΗΣΗ 109.— Νά βρεῖς σέ ποιό πρόσωπο, ἀριθμό, ἔγκλιση καί χρόνο εἶναι τά παρακάτω ρήματα :

στολίστηκα, ἔχω στολιστεῖ, χάσου, νά χαθῶ, φορτωνόμουν, εἶχε φορτωθεῖ, θά δεχτεῖτε, μεταχειρισμένος, κλειδωμένος, εἶχατε ζημιωθεῖ, νά ψηθεῖ, θά ἔχει ψηθεῖ, νά ἔχετε πληρωθεῖ.

Γενικοί ὀρθογραφικοί κανόνες

1) Ἑνεργητική φωνή

Ἔμεῖς πλένομε τά χέρια μας
Ἔμεῖς χτενίζομε τά μαλλιά μας

Παθητική φωνή

Ἐγώ πλένομαι στή βρύση
Ἐγώ χτενίζομαι κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *ἐμεῖς* καί τελειώνουν σέ *-με* τά γράφουμε μέ *ε* (ἔψιλον) : *ἐμεῖς πλένομε, ἐμεῖς χτενίζομε.*

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *ἐγώ* καί τελειώνουν σέ *-μαι* τά γράφουμε μέ *αι* : *ἐγώ πλένομαι, ἐγώ χτενίζομαι.*

2) Ἑνεργητική φωνή

Ἑσεῖς πλένετε τά χέρια σας

Ἑσεῖς χτενίζετε τά μαλλιά σας

Παθητική φωνή

Αὐτός πλένεται στή βρύση.

Αὐτός χτενίζεται κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *ἐσεῖς* καί τελειώνουν σέ *-τε* τά γράφουμε μέ *ε* (ἔψιλον) : *ἐσεῖς πλένετε, ἐσεῖς χτενίζετε.*

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *αὐτός* καί τελειώνουν σέ *-ται* τά γράφουμε μέ *αι* : *αὐτός πλένεται, αὐτός χτενίζεται.*

ΑΣΚΗΣΗ 110. — Φράσεις γιά ὀρθογραφία. Βλέπετε αὐτό τό σπίτι πού χτίζεται ἀπέναντι ; Βλέπουμε ἕναν ἐργάτη πού ἐργάζεται ἐπάνω καί πολλούς ἄλλους στό κάτω μέρος τοῦ σπιτιοῦ. Φαντάζομαι ὅτι θέλετε νά μάθετε τί γίνεται ἐκεῖ. Ἑρχομαι καί ἐγώ μαζί σας καί πηγαίνουμε νά κοιτάξουμε. Ὅλοι οἱ ἐργάτες ἐργάζονται καί σιγά σιγά τό σπίτι ὅλο καί σηκώνεται ψηλά. Ἑρχεται στιγμή πού τό σπίτι γίνεται τέλειο. Χαίρεται κανεῖς νά τό βλέπει.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Ρήματα σέ -εύω

λιγοςτεύω, μαγεύω, παιδεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, ψαρεύω,
κουρεύω, περισσεύω, χαϊδεύω, όνειρεύομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-εύω** καί **-εύομαι** γρά-
φονται μέ **ευ**.

Μόνο τά ρήματα κλέβω καί σέβομαι γράφονται μέ **β**.

2. Ρήματα σέ -αίνω

ἀνασταίνω, ἀνεβαίνω, διαβαίνω, ζεσταίνω, παρασταίνω,
κονταίνω, κουτσαίνω, σιχαίνομαι, φαίνομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-αίνω** καί **-αίνομαι** γρά-
φονται μέ **αι**.

Μόνο τά ρήματα : δένω, μένω, πλένω, γράφον-
ται μέ **ε**.

3. Ρήματα σέ -ίζω

ἀνθίζω, ἀντικρίζω, δροσίζω, νομίζω, ποτίζω, στολίζω,
ἀλατίζω, ἀχνίζω, ἐλπίζω, κερδίζω, μεταχειρίζομαι,
φτερνίζομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ίζω** καί **-ίζομαι** γράφον-
ται μέ **ι** (γιώτα).

Έξαιροῦνται τά ρήματα : δανείζω (μέ **ει**), ἀθροίζω
(μέ **οι**), πήζω καί προήζω (μέ **η**) καί μερικά πού γράφον-
ται μέ **υ** : ἀναβρύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω (κα-
τακλυσμός).

4. Ρήματα σέ -ιάζω

ἀγκαλιάζω, βραδιάζω, λογαριάζω, μονδιάζω, πλαγιάζω,
βελονιάζω, θυσιάζω, κοπιάζω, ματιάζω, πλησιάζω,
βιάζομαι.

“Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ιάζω** καί **-ιάζομαι** γρά-
φονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τά ρήματα : ἀδειάζω, χρειάζομαι (μέ **ει**)
καί μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι (μέ **οι**).

5. Ρήματα σέ -ώνω

ἀπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, κρυώνω, παγώνω,
ἐλευθερώνω, ἐνώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, καρφώνω,
κλειδώνω, κλειδώνομαι.

“Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ώνω** καί **-ώνομαι** γρά-
φονται μέ **ω**.

Αὐτά τά ρήματα κρατοῦν τό **ω** σ’ ὅλους τούς χρό-
νους : διπλώνω, δίπλωνα, δίπλωσα, θά διπλώσω, ἔχω δι-
πλώσει - διπλώνομαι, διπλώθηκα, ἔχω διπλωθεῖ, διπλωμένος.

ΑΣΚΗΣΗ 111. — Φράσεις γιά ὀρθογραφία : “Όποιος δέ θέλει νά
ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.— Κλειδώνω, μανταλώνω κι ὁ κλέ-
φτης εἶναι μέσα.— Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.—
Γυρεύω μέ τό βελόνι ν’ ἀνοίξω πηγάδι.— Τῶν φρονίμων τά παιδιά
πρίν πεινάσουν μαγειρεύουν.— ‘Ο καλός καρaboκύρης στή φουρτού-
να φαίνεται.— ‘Η ἀρρώστια μέ τό σακί μπαίνει, μέ τό βελόνι βγαίνει.
— “Όπως στρώσεις, θά πλαγιάσεις.

Ἑρωτήσεις

1) Πῶς γράφονται τά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-εύω** ; Ποιά γράφονται μέ
β ;— 2) Πῶς γράφονται ὅσα ρήματα τελειώνουν σέ **-αίνω** ; Ποιά γράφονται μέ
ε ;— 3) Πῶς γράφονται ὅσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ίζω** ; Ποιά γράφονται ἀλ-
λιῶς ;— 4) Πῶς γράφονται τά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-ιάζω** ; Ποιά γράφον-
ται ἀλλιῶς ;— 5) Πῶς γράφονται τά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-ώνω** ;

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΖΥΓΙΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρήμα άγαπώ (-άς, ά)

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική καί Υποτακτική	Προστα- κτική	Απαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	άγαπώ άγαπās άγαπā, άγαπāει άγαπούμε, άγαπāμε άγαπāτε άγαπoύν, άγαπāν(ε)	άγάπα άγαπāτε		άγαπώντας	Πατατικός	άγαπούσα άγαπούσες άγαπούσε άγαπούσαμε άγαπούσατε άγαπούσαν
Αόριστος	άγάπησα άγάπησες άγάπησε άγαπήσαμε άγαπήσατε άγάπησαν	άγάπησε άγαπήστε	άγαπήσει			
Πεφραστικοί χρόνοι	<div>Οριστική</div> <div>Εξακολουθ. μέλλοντας : θά άγαπώ, θά άγαπās κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θ' άγαπήσω, θ' άγαπήσεις κτλ. Παρακείμενος : έχω άγαπήσει (ή έχω άγαπημένο κτλ.). Υπερσυντέλικος : είχα άγαπήσει (ή είχα άγαπημένο κτλ.). Συντελ. μέλλ. : θά έχω άγαπήσει (ή θά έχω άγαπημένο κτλ.).</div> <div>Υποτακτική</div> <div>Παρακείμενος νά έχω άγαπήσει, νά έχει άγαπήσει (ή νά πήσει, νά έχει άγαπήσει (ή νά έχω άγαπημένο κτλ.).</div>					

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαφέρουν ἀπό τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας μόνο στόν ἐνεστώτα, παρατατικό καί ἐξακολουθητικό μέλλοντα : ἀγαπῶ, ἀγαποῦσα, θά ἀγαπῶ.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη συζυγία : θά ἀγαπήσω, ἀγάπησα, ἔχω ἀγαπήσει κτλ.

Ὅπως τό ἀγαπῶ κλίνονται τά ρήματα : γλεντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβερνῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, τιμῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ. Ἐπίσης τά ρήματα : γελῶ, διψῶ, κρεμῶ, ξεχνῶ, πεινῶ, περνῶ, χαλῶ, πού ἔχουν ἄοριστο σέ -ασα : γέλασα, δίψασα, κρέμασα κτλ.

β) Τό ρῆμα λαλῶ

Ἐνεστώτας			
Ὅριστική	Ὑποτακτική	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λάλει λαλεῖτε	λαλῶντας

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στά προηγούμενα.

Ὅπως τό λαλῶ κλίνονται τά ρήματα : ἀδικῶ, ἀργῶ, ἐνεργῶ, ἐπιθυμῶ, θρηγῶ, καλλιερῶ, κατοικῶ, ποθῶ, προχωρῶ, προσπαθῶ, φιλῶ, ὠφελῶ κτλ.

Ἐπίσης τά ρήματα : ἀφαιρῶ, διαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κτλ., πού ἔχουν ἄοριστο σέ -εσα : ἀφαίρεσα, διαίρεσα, κάλεσα κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 112.— Κλίνει σέ ὅλους τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τό ρῆμα *πηδῶ*.

ΑΣΚΗΣΗ 113.— Κλίνει σέ ὅλους τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τό ρῆμα *προχωρῶ*.

2. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρήμα : άγαπιέμαι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική	καί	Ύποτακτική	Προστακτική	Απαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική	
Ένεστώτας	άγαπιέμαι άγαπιέσαι άγαπιέται άγαπιόμαστε άγαπιέστε άγαπιούνται			άγαπῶ άγαπῇς άγαπῇ άγαπῶμε άγαπῄτε άγαπῶν			Πατατικός άγαπιόμουν άγαπιόσουν άγαπιόταν άγαπιόμαστε άγαπιόσατε άγαπιόνταν (*)		
Αόριστος	άγαπήθηκα άγαπήθηκες άγαπήθηκε άγαπηθήκαμε άγαπηθήκατε άγαπήθηκαν		άγαπῶ άγαπῇς άγαπῇ άγαπῶμε άγαπῄτε άγαπῶν	άγαπήσου άγαπῄτε	άγαπήθην				
Παρακείμενος							άγαπημένος		
Περίφραστικοί χρόνοι			Όριστική				Ύποτακτική		
			Ήξακολ. μέλλοντας : θ' άγαπιέμαι, θ' άγαπιέσαι, θ' άγαπιέται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θ' άγαπῇς, θ' άγαπῇ, θ' άγαπῶν κτλ. Παρακείμενος : έχω άγαπηθεί (ή είμαι άγαπημένος κτλ.). Υπερσυντέλικος : είχα άγαπηθεί (ή ήμουν άγαπημένος κτλ.). Συντελ. μέλλ. : θα έχω άγαπηθεί (ή θα είμαι άγαπημένος κτλ.).						Παρακείμενος νά έχω άγαπηθεί, νά έχεις άγαπηθεί (ή νά είμαι άγα- πημένος κτλ.).

(*) καί άγαπιούνται.

Ὅπως τὸ ἀγαπιέμαι κλίνονται τὰ ρήματα : ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, τρυπιέμαι, χτυπιέμαι κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 114. — Κλίνει σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τὸ ρῆμα : χτυπιέμαι.

β) Τὸ ρῆμα : λυποῦμαι

ΟΡΙΣΤΙΚΗ

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας ἑξακολ.
λυποῦμαι, λυπᾶμαι λυπόμουν		θά λυποῦμαι, θά λυ-
λυπᾶσαι	λυπόσουν	θά λυπᾶσαι [πᾶμαι
λυπᾶται	λυπόταν	θά λυπᾶται
λυπούμαστε	λυπόμαστε	θά λυπούμαστε
λυπάστε	λυπόσαστε	θά λυπάστε
λυποῦνται	λυπόνταν, λυποῦνταν	θά λυποῦνται

Μέλλοντας στιγμιαίος : θά λυπηθῶ, (-θεῖς, -θεῖ, -θοῦμε, -θεῖτε, -θοῦν).

Ἀόριστος : λυπήθηκα, λυπήθηκες, λυπήθηκε κτλ.

Παρακείμενος : ἔχω λυπηθεῖ, ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

Υπερσυντέλικος : εἶχα λυπηθεῖ, εἶχες λυπηθεῖ κτλ.

Μέλλοντας συντελεσμ. : θά ἔχω λυπηθεῖ, θά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ

ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Ἐνεστώτας
νά λυποῦμαι, νά λυπᾶμαι	νά λυπηθῶ	(δέν ἔχει)
νά λυπᾶσαι	νά λυπηθεῖς	
νά λυπᾶται	νά λυπηθεῖ κτλ.	Ἀόριστος
νά λυπούμαστε	Παρακείμενος	λυπήσου
νά λυπάστε	νά ἔχω λυπηθεῖ	λυπηθεῖτε
νά λυποῦνται	νά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.	

ΜΕΤΟΧΗ. Παρακείμενος : λυπημένος, λυπημένη, λυπημένο.
ΑΠΑΡ. Ἀορίστου : λυπηθεῖ.

Ὅπως τό *λυποῦμαι* κλίνονται τά ῥήματα : *θυμοῦμαι*,
κοιμοῦμαι, *φοβοῦμαι*.

ΑΣΚΗΣΗ 115. — Νά κλίνεις σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τό ῥῆμα : *κοιμοῦμαι* (μετοχή : *κοιμισμένος*).

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

- 1) *ἀγαπῶ* *ἀργεῖς* *νά δεθῶ* *νά δεθεῖ*
 τιμῶ *ἀργεῖ* *νά δεθεῖς* *νά δεθοῦν*

Σέ ὅλα τά ῥήματα (α' καί β' συζυγίας) ἡ μακρόχρονη λήγουσα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 2) *ἀγαπᾶς*, *μελετᾶς*, *ἀγαπᾷ*, *μελετᾷ*

Τό α στή λήγουσα τῶν ρημάτων, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 3) *ἀγαποῦσα*, *μελετοῦσα*, *ἦρθα* *ἦρθαν*

Τό α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς, ἅμα δέν τονίζεται, εἶναι *βραχύχρονο*.

- 4) *πήδα*, *ρώτα*, *κοίτα*

Τό α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι *μακρόχρονο*.

5) <i>Μέ δξεία</i>		<i>Μέ περισπωμένη</i>
βάλε, πάρε, κρίνε		θυμοῦμαι (καί θυμᾶμαι), θυμᾶσαι,
δίνε, λύνε, λύσε, λύστε		θυμᾶται, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε
γελάστε, θυμάστε		-ἐλᾶτε, πηδᾶτε.

Τό α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

Οἱ καταλήξεις ὅμως -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται, τοῦ ἐνικοῦ

καί -*ἄμε*, -*ἄτε*, -*ἄνε* τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν *περισπωμένη*.

ΑΣΚΗΣΗ 116. — **Φράσεις γιά ὀρθογραφία :** "Ὅποιος τολμᾷ νικᾷ.— 'Ὁ τζίτζικας ζητεῖ βοήθεια ἀπό τό μυρμήγκι καί λέει : «Ὅλο τό καλοκαίρι τραγουδοῦσα. Τώρα πεινώ». Καί τό μυρμήγκι ἀπαντᾷ : «Τραγουδοῦσες ; Χοροπήδα λοιπόν τώρα».— Ἦρθα νά δροσιστῶ στήν παραλία.— Κι ἐσύ ἦρθες νά δροσιστεῖς.— "Αν προτιμᾷτε, περάστε ἀπ' ἐδῶ.

ΑΚΛΙΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Ἐπιρρήματα

- 1) *Ποῦ* εἶσαι ; — *Εἶμαι ἐδῶ* (φανερώνεται ὁ τόπος).
- 2) *Πότε* ἦρθες ; — *Ἦρθα σήμερα* (φανερώνεται ὁ χρόνος).
- 3) *Πῶς* πέρασες ; — *Πέρασα εὐχάριστα* (φανερώνεται ὁ τρόπος).
- 4) *Πόσο* ἄργησες ; — *Ἄργησα πολύ* (φανερώνεται τό ποσόν).
- 5) *Θέλεις νά γράψεις ;* — *Ναί, βέβαια.* — *Ὁχι* (φανερώνεται *βεβαίωση ἢ ἄρνηση*).

Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι οἱ **ἄκλιτες λέξεις** *ἐδῶ, σήμερα, εὐχάριστα, πολύ, ναί, βέβαια, ὄχι* φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση ἢ ἄρνηση. Τέτοιες ἄκλιτες λέξεις συνοδεύουν κυρίως τά ρήματα καί γι' αὐτό λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τά ἐπιρρήματα κατὰ τή σημασία πού ἔχουν εἶναι πέντε εἰδῶν :

- 1) **Τοπικά :** *ποῦ ; ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, ἀριστερά, δεξιά, ψηλά, χαμηλά, μακριά, κοντά, ἀπέναντι, ἐμπρός, πίσω, μέσα, ἔξω* κτλ.

2) **Χρονικά** : πότε ; τώρα, πρίν, ἔπειτα, χτές, προχτές, σήμερα, αὔριο, μεθαύριο, ἑτέρσι, ἐφέτος, πρῶτα, ὕστερα, ἀμέσως, πάλι κτλ.

3) **Τροπικά** : πῶς ; ἔτσι, ἀλλιῶς, ὅπως, καθώς, καλά, ἄσχημα, κακά, εὐχάριστα, ώραῖα, περίφημα, φρόνιμα, ἥσυχα κτλ.

4) **Ποσοτικά** : πόσο ; τόσο, κάμποσο, ἀρκετά, πολύ, λίγο, λιγάκι, καθόλου, διόλου, ὅλωσδιόλου, ὀλότελα, περίπου, σχεδόν κτλ.

5) **Βεβαιωτικά** : ναί, βέβαια (καί : βεβαίως), βεβαιότατα, μάλιστα, σωστά, ἀλήθεια κτλ.

6) **Ἀρνητικά** : ὄχι, δέν, μή (καί : μήν).

Ὁρθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

1) ποῦ ; πῶς ; παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἀλλιῶς, εὐτυχῶς.

Ἡ μακρόχρονη λήγουσα στά ἐπιρρήματα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένην*.

2) μίλησες *ώραῖα*, ἔγραψε *σπουδαῖα*, *πρῶτα* ν' ἀκοῦς.

Τό *α* στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

3) πῶς ; ἀμέσως, ἀλλιῶς, βεβαίως, εὐτυχῶς.

Τό *-ως* στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μέ *ω*.

ΑΣΚΗΣΗ 117.— Νά βρεῖς ποιά ἐπιρρήματα εἶναι στίς παρακάτω φράσεις καί νά ἀναγνωρίσεις τό εἶδος τους.

Ὁ Θεός εἶναι παντοῦ.— Χτές ἦρθε ὁ ἀδερφός μου, ποῦ ἔλειπε σχεδόν τρία χρόνια.— Ὁ πατέρας εἶναι ἐπάνω.— Σήμερα πάλι θά διαβάσουμε πολύ.— Δέ γράφεις ἄσχημα.— Πρόσεχε καί θά μπορέσεις νά γράφεις περίφημα.— Μέσα εἶναι ζέστη.— Πέρσι τό χειμῶνα χιονισε ἀρκετά.— Ναί, τό θυμοῦμαι.— Ἐφέτος θά χιονίσει ;— Ὁχι, γιατί εἶναι βροχερός καιρός.

Προθέσεις

Γράφω μέ τό μολύβι. — Φεύγω από τό σχολείο καί πηγαίνω πρὸς τό σπίτι.

Σ' αὐτά τὰ παραδείγματα ἔχουμε τίς ἄκλιτες λέξεις : μέ, από, πρὸς, πού συνοδεύουν ὀνόματα. Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού μπαίνουν κυρίως ἐμπρός ἀπὸ ὀνόματα λέγονται **προθέσεις** καί φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, αἰτία κτλ.

Οἱ προθέσεις εἶναι :

μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς (μονοσύλλαβες),
κατά, μετά, παρὰ, ἀντί(ς), από, χωρίς, δίχως (δισύλλαβες),
ἴσαμε (τρισύλλαβη).

Παρατηρήσεις

1) Ἡ πρόθεση σέ ἐνώνεται μαζί μέ τὰ ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ : στοῦ, στῆς, στὸν κτλ. (ὅπως εἶδαμε στό κεφάλαιο γιά τὰ ἄρθρα).

2) Οἱ προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατά, από μπροστά ἀπὸ φωνῆεν συχνά χάνουν τό τελικό τους φωνῆεν, δηλαδή παθαίνουν ἑκθλιψη : μ' αὐτό, σ' ἐκεῖνο, γι' αὐτό, κατ' αὐτοῦ, ἀπ' ἐδῶ.

3) Ἡ πρόθεση από συχνά χάνει τό τελικό ο ἐμπρός καί ἀπὸ τὰ ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ : ἀπ' τό σπίτι.

ΑΣΚΗΣΗ 118.— Νά βρεῖς ποιές προθέσεις εἶναι στίς παρακάτω φράσεις : Σέ λίγο θά φτάσουμε.— Μ' αὐτό τό μολύβι γράφω καλά.— Πήγαινε πρὸς τό δρόμο.— Ἀγόρασα ἓνα βιβλίο γιά τόν ἀδερφό μου.— Θά ἔρθω ὡς τό σχολείο.— Κατά τό Μαστρογιάννη καί τὰ κοπέλια του.— Ἐφυγε ἀπὸ τό σπίτι, χωρίς νά μιλήσει.— Κατά τίς πέντε παρά τέταρτο μετά τό μεσημέρι θά ἔρθω.— Θά γράψω ἴσαμ' ἐδῶ.

Σύνδεσμοι

1) Ἡ μητέρα καί τό παιδί.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξη καί συνδέει (δηλαδή ἐνώνει) δύο λέξεις.

2) Ἐγώ εἶμαι ἐδῶ καί περιμένω τόν ἀδερφό μου.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξη καί συνδέει δύο προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού συνδέουν λέξεις μέ λέξεις ἢ προτάσεις μέ προτάσεις λέγονται **σύνδεσμοι**.

Οἱ πιά συχνοί σύνδεσμοι εἶναι :

καί, οὔτε, μήτε, ἤ, εἴτε, μά, ἀλλά, ἐνῶ, λοιπόν, ὥστε, ἐπειδή, γιατί, ὅταν, ἀφοῦ, ἅμα, πρίν, ὅποτε, ἄν, νά, γιά νά κτλ.

Παρατήρηση

Ὁ σύνδεσμος καί ἐμπρός ἀπό φωνήεντα γίνεται *κι* καί γράφεται χωρίς ἀπόστροφο : *κι ἄλλος, κι ὅμως, κι αὐτός, κι ἐγώ*.

ΑΣΚΗΣΗ 119.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 10 παραδείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν σύνδεσμοι.

ΑΣΚΗΣΗ 120.— Νά βρεῖς ποιοί σύνδεσμοι εἶναι στίς παρακάτω φράσεις : Ἄν θέλεις, ἔλα κι ἐσύ.— Βιάζομαι, γιατί ἄργησα.— Ἐλα, ὅποτε θέλεις, γιά νά διαβάσουμε μαζί.— Ὅταν ἐφυγες, ἦρθε ὁ ἀδερφός μου.— Θά γράψω, πρίν νυχτώσει.— Θά ἔρθω, εἴτε θέλεις εἴτε δέ θέλεις.— Ἄς ἔρθει αὐτός κι ἐκεῖνος.— Ἄς ἔρθει αὐτός ἢ ἐκεῖνος.— Θέλω, μά δέν μπορῶ.— Δέ θέλω, οὔτε μπορῶ.

Ἐπιφωνήματα

Μπράβο, παιδί μου ! Εὖγε !

Ἄ, τί κακό εἶναι αὐτό ! Ἄχ, πῶς πονῶ !

Οἱ ἄκλιτες λέξεις *μπράβο! εὔγε! ζήτω! ἄ! ἄχ! ὦ, ἔ, ἀλίμονο, ποπό, ἄλτ!* φανερώουν χαρά, λύπη, πόνο κτλ.

Τέτοιες λέξεις λέγονται ἐπιφωνήματα.

ΑΣΚΗΣΗ 121.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 5 παραδείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν ἐπιφωνήματα.

Ἑρωτήσεις

1) Τί λέγονται *ἐπιρρήματα*; Πόσων εἰδῶν ἐπιρρήματα ἔχουμε; — 2) Τί λέγονται *προθέσεις*; — 3) Τί λέγονται *σύνδεσμοι*; — 4) Τί λέγονται *ἐπιφωνήματα*;

ΤΑ ΔΕΚΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

- 1) ὁ, ἡ, τό (*ἄρθρα*),
- 2) ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί (*οὐσιαστικά*),
- 3) καλός, κακός, βαθύς, πλατύς (*ἐπίθετα*),
- 4) ἐγώ, ἐσύ, αὐτός (*ἀντωνυμίες*),
- 5) δίνω, γράφω, ἀγαπῶ (*ρῆματα*),
- 6) δένοντας, πηδώντας, δεμένος (*μετοχές*),
- 7) ἐδῶ, ἐκεῖ, αὖριο (*ἐπιρρήματα*),
- 8) πρὸς, ἀπό, μετά (*προθέσεις*),
- 9) καί, ἀλλά, ἐπειδή, ἄν (*σύνδεσμοι*),
- 10) εὔγε! ἀλίμονο! (*ἐπιφωνήματα*).

Ὅλες οἱ λέξεις χωρίζονται σέ δέκα εἶδη, πού λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**: 1) ἄρθρο, 2) οὐσιαστικό, 3) ἐπίθετο, 4) ἀντωνυμία, 5) ρῆμα, 6) μετοχή, 7) ἐπίρρημα, 8) πρόθεση, 9) σύνδεσμος καί 10) ἐπιφώνημα.

Ἀπό τά 10 αὐτά μέρη τοῦ λόγου τά ἑξι πρῶτα εἶναι **κλιτά** (τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τό ρῆμα καί ἡ μετοχή). Τά τέσσερα τελευταῖα εἶναι **ἄκλιτα** (τό ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καί τό ἐπιφώνημα).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παράγωγες λέξεις

μικρός - μικρούλης	βάρκα - βαρκάρας
δύναμη - δυναμώνω	χτές - χτεσινός

Όπως βλέπουμε σ' αυτά τὰ παραδείγματα, ἡ λέξη *μικρούλης* γίνεται ἀπὸ τὴ λέξη *μικρός*. Ἔτσι καὶ οἱ λέξεις *δυναμώνω*, *βαρκάρας*, *χτεσινός* γίνονται ἀπὸ τὶς λέξεις *δύναμη*, *βάρκα*, *χτές*. Δηλαδή βλέπουμε ὅτι πολλές λέξεις γίνονται (παράγονται) ἀπὸ ἄλλες.

Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπὸ ἄλλες λέγονται **παράγωγες**.

Ὑποκοριστικά

-άκι	-ίτσα	-άκος καὶ -άκης
δέντρο - δεντράκι	βελόνα - βελονίτσα	μαθητῆς - μαθητάκος
ἀρνί - ἀρνάκι	κλωστή - κλωστίτσα	δρόμος - δρομάκος
παιδί - παιδάκι	Ἑλένη - Ἑλενίτσα	Γιάννης - Γιαννάκης
-ούλης	-ούλα	-ούλι καὶ -ούλικο
μικρός - μικρούλης	ἀδερφή - ἀδερφούλα	δέντρο - δεντρούλι
ἀδερφός - ἀδερφούλης	βρύση - βρυσούλα	μικρό - μικρούλικο

Στὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι ἀπὸ τὴ λέξη *δέντρο* γίνεται ἡ λέξη *δεντράκι*, πού σημαίνει μικρὸ δέντρο. Ἐπίσης ἀπὸ τὴ λέξη *Ἑλένη* γίνεται ἡ λέξη *Ἑλενίτσα*, πού τὴ λέμε χαϊδευτικά.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις πού φανερώνουν κάτι μικρὸ ἢ πού τὶς λέμε χαϊδευτικά λέγονται **ὕποκοριστικά**.

Όπως βλέπουμε, τὰ ὑποκοριστικά σχηματίζονται μέ τὶς καταλήξεις : -άκι, -ίτσα, -άκος, -άκης, -ούλης, -ούλα, -ούλι, -ούλικο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 122.— Νά βρεῖς ποιά ὑποκοριστικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπὸ τίς λέξεις : σκύλος, γάτα, ἄνθρωπος, νησί, ποτάμι, τραπέζι, καρέκλα, σπίτι, παππούς, πατέρας, παράθυρο, πένα, μάνα, σακί - Γιώργος, Μιχάλης, Παῦλος, Μαριγώ, Ἄννα.

ΑΣΚΗΣΗ 123.— Σχημάτισε 10 ὑποκοριστικά μέ διάφορες καταλήξεις.

Μεγεθυντικά

-α	-αρος	-άρα
βαρέλι - βαρέλα	μύτη - μύταρος	τρόμος - τρομάρα
κεφάλι - κεφάλα	παιδί - παίδαρος	φωνή - φωνάρα
κουτάλι - κουτάλα	σκύλος - σκύλαρος	πόδι - ποδάρα

Ἀπὸ τή λέξη *βαρέλι* γίνεται ἡ λέξη *βαρέλα*, πού φανερώνει κάτι μεγάλο. Ἔτσι ἀπὸ τή λέξη *μύτη* γίνεται *μύταρος* καί ἀπὸ τή λέξη *τρόμος* γίνεται *τρομάρα* κτλ.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις, πού φανερώνουν κάτι μεγάλο, λέγονται **μεγεθυντικά**.

Τά μεγαθυντικά σχηματίζονται μέ τίς καταλήξεις -α, -αρος, -άρα κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 124.— Νά βρεῖς ποιά μεγαθυντικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπὸ τίς λέξεις : σπίτι, στόμα, κορίτσι, μολύβι, γάτος, ἀκούδα, μάτι, δόντι.

Σύνθετες λέξεις

αὔγό	+	λεμόνι	=	αὔγολέμονο
ἄλατι	+	πιπέρι	=	ἄλατοπίπερο
ξινός	+	γλυκός	=	ξινόγλυκος
σιγά	+	τραγουδῶ	=	σιγοτραγουδῶ

Ἡ λέξη *αὔγολέμονο* γίνεται ἀπὸ δύο λέξεις μαζί, ἀπὸ τίς λέξεις *αὔγό* καί *λεμόνι*. Ἔτσι καί ἡ λέξη *ἄλατοπίπερο* γίνεται ἀπὸ τήν ἔνωση τῶν λέξεων *ἄλατι* καί *πιπέρι*. Ἡ

λέξη ξινόγλυκος γίνεται από τήν ἔνωση τῶν λέξεων ξινός καί γλυκός. Καί ἡ λέξη σιγοτραγουδῶ γίνεται από τήν ἔνωση τῶν λέξεων σιγά καί τραγουδῶ.

Τέτοιες λέξεις, πού γίνονται από τήν ἔνωση δύο λέξεων, λέγονται **σύνθετες**.

Ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἔχει πολλές σύνθετες λέξεις. λ.χ. λυκόσκυλο, πρασινοκίτρινος, γιδοπρόβατα, γυναικόπαιδα, ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλείνω, βορειοανατολικά, ἡλιοβασίλεμα, караβοκύρης, κλειδαρότρυπά, ἀετοφωλιά, μαυροπίνακας, φτωχόπαιδο, σιγοπερπατῶ, συχνορωτῶ, ἀντίλαλος, καλόκαρδος, γαλανομάτης, μεγαλοδύναμος, καλότυχος, καντηλανάφτης, ζαχαροπλάστης, χορτοφάγος κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 125.— Νά βρεῖς ἀπό ποιές λέξεις γίνονται οἱ παραπάνω σύνθετες.

ΑΣΚΗΣΗ 126.— Νά σχηματίσεις σύνθετες λέξεις μέ τίς ἀκόλουθες : ἄκρη + πόλη, τρέμω + σβήνω, ἀργά + διαβαίνω, ψάρι + βάρκα, κατὰ + καθαρός, ἄσπρος + γαλανός, μαῦρος + πίνακας, σπίτι + νοικοκυρά, κόκκινο + χῶμα, καλό + παιδί, ἄνεμος + σκάλα, βόρειος + δυτικός.

Λέξεις συγγενικές—Οἰκογένειες λέξεων

Ἀπό τή λέξη θάλασσα γίνονται πολλές παράγωγες καί πολλές σύνθετες λέξεις. λ.χ.

α) **παράγωγες** : θαλασσινός, θαλάσσωμα, θαλασσώνω, θαλασσής κτλ.

β) **σύνθετες** : θαλασσόβραχος, θαλασσόνερο, θαλασσόλυκος, θαλασσοπνίγομαι, θαλασσοπούλι, θαλασσοπόρος, θαλασσοταραχή, ἀκροθαλασσιά, λιμνοθάλασσα, φουσκοθαλασσιά κτλ.

Ὅλες οἱ παράγωγες καί οἱ σύνθετες λέξεις πού γίνονται ἀπό μιά λέξη λέγονται λέξεις **συγγενικές**.

Οί συγγενικές λέξεις σχηματίζουν όλες μαζί μία **οικογένεια λέξεων**.

Έτσι και από τη λέξη **ψηλός** σχηματίζεται η οικογένεια των λέξεων : **ψηλός, ψηλά, ψηλούτσικος, ψηλώνω, ψήλωμα** — **ψηλόκορμος, ψηλόλιγνος** κτλ.

Από τη λέξη **δέντρο** : **δεντράκι, δεντρούλι, δεντρί, δενδροκόμος, δενδροκομία, δεντρόκηπος** - **αγριόδεντρο, ήμερόδεντρο, παλιόδεντρο** κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 127.— Σχημάτισε οικογένειες λέξεων από τις ακόλουθες : **άλογο, τραπέζι, στρατός, σκάλα, γλυκός, κίτρινος, σπίτι, νερό**.

Έρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *παράγωγες* ; — 2) Ποιές λέγονται *υποκοριστικά* ; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τα υποκοριστικά ; — 3) Ποιές λέξεις λέγονται *μεγεθυντικά* ; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τα μεγεθυντικά ; — 4) Ποιές λέξεις λέγονται *σύνθετες* ; — 5) Ποιές λέξεις λέγονται *συγγενικές* και τί λέγεται *οικογένεια λέξεων* ;

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Λέξεις συνώνυμες

δρόμος, λεωφόρος, στενό, μονοπάτι.

Οι λέξεις αυτές είναι διαφορετικές μεταξύ τους, έχουν όμως περίπου την ίδια σημασία. Τέτοιες λέξεις λέγονται **συνώνυμες**.

Όπως βλέπουμε, οι συνώνυμες λέξεις δεν έχουν *ακριβώς* την ίδια σημασία, αλλά μόνο *περίπου*. Δηλαδή έχουν κάποια μικρή διαφορά ή μία από την άλλη. Έτσι λ.χ. η λέξη **δρόμος** λέγεται γενικά για κάθε είδους δρόμο. — **Λεωφόρος** είναι δρόμος πλατύς. — **Στενό** είναι ο στενός δρόμος

του χωριοῦ. — *Μονοπάτι* είναι πολύ στενός δρόμος προπάντων στό βουνό.

Ἔτσι ἐπίσης συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις : *ραβδί, ματσούκα, βέργα, βίτσα, μπαστούνι, μαγκούρα, γκλίτσα*. Κι αὐτές εἶναι λέξεις διαφορετικές μέ τήν ἴδια περίπτου σημασία.

Συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις : *μασῶ, καταπίνω, ροκανίζω, τρώγω, χάφτω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 128.— Νά βρεῖς τίς συνώνυμες λέξεις πού ἔχει ἡ καθεμιᾱ ἀπό τίς ἀκόλουθες : *παράξενος, λάμπω, χαραμάδα, μιλῶ*.

ΑΣΚΗΣΗ 129.— Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, ὅπου νά ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες συνώνυμες λέξεις : *παλάτι, μέγαρο, σπίτι, καλύβα*. (Στήν κάθε φράση νά ταιριάζει μιᾷ συνώνυμη λέξη ἀπ' αὐτές).

2. Λέξεις ὁμώνυμες ἢ ὁμόηχες

Ἐκεῖνος πού δέν εἶναι ψηλός, λέγεται *κοντός* (ἐπίθετο).

Ἀλλά καί ἓνα μακρύ ξύλο, πού τό χρησιμοποιοῦν στή γυμναστική, λέγεται *κοντός* (οὐσιαστικό).

Ἔτσι ἔχουμε δύο λέξεις μέ τήν ἴδια προφορά : *κοντός* ἢ μία — *κοντός* καί ἡ ἄλλη. Ἀλλά οἱ δύο αὐτές λέξεις ἔχουν διαφορετική σημασία. Ἐπίσης ἡ λέξη *κόρη* σημαίνει τή θυγατέρα, τό κορίτσι. Ἀλλά καί ἡ χάντρα τοῦ ματιοῦ λέγεται *κόρη*. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια ἀκριβῶς προφορά, ἀλλά διαφορετική σημασία, λέγονται **ὁμόνυμες ἢ ὁμόηχες**.

Πολλές φορές οἱ *ὁμόνυμες* λέξεις γράφονται μέ διαφορετική ὀρθογραφία (ἔχουν ὅμως πάντοτε τήν ἴδια προφορά) :

κλείνω τήν πόρτα — *κλίνω* ἓνα ὄνομα.

ψηλό βουνό — *πιλό* ὕψος.

δανεικά χρήματα — δανικό τυρί (ἀπό τή Δανία).
 τό κλίμα ενός τόπου—τό κλῆμα πού κάνει τά σταφύλια.
 ὁ τόνος τῶν λέξεων— ὁ τόνος (τό βάρος).
 ἡ λίρα (τό νόμισμα) — ἡ λύρα (τό μουσικό ὄργανο) κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 130.— Σχημάτισε φράσεις μέ τίς παρακάτω ὁμόηχες λέξεις : τό σκοινί — ἡ σκηνή, ὁ τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ)—τό τεῖχος (τῆς πόλης), ἡ πάλη (τό ἀγώνισμα) — πάλι (= ξανά), αὐτή (ἀντωνυμία) — αὐτί· τά ρόδα — ἡ ρόδα.

3. Λέξεις ἀντίθετες

μέρα - νύχτα, καλός - κακός, ἄσπρος - μαῦρος, ἀργά - γρήγορα
 μακρός - κοντός, γελῶ - κλαίω, μπαίνω - βγαίνω.

Ἡ λέξη μέρα ἔχει σημασία ἀντίθετη ἀπό τή λέξη νύχτα.

Καί ἡ λέξη καλός ἔχει ἀντίθετη σημασία ἀπό τή λέξη κακός. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν μεταξύ τους ἀντίθετη σημασία λέγονται **ἀντίθετες**.

Ἀντίθετες εἶναι καί οἱ λέξεις : ψηλός - χαμηλός, ἐπάνω - κάτω, μέσα - ἔξω, ἔρχομαι - φεύγω, ναί - ὄχι κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 131.— Νά βρεῖς τίς ἀντίθετες ἀπό τίς παρακάτω λέξεις : καθαρός, πολύ, ἀληθινός, ἀνήφορος, ἀνάβω, ἄδειος, πλούσιος, εἰρήνη, ἔμπρός, φτηνά, κρυφά, ἀρχή, φῶς.

ΑΣΚΗΣΗ 132.— Νά συμπληρώσεις τίς ἀκόλουθες παροιμίες βάζοντας στή θέση τῆς παύλας μιὰ λέξη ἀντίθετη ἀπό κάποια προηγούμενη : Ὅποιος γυρεύει τά πολλά χάνει καί τά —. Ἦρθαν τ' ἄγρια νά διώξουν τά —. Τά σάπια λεμόνια σαπίζουν καί τά—. Τό στραβό ξύλο δέ γίνεται —. Δούλευε στά νιάτα σου, γιά νά 'χεις στά —.

Ἑρωτήσεις

- 1) Ποιές λέξεις λέγονται *συνώνυμες*;—2) Ποιές λέγονται *ὁμώνυμες* ἢ *ὁμόηχες* ;
- 3) Ποιές λέξεις λέγονται *ἀντίθετες* ;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΦΩΝΗΤΙΚΟ

	Σελ.
Προτάσεις, λέξεις, φθόγγοι, γράμματα	5
Φωνήεντα καί σύμφωνα	8
Δίψηφα φωνήεντα, δίψηφα σύμφωνα, δίφθογγοι	10
Συλλαβές, συλλαβισμός	16
Τόνοι καί πνεύματα	20
Ὅρθογραφικά σημεῖα (σημεῖα τῆς στίξης)	24
Λέξεις κλιτές καί ἀκλιτές. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας	27

ΜΕΡΟΣ Β'

ΤΥΠΙΚΟ

Οὐσιαστικά. Εἶδη οὐσιαστικῶν	29
Γένη, ἀριθμοί καί πτώσεις οὐσιαστικῶν	31
Τά ἄρθρα. Ἡ κλίση τῶν ἄρθρων	34
Ἡ κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	38
Κανόνες τονισμοῦ τῶν οὐσιαστικῶν	39
Κλίση τῶν ἀρσενικῶν	42
Α. Ἰσοσύλλαβα	42
Β. Ἀνισοσύλλαβα	45
Ἡ ὀρθογραφία τῶν ἀρσενικῶν	47
Κλίση τῶν θηλυκῶν	48
Α. Ἰσοσύλλαβα	48
Β. Ἀνισοσύλλαβα	51
Γενικές παρατηρήσεις στά θηλυκά	52
Ἡ ὀρθογραφία τῶν θηλυκῶν	53
Κλίση τῶν οὐδετέρων	54

A. Ἰσοσύλλαβα	54
B. Ἀνισοσύλλαβα	57
Ὅρθογραφία τῶν οὐδετέρων	58
Ἐπίθετα. Γένη τῶν Ἐπιθέτων	59
Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων	61
Ὅρθογραφία τῶν ἐπιθέτων	65
Τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων	67
Ἀριθμητικά ἐπίθετα	71
Ἀντωνυμίες	75
Ρήματα. Φωνές, ἀριθμοί, πρόσωπα, ἐγκλίσεις	81
Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος	86
Σχηματισμός τῶν χρόνων τοῦ ρήματος	90
Κλίση τῶν βοηθητικῶν ρημάτων	94
Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας	95
1. Ἐνεργητική φωνή	95
Παρατηρήσεις στήν ἐνεργητική φωνή	96
2. Παθητική φωνή	99
Παρατηρήσεις στήν παθητική φωνή	100
Ὅρθογραφία τῶν ρημάτων	105
Δεύτερη συζυγία 1. Ἐνεργητική φωνή α) τό ρῆμα : ἀγαπῶ	107
β) Τό ρῆμα : λαλῶ	108
2. Παθητική φωνή : α) τό ρῆμα : ἀγαπιέμαι	109
β) Τό ρῆμα : λυπούμαι	110
Κανόνες τονισμοῦ τῶν ρημάτων	111
*Ακλιτεῖς λέξεις	112
Τά δέκα μέρη τοῦ λόγου	116

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

Παραγωγή καί σύνθεση τῶν λέξεων	117
Ἡ σημασία τῶν λέξεων	120